

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2020 30 stp

Fakultet for landskap og samfunn (LANDSAM)

Reiselivs- og lokalsamfunnsutvikling i Lofoten

- Bred verdiskaping i fiskeri- og landbruksbygda Fredvang, betydningen av etablering av Nasjonal turiststi.

Tourism- and local community development in Lofoten

- Broad value creation in the fishing and agriculture village Fredvang, the significance of establishing Nasjonal turiststi.

Kristin Rogstad Olsen

Master i naturbasert reiseliv

REISELIVS- OG LOKALSAMFUNNSUTVIKLING I LOFOTEN

- Bred verdiskaping i fiskeri- og landbruksbygda Fredvang, betydningen av etablering av Nasjonal turiststi.

Kristin Rogstad Olsen

Norges miljø- og biovitenskapelige
universitet (NMBU)

01.06.2020

FORORD

Med denne oppgaven markerer jeg min avslutning etter to år på masterstudiet innen naturbasert reiseliv på NMBU, og jeg håper at oppgaven kan bidra til å ivareta natur- og kulturopplevelsene på Fredvang i Lofoten. Lofoten har alltid vært og er fortsatt et paradys for mange besøkende og fastboende, og jeg ønsker at også fremtidige generasjoner skal få oppleve Lofoten.

Det har vært en lang og til tider svært krevende prosess å jobbe med masteroppgaven. Nedstengingen av Norge som følge av koronautbruddet skjedde midt i studieturen, noe som gjorde at prosessen ble litt forskjøvet og medførte mye alenetid på hjemmekontoret. Heldigvis eksisterer nymotens teknologi som gjør at man kan holde kontakt med medstudenter og veileder likevel. Det å skrive om Lofoten og få muligheten til å besøke dette fantastiske stedet, var til syvende og sist verd alt strevet. Jeg ønsker å takke Flakstad kommune som ordnet både bil og overnatting, og som tok meg varmt imot i forkant og under studieturen til Lofoten. Takk til Nordland fylkeskommune ved besøksforvaltningsprosjektet og Lofotodden nasjonalpark som har sørget for verdifull informasjon og støtte underveis i studiet, som også la til rette for at jeg kunne skrive denne oppgaven. Takk til alle informanter for gode samtaler som har bidratt til et lokalt forankret kunnskapsgrunnlag. Ved NMBU ønsker jeg å takke Knut Bjørn Stokke, som har vært min veileder det siste semesteret. Gjennom tålmodighet, diskusjoner og kloke ord, har veiledningen gjort meg bedre skikket til å håndtere et sammensatt tema.

Til slutt takker jeg familien, gode venner og kjæresten for all tålmodighet og støtte, og ikke minst takk til Silje for god hjelp og oppmuntring. Jeg ønsker også å takke mine medstudenter for to fine studieår, med studieturer og diskusjoner jeg sent vil glemme.

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

Trondheim, 1. juni 2020.

Kristin Rogstad Olsen

SAMMENDRAG

Dette studiet tar utgangspunkt i fiskeværet og landbruksbygda Fredvang, plassert på yttersiden av Vest-Lofoten i Flakstad kommune. Fredvang har omtrent 180 fastboende, og er kjent for attraksjonene Ryten og Kvalvika. I høysesongen tar den lille bygda imot over 60 000 besøkende, noe som skaper mange interaksjoner og utfordringer i møtet mellom turismen og lokalsamfunnet. Å tilrettelegge for god besøksforvaltning er viktig for dette området, noe Nordland fylkeskommune søker å oppnå gjennom sitt besøksforvaltningsprosjekt. Kommunen har fått bevilget midler gjennom tilskuddsordningen Nasjonal turiststi, midler som skal benyttes for å tilrettelegge og ivareta natur- og opplevelsesverdiene i forbindelse med turmålene Ryten og Kvalvika. Autorisasjonsordningen Nasjonale turiststier er et lite utvalg av stier og turmål, spredt over hele Norge som skal vise frem variert landskap med høy opplevelsesverdi. Ordningen skal bidra til lokal verdiskaping og god besøksforvaltning. Det teoretiske rammeverket for denne oppgaven er bred verdiskaping, og hvordan ulike lokale tiltak kan bidra til å styrke samspillet mellom verdiskapingsformene. Herunder miljømessig, sosial, kulturell og økonomisk verdiskaping. Oppgaven søker å undersøke om det kan skapes mulige synergier mellom den økende turismen og lokalsamfunnet på Fredvang. Dette gjøres via tidligere studier og teorier tilknyttet medvirkning og samarbeid, bytteteorien, stadskjensle og teorier angående stedsattraktivitet. Via en dokumentanalyse samt dybdeintervjuer med representanter fra offentlig forvaltning og lokalsamfunnet, belyses fremtidig utvikling, holdninger, muligheter, begrensninger og trusler for bred verdiskaping tilknyttet den økende turismen i samspill med overnevnte teorier.

Det viser seg at funnene som kommer frem av denne oppgaven, samsvarer i stor grad med lignende studier som er gjort for å konkretisere og systematisere samspillet mellom reiselivs- og lokalsamfunnsutvikling. Bred verdiskaping med stedets kultur- og naturarv som strategi for fremtidig utvikling krever samarbeid og koordinering på flere nivåer. Oppgaven konkluderer med fem forslag som kan skape mulige synergier mellom den økende turismen og lokalsamfunnet på Fredvang. (1) Prosjektet (NTS) behøver en eller flere ildsjeler som går foran, som er dedikerte til å sikre helheten i arbeidet. (2) Tiltakene som etableres i fremtiden for å håndtere besøkstrafikken bør gi mer varige (bærekraftige) virkninger, som styrker og ivaretar beitelandskapet og landbruket. (3) Opprettelse av møteplasser hvor det kan etableres nettverk innad i lokalsamfunnet og skape bedre kontakt mellom lokalsamfunn og besøkende. (4) Tilrettelegge for og styrke Fredvangs attraktivitet for besøk, slik at besøkende kan oppholde seg lengre i området. (5) Å løfte Fredvangs omdømme gjennom profilering og markedsføring ut fra prinsippet «high yield – low impact».

Nøkkelord: Bred verdiskaping, turisme, bytteteorien, Nasjonal turiststi, stadskjensle, attraktivitetspyramiden, medvirkning, Lofoten

ABSTRACT

This study is based on the fishing- and agricultural village Fredvang, in Flakstad municipality, placed on Vest-Lofoten's coastal edge. Fredvang has approximately 180 residents and is best known for Kvalvika beach and the hiking attraction Ryten. During the high season, over 60.000 tourist visits the small village, which creates a lot of interactions and represents challenges between tourism and the local community. Facilitating a structural visitors management is crucial for this specific area, and this is something that Nordland county council wants to achieve through their visitor management project. The municipality has received resources through Nasjonal turiststi, which will go towards facilitating and safeguarding the values within nature and experiences in Ryten and Kvalvika. Nasjonale turiststier (NTS) represents is a small selection of trails and hiking destinations spread throughout Norway, which will demonstrate different kinds of landscape, all with significant experiential value. NTS will contribute to local increased value and a structured visitors management. The theoretical baseline for this assignment is broad value creation, focused on local measures to strengthen the interactions between environmental, social, cultural, and economical aspects. Through existing theories and previous studies done based on public participation in planning processes and collaboration, residents' perceptions on tourism impacts, sense of place, and place attraction, this study aims to understand if there are possible synergies between tourism and the local community at Fredvang. This study uses document analysis and interviews with representatives from public administration and the local community, to get a local perspective on the possibilities and threats regarding the increasing tourism.

The results of this study do align with similar studies on tourism and local community development. Broad value creation as a strategy for future development, requires coordination and cooperation on different levels within the municipality as well as on a regional level. This study suggests five possible measures, that may create synergies between the increasing tourism and the local community at Fredvang. (1) The project (NTS) needs someone to take a leading role of the project, that are dedicated to ensuring the overall quality. (2) The measures that are established in the future to handle tourism growth, should ensure long-term (sustainable) effects that both strengthens and protects the pastures and agriculture. (3) Creating meeting places where different networks can be established within the local community and to create better contact and encounters between locals and visitors. (4) Facilitate and strengthen visitor attraction towards Fredvang to ensure that visitors stay longer in the area. (5) Strengthen Fredvang's overall reputation through promotion and marketing through the "high yield – low impact" principle.

Key words: Broad value creation, tourism, the social exchange theory, Nasjonal turiststi, sense of place, place attraction, public participation in planning processes and collaboration, Lofoten

Innholdsfortegnelse

FORORD	1
SAMMENDRAG	2
ABSTACT	3
DEL 1:	6
INNLEDNING.....	6
1.1 Bakgrunn	6
1.2 Formålet med studiet og problemstilling.....	8
1.3 Kunnskapsstatus «State og the art».....	9
1.4 Nøkkelpbegreper	11
DEL 2:	12
TEORETISK TILNÆRMING.....	12
2.1 Den brede verdiskapingen.....	12
2.2 Overturisme og lokalsamfunnets holdninger til turismen.....	15
2.3 Attraktive lokalsamfunn	18
2.4 Samspill mellom reiseliv- og lokalsamfunnsutvikling: Samstyring og medvirkning	22
DEL 3:	27
CASEBESKRIVELSE	27
3.1 Lofoten: «Naturen, fesken og folkan».....	27
3.2 Flakstad kommune	28
3.3 Om Lofotodden nasjonalpark.....	29
3.4 Historisk tilbakeblikk	30
3.5 Fredvang og Nasjonal turiststi (NTS)	32
DEL 4:	37
METODE	37
4.1 Valg av forskningsdesign	37
4.2 Valg av datainnhentingsteknikk – hvorfor dybdeintervju og dokumentanalyse?.....	37
4.3 Utvalg av dokumenter og dokumentanalysen	38
4.4 Utvalg av informanter.....	39
4.5 Intervjuguide og gjennomføring av intervjuene	40
4.6 Analyse og fremstilling av resultatene fra intervjuene	41
4.7 Diskusjon av metodevalg - reliabilitet og validitet.....	41
DEL 5:	44
RESULTATER	44
5.1 Medvirkning.....	44

5.2 Turismens betydning	48
5.3 Landskapskvaliteter	54
5.4 Bærekraftig tilrettelegging	56
5.5 Oppsummering av resultater.....	62
DEL 6:	64
DISKUSJON	64
6.1 Økonomisk verdiskaping	64
6.2 Miljømessig verdiskaping	65
6.3 Sosial verdiskaping	68
6.4 Kulturell verdiskaping.....	71
6.5 Samspillet.....	73
DEL 7:	77
KONKLUSJON OG REFLEKSJON	77
LITTERATURLISTE	80
VEDLEGG.....	84
Vedlegg 1: Intervjuguide – offentlig sektor	84
Vedlegg 2: Intervjuguide – lokalbefolkning.....	85
Vedlegg 3: Informasjonsskriv til informanter.....	86

DEL 1:

INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

I dagens teknologiske og globaliserte verden er den tredje største eksportnæring reiselivsnæringen, stadig i vekst. Folk reiser mer enn tidligere og det å ta seg frem er enklere. Årlig har reiselivsnæringen vokst 3-4 prosent, og denne utviklingen antas å fortsette frem mot 2030 (NHO Reiseliv, 2017). Stadig flere ønsker å oppleve den flotte norske naturen og det rike mangfoldet av kulturliv og kulturminner. Dette gir gode muligheter for lokal utvikling, flere arbeidsplasser og verdiskaping innenfor naturbasert reiseliv. Naturbasert reiselivsvirksomhet finnes først og fremst i distriktene, på mindre steder med få fastboende hvor det er rik tilgang til «urørt» natur. Disse små stedene er på samme tid sårbare, og økt turisme gir utfordringer. Flere besøkende fører til økt press på naturressursene og miljøet, noe som kan påvirke de som bor og lever der (Nærings- og fiskeridepartementet, 2017). Det er derfor viktig at naturen ivaretas på en bærekraftig måte; naturen vi har i dag skal også kunne nytes av fremtidige generasjoner. Et bærekraftig reiseliv forutsetter ifølge NHO Reiseliv (2017) at natur- og kulturverdiene beskyttes, at man styrker sosiale verdier som bringer frem stoltheten i lokalsamfunnet og utvikler nye arbeidsplasser, samtidig som man søker å oppnå en verdiskaping som gjør reiselivet økonomisk levedyktig. For at reiselivsnæringen skal utvikles på en bærekraftig måte, er man avhengig av at besøkstrafikken styres aktivt. I løpet av de siste ti årene har reiselivsregionen Lofoten opplevd en markant økning i antall besøkende. I 2019 hadde Lofoten i overkant av 550 000 kommersielle overnattinger, en økning på 8,3 prosent fra 2018 og en nesten fordobling fra midten av 2000 tallet (Statistikknett Reiseliv, 2019). Øysamfunnet med sine 25 000 fastboende må møte langt flere besøkende enn det i utgangspunktet er laget for, noe som medfører en stor belastning på infrastruktur, sårbar natur, kultur og lokalsamfunn. Reiselivsnæringen baserer seg i stor grad på fellesgodene, og er derfor i nær tilknytning til det lokalsamfunnet det skjer i. På bakgrunn av den økende turismen har besøksforvaltning blitt viktig for reiselivsregionen, og derfor har jeg valgt å rette denne oppgaven mot Lofoten.

Nordland fylkeskommune har tatt en ledende rolle i arbeidet mot bærekraftig besøksforvaltning, og i 2018 startet de opp et pilotprosjekt basert på disse utfordringene. Prosjektet setter søkelys på at utviklingen av det opplevelsesbaserte reiselivet skal skje på lokalsamfunnets premisser, og at utviklingen ivaretas på en bærekraftig måte. Dette innebærer

ifølge Nordland fylkeskommune (2019b) å balansere bruken av et sted, på samme tid som man ivaretar de stedlige ressursene. Sammen skal dette bidra til størst mulig bred lokal verdiskaping. Bred verdiskaping er ifølge Kobro, Vareide, Haukeland og Jervan (2013) en betegnelse som benyttes mer og mer når man snakker om bærekraftig nærings- og samfunnsutvikling, som har sitt utgangspunkt i stedes natur- og kulturarv. Den økende turismen i Lofoten er en regional utfordring, og de tiltakene som utføres av hver kommune kan komme hele regionen til gode i en større sammenheng (Nordland fylkeskommune, 2019b).

Oppgaven legger vekt på fiskeværet og landbruksbygda Fredvang, i Flakstad kommune (se figur 4 og 5). Fredvang opplever et enormt trykk fra besøkende og turister, og lokalsamfunnet har fått kjenne på de negative konsekvensene. Den økende besøkstrafikken har foreløpig ikke resultert i verdiskaping for lokalsamfunnet på Fredvang i noen særlig grad. Dette ønsker kommunen, grunneiere, bygdelag og andre lokale interessenter å gjøre noe med (Flakstad kommune, 2019b). Fredvang er i dag kjent for naturperlene Ryten og Kvalvika som ligger innenfor vernegrensene til Lofotodden nasjonalpark (se figur 10 og 13). Stadig flere internasjonale og nasjonale tilreisende vil oppleve disse stedene (Oslo Economics, 2020). Stinettet og naturen rundt Ryten og Kvalvika er i dag allerede forringet av det store besøkstrykket. Lofoten friluftsråd har derfor på oppdrag fra Flakstad kommune søkt og fått bevilget midler til et forprosjekt om Nasjonal turiststi (Lofoten friluftsråd, 2019; Miljødirektoratet, 2020).

Nasjonale turiststier (NTS) er en autorisasjons- og tilskuddsordning som forvaltes av Miljødirektoratet. Ordningen skal sikre at et utvalg av de mest populære turstiene i Norge ivaretas via bærekraftig tilrettelegging. Stiene skal også ivareta allemannsretten, norske friluftstradisjoner og sikre at både besøkende og lokalsamfunn får en god naturopplevelse, på tross av at området utslettes for høy besøkstrafikk (Miljødirektoratet, u.å-b). *Turiststiene skal være gode eksempler i et bærekraftig norsk reiseliv, og bidra til økt lokal verdiskaping. Autorisasjonsordningen skal også bidra til å forlenge sesongen for stiene. Stiene skal benytte felles merkevare* (Miljødirektoratet, u.å-b). Det er i tillegg et sterkt krav til medvirkning for å kunne bli autorisert som NTS (Miljødirektoratet, u.å-b). NTS passer derfor godt inn i Nordland fylkeskommunes arbeid med besøksforvaltning på lokalsamfunnets premisser, og oppgaven tar for seg begge prosjektene da prosessene foregår parallelt.

1.2 Formålet med studiet og problemstilling

Med utgangspunkt i målene for besøksforvaltningsprosjektet samt nasjonal turiststi, søker denne oppgaven som overordnet formål å undersøke om det finnes grunnlag for mulige synergier mellom den økende turismen og lokalsamfunnet, i fiskeri- og landbruksbygda Fredvang. Oppgaven søker å forstå hva turismen og landskapet rundt Ryten og Kvalvika betyr for lokalsamfunnet, hvor samspillet mellom turismen og lokalsamfunnet er sentralt. Målet er å frembringe et kunnskapsgrunnlag som kan bidra til en bærekraftig utvikling av reiselivet på Fredvang, som samtidig ivaretar stedets natur- og kulturhistorie. Dette kunnskapsgrunnlaget baseres på lokalsamfunnets holdninger til turismen, hva de ser på som muligheter og utfordringer, med særlig fokus på hva etablering av nasjonal turiststi (NTS) kan bety for turmålene Ryten og Kvalvika. Nordland fylkeskommune søker å oppnå en bærekraftig besøksforvaltning basert på lokalsamfunnets premisser, og NTS har et sterkt krav til medvirkning fra berørte og relevante aktører. Medvirkning og samarbeid blir derfor viktige tema for oppgaven. Lokalsamfunnet på Fredvang har vært delaktige i Flakstad kommune og Nordland fylkeskommunes arbeid med tilrettelegging for besøkstrafikken. Kunnskapsgrunnlaget i oppgaven skapes derfor også via å evaluere de prosessene og tiltakene de sammen har vært igjennom og skapt. Formålet med studiet operasjonaliseres via følgende problemstilling:

Hvordan kan etablering av Nasjonal turiststi i samspill med besøksforvaltningsarbeidet, gi grunnlag for mulige synergier mellom den økende turismen og lokalsamfunnet på Fredvang? – Muligheter og begrensninger for bred verdiskaping.

For å kunne si noe om dette, har jeg sett behov for underproblemstillinger:

U1. Medvirkning

I hvilken grad og på hvilken måte har lokale interessenter medvirket i utviklingen av og tilretteleggingen for den økende besøkstrafikken på Fredvang?

U2. Turismens betydning

Hvordan påvirker den økende turismen opplevelsen av turmålene Ryten og Kvalvika for både lokalbefolkning og besøkende, og hvilke muligheter og begrensninger for bred verdiskaping gir turismen?

U3. Landskapskvaliteter

Hvilke kvaliteter i landskapet på Fredvang verdsettes av lokalbefolkningen, og hvilke kvaliteter gjør at områdene er unike og skiller fra andre landskap?

U4. Bærekraftig tilrettelegging

Hvordan fungerer de tiltakene for tilrettelegging som har blitt etablert for turmålene Ryten og Kvalvika, og hvilke nye tiltak trengs i fremtiden for å sikre miljømessig verdiskaping?

For å svare på problemstillingen har planverk og strategier tilknyttet reiselivs- og samfunnsutvikling på Fredvang, en brukerundersøkelse, samt saksdokumenter om besøksforvaltning og Nasjonal turiststi blitt vurdert og analysert, for å danne et helhetlig bilde. Det er gjennomført intervjuer med representanter fra offentlig forvaltning tilknyttet besøksforvaltning i Flakstad kommune og Nordland Fylkeskommune. I tillegg er det foretatt intervjuer og samtaler med lokalbefolkningen, herunder lokale bygdelag, hytteeiere og folk med andre interesser i området (se del 4, metode). Det er benyttet tidligere forskning og teorier for å tydeliggjøre resultatene i studiet og på den måten besvare problemstillingen (se del 4 og punkt 1.3).

1.3 Kunnskapsstatus «State og the art»

Det finnes lite undersøkelser om effekter av Nasjonale turiststier, da dette er en relativt nyopprettet ordning. Derimot er det utført flere studier i forsøk på å kartlegge ulike lokalsamfunns holdninger til turismen, samt studier angående koordinering og samarbeid innen norsk reiseliv. I Marit Svalands masteravhandling «lokalsamfunn og bæreevne i verdensarvområdet Vestnorsk Fjordlandskap», ble lokalsamfunnets holdninger til turismen i Geiranger undersøkt. Hovedfunnene hennes viser til at det er generelt positive holdninger til turismen. Derimot viser funnene at det er uenighet rundt forvaltningen og omfanget av turismen, særlig tilknyttet cruiseturismen. Ifølge hennes oppgave kan *«forståelse og respekt av og rundt verdiskapingspotensialet som oppstår som følge av reiselivet og medvirkning i planleggingen»* være en nøkkel for å skape synergier mellom reiseliv og lokalsamfunn i Geiranger (Svaland, 2016). Lignende funn ble gjort i Ingrid Kongsvolls mastergradsavhandling «styringsnettverk som reiskap for berekraftig reiselivsutvikling». Sentrale funn viser her at det mangler helhetlig ledelse og koordinering av reiselivet i Stranda kommune. Hennes informanter etterlyste klarere styringssignaler fra kommunen, hvor kommunen må være tydeligere på hva de ønsker å oppnå med reiselivet i Geiranger (Kongsvoll, 2017).

En casestudie av Nærøyfjordområdet utført av Stokke, Haukeland og Clemetsen (2016) viser at partnerskap eller samhandling mellom lokalsamfunn, sektormyndigheter og reiselivsaktører er i liten grad til stede på grunnlag av en fragmentert forvaltning. Funnene i studien viser at problemene ligger i at hver sektor og myndighet forvalter sitt ansvarsområde i samsvar med sine respektive lovverk. Dette øker behovet for en helhetlig reiselivsstrategi som samtidig gir en sterk ramme for partnerskap og koordinering av reiseliv, miljøforvaltning og

lokalsamfunnsutvikling i Nærøyfjorden. Dette samsvarer med funn fra studien til Kobro et al. (2013) som også viser at det mangler en helhetlig ledelse og koordinering av reiseliv og lokalsamfunnsutvikling i mange andre norske kommuner.

I Marte Turtum sin mastergradsavhandling «tåleevne for reiselivet i verdsarvområdet Vestnorsk Fjordlandskap, eit lokalsamfunnsperspektiv på reiselivsutvikling i Flåm» kom lignende resultater frem. Hennes funn viser at involvering og grad av medvirkning i prosessene som angår planlegging og forvaltning, kan ha stor betydning for hvilke holdninger lokalbefolkningen har til turismen. Bedre prosesser rundt medvirkning viste seg her å være nødvendig for å ivareta lokalsamfunnets behov, og som en del av et bærekraftig reiseliv (Turtum, 2016).

Det finnes flere studier med Lofoten som caseområde. Blant annet Åse Holtes oppgave «landskapstilpasset tilrettelegging i utsatte kulturlandskap på Vest-Lofotens ytterside». Hennes funn viser at økt besøkstrafikk ikke bare påvirker lokalsamfunnet, men også landbruket. Ifølge Holte (2019) kan møter mellom turgåere og beitedyr være en ulempe for beitebruket. Denne mastergradsavhandlingen setter søkelys på landbruksbygdene Haukland, Uttakleiv og Vik som ligger i Vestvågøy, nabokommunen til Flakstad. Funnene fra denne avhandlingen viser at landbruket og beitepress er en drivkraft som er avgjørende for å opprettholde et åpent beitelandskap (Holte, 2019). Disse landskapene er attraktive områder for turismen og friluftslivet, og bør forvaltes som en bærekraftig ressurs for å styrke det lokale beitebruket. Hun konkluderer med at også landbruket bør integreres i flere nivåer i det pågående besøksforvaltningsarbeidet (Holte, 2019). Funnene fra avhandlingen kan være aktuelle, også for Fredvang og Flakstad kommune.

1.4 Nøkkelbegreper

Ved utarbeidelse av problemstillingen ble nøkkelbegrepene for studien vurdert. Dette er begrepene som er aktuelle for det fenomenet eller temaet som undersøkes. Å definere nøkkelbegreper er viktig og relevant fordi et ord eller uttrykk kan ha forskjellige betydninger avhengig av hvilket fagfelt man representerer og studerer (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2010).

Turist/besøkende

«Turist, person som reiser i eget og/eller andre land for sin fornøyles skyld; person som oppholder seg midlertidig utenfor hjemmet i ikke-erhvervsmessig øyemed» (SNL, 2018, 20. februar). Viser også til lokalbefolkningen som besøker et område i forbindelse med rekreasjon.

Lokalbefolkning

I denne oppgaven er lokalbefolkningen de menneskene som er tilknyttet Fredvang eller Flakstad kommune via bosetning eller via andre relevante interesser.

Offentlig forvaltning

I denne oppgaven er offentlig forvaltning kommune, fylkeskommune og andre statlige organer tilknyttet besøksforvaltning og planlegging i og rundt studieområdet.

Turisme

Turisme som sosial interaksjon er komplekst, det kan defineres på ulike måter og hverdagslivets språk må tas i betraktning. Turisme kan oppfattes og defineres både samfunnsmessig og individuelt (Walaas & Jacobsen, 2016). I denne oppgaven er turisme en betegnelse på det totale antallet turister som besøker Fredvang eller Lofoten som reiselivsregion.

Naturbasert turisme

«Menneskers aktivitet når de besøker naturområder utenfor sine vanlige omgivelser» (Fredman, Wall-Reinius & Lundberg, 2009). I oppgaven er naturbasert turisme tilknyttet fjellturisme, der mennesker i hovedsak besøker turmålene Ryten og Kvalvika.

Besøksforvaltning

«Å legge til rette for og styre bruken av et område.. slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig» (Miljødirektoratet, 2015b, s. 7).

Besøksstrategi

En plan for hvordan besøksforvaltningen gjennomføres, som viser hvilke tiltak som er nødvendige i det aktuelle området. Tiltakene skal balanseres på en slik måte at de kommer alle interessenter til gode. Eksempler på tiltak er informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn etc. (Miljødirektoratet, 2015b).

Landskap

«Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer» (Europeisk landskapskonvensjon, 2004, Artikkel 1a).

Nasjonal turiststi

«Et område med svært stor attraksjonskraft og opplevelsesverdi. Det er et utvalg av stier og turmål som gjennom langsiktig og helhetlig planlegging tåler meget høyt besøk uten at natur-, kultur- og opplevelseskvaliteten forringes og hvor det store besøket skal bidra til lokal verdiskaping» (Miljødirektoratet, u.å-b).

Bærekraftig tilrettelegging

I denne oppgaven defineres bærekraftig tilrettelegging på samme måte som naturvennlig tilrettelegging. Dette innebærer «fysisk tilrettelegging, som gjennomføres med så liten miljøbelastning og så små inngrep i naturmiljøet og kulturlandskapet som mulig, samtidig som naturmangfoldet og kvaliteten på friluftsopplevelsen ivaretas». (Miljødirektoratet, 2019a).

DEL 2:

TEORETISK TILNÆRMING

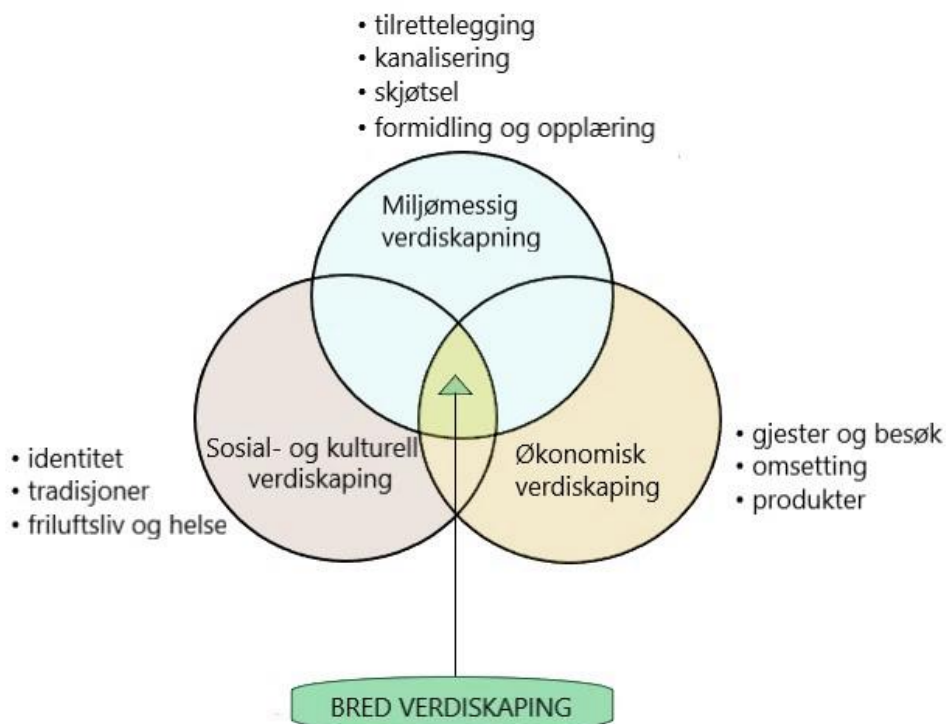
2.1 Den brede verdiskapingen

Bred verdiskaping er et begrep utviklet gjennom nasjonale verdiskapingsprogrammer.

«Naturarven som verdiskaper 2009-2014» ble ledet av Miljødirektoratet som i sin tid ble utviklet i samarbeid med kommunal- og regiondepartement (Brandtzæg & Haukeland, 2014).

I dette programmet er bred verdiskaping et sentralt fokus, og benyttes som en strategi for fremtidig utvikling, hvor bærekraft står sentralt. Jeg har hentet inspirasjon fra dette i denne oppgaven, og bred verdiskaping legger rammen for oppgavens problemstilling. Den økende turismen på Fredvang kan påvirke de miljømessige, de sosiale og kulturelle samt de økonomiske aspektene av bred verdiskaping, aspekter som må være i balanse for å skape en god utvikling.

Natur- og kulturarven til et sted har betydning både for fastboende og besøkende. Kjernen i arbeid med bred verdiskaping er å behandle dette som en sentral ressurs for stedet nærings- og samfunnsutvikling (Kobro et al., 2013). Ved å bruke natur- og kulturarven i tilknytning til utvikling, kan man bidra til økt kunnskap og forståelse ovenfor de verdiene dette representerer for stedet. Dette kan igjen benyttes som en strategi for fremtidig utvikling, som vektlegger en varig og bærekraftig utvikling (Kobro et al., 2013). Ifølge Brandtzæg og Haukeland (2014) har natur- og kulturarven stor betydning for folks identitet og trivsel, noe som også er et viktig reiselivsprodukt. Turister er stadig på jakt etter unike opplevelser og steder med særpreg, samt levende kultur- og naturlandskap. Det ligger derfor et stort potensial i å skape reiselivsprodukter basert på stedets natur- og kulturarv. Bred verdiskaping består av miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping, og disse verdiskapingsformene må spille sammen. «Hovedpoenget med bred verdiskaping er å se ulike verdiskapingsformer i sammenheng og skape gjensidig forsterkende samspill mellom dem.» (Kobro et al., 2013, s. 29). Dette samspillet illustreres i figur 1 nedenfor.

Figur 1. Bred verdiskaping. Laget med inspirasjon fra Naturarven som verdiskaper (Miljødirektoratet, 2015a).

Miljømessig verdiskaping

Miljømessig verdiskaping innebærer at verdier og kvaliteter tilknyttet kulturminner, kulturlandskap og natur styrkes gjennom skjøtsel, tilrettelegging, kanalisering, formidling og opplæring (Kobro et al., 2013). Dette kan sammenlignes med besøksforvaltning. Ifølge Kebete og Wondirad (2019) er besøksforvaltning selve kjernen i bærekraftig (varig) destinasjonsutvikling. Besøksforvaltning handler i korte trekk om å benytte styringsverktøy og gripe inn for å regulere besøksflyten og atferd på destinasjonen. Dette kan gi grunnlag for å påvirke opplevelseskvaliteten på destinasjonen. Bedre informasjon kan gjøre at besøkende blir mer bevisste på egen atferd, og man kan derfor i større grad styre besøkstrafikken i den retningen man ønsker.

I Norge er besøksforvaltning et relativt nytt begrep, og det har vært mest aktuelt for de vernede områdene. Miljødirektoratet definerer besøksforvaltning på følgende måte: «Å legge til rette for og styre bruken av et verneområde slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas» (Miljødirektoratet, 2015b, s. 7). Denne definisjonen kan være overførbart til andre områder, da besøksaktiviteten også skjer utenfor vernegrensene. Dette har Nordland fylkeskommune satt søkelys på i besøksforvaltningsprosjektet. Overførbarheten er også sentralt i utviklingen av Fredvang som nordre innfallsport til Lofotodden nasjonalpark. Besøkende og turister

oppholder seg ikke bare innenfor vernegrensene, deres tilstedeværelse oppleves også i stor grad i bygda. Miljømessig verdiskaping handler om fysiske tiltak som bidrar til å sikre naturverdiene, noe som gjør Nasjonal turiststi (NTS) til et godt verktøy og utgangspunkt for å sikre disse.

Kulturell verdiskaping

Kulturell verdiskaping legger grunnlaget for formidling og utvikling av steds identitet og stolthet. Herunder søker man å gi besøkende og lokalsamfunnet større bevissthet og kunnskap om tradisjoner, historiefortelling, lokal natur- og kulturarv og særpreg (Kobro et al., 2013). Stedskunnskap og attraktivitet, merkevarebygging og stedsprofilering er derfor ifølge Brandtzæg og Haukeland (2014) viktige indikatorer på kulturell verdiskaping. Her kan attraktivitetspyramiden (jf. punkt 2.3) og den Europeiske landskapskonvensjonen, stadskjensle (jf. punkt 2.4.3) være relevante og viktige rammeverk for å lykkes.

Sosial verdiskaping

Den sosiale verdiskapingen handler om å utvikle en felles forståelse og tilhørighet til stedet. Dette kan oppstå via samarbeid, dugnadsånd, frivillighet og fellesskap (Kobro et al., 2013). Brandtzæg og Haukeland (2014) mener at bred verdiskaping er umulig å oppnå dersom eksempelvis verneinteresser og næringsinteresser sitter på «hver sin tue». Derfor er samarbeid, kommunikasjon, gjensidig tillit og forståelse mellom de ulike aktørene forutsetninger for å lykkes. Prosjekter som fokuserer på sosial verdiskaping skal derfor ifølge forfatterne bidra til blant annet nettverksbygging, fellesskapsfølelse og engasjement blant aktørene, og derfor er samarbeid og medvirkning relevante tema for denne oppgaven. Dette kommer jeg tilbake til under punkt 2.4.

Økonomisk verdiskaping

I sammenheng med bred verdiskaping er den økonomiske faktoren viktig, dette kan både oppstå indirekte og direkte, og er derfor vanskelig å måle. I forbindelse med reiseliv- og lokalsamfunnsutvikling i samspill, handler dette om at gjester og besøk kan medføre økt lønnsomhet gjennom produksjon og salg av varer og tjenester, flere arbeidsplasser for lokalsamfunnet og økonomiske ringvirkninger. Eksempler på dette kan være guiding og formidling, attraksjons- og opplevelsestilbud, salg av lokalmat samt overnatting og utleie (Brandtzæg & Haukeland, 2014; Kobro et al., 2013).

2.2 Overturisme og lokalsamfunnets holdninger til turismen

Oppgaven setter søkelys på lokalsamfunnets meninger og holdninger til utviklingen av turismen, samt hvordan turismen påvirker lokalsamfunnet i dagens situasjon. Det er derfor relevant å trekke inn teori og studier som er gjort for å konkretisere og systematisere slike forhold.

Når det er for mange besøkende samlet på ett sted, fører det til overturisme. Overturisme kan defineres på følgende måte «*destinasjoner hvor gjester eller verter, lokale eller besøkende, føler at det er for mange besøkende og at livskvaliteten på stedet eller opplevelseskvaliteten er uakseptabelt forverret*» (UNWTO, 2018, s. 4). Overturisme er et velkjent fenomen for mange turmål verden over, og overturisme kan medføre at lokalsamfunnene utvikler negative holdninger til turismen. Det er gjort en rekke studier i forsøk på å undersøke lokalsamfunnenes oppfatning av og holdninger til turismen. I følge Sharpley (2014) kan denne typen forskning spores over førti år tilbake. Studier viser at det kan være en rekke faktorer som påvirker lokalsamfunnets oppfatning av turismen. Forskning publisert mellom 1980 tallet og begynnelsen av 2000 tallet, mener at lokalsamfunnet oppfatning av turismen utvikles i en mer negativ retning når reiselivsnæringen blir mer utviklet. Derimot er disse studiene noe motstridene (Sharpley, 2014). En annen faktor som kan påvirke lokalsamfunnets oppfatning av turismen kan være deres tilknytning til stedet, herunder hvor lenge de har bodd på stedet og om de har vokst opp der. Også her er det generelt ingen konsistente forhold som kan bekrefte denne teorien (Andereck, Valentine, Knopf & Vogt, 2005; Sharpley, 2014). Oppfatningen av turismen sies også å være sesong avhengig, det vil si at holdningene kan være mer negative i høysesongen (Sharpley, 2014). Forskningen viser derimot at det er vanskelig å konkretisere et helt lokalsamfunns holdninger, da det er store variasjoner mellom de enkelte gruppene (Andereck et al., 2005; Harrill, 2004; Sharpley, 2014). Det er likevel utført flere studier i forsøk på å konkretisere disse forholdene, og et teoretisk rammeverk som er mest relevant i dette tilfellet er den sosiale bytteteorien.

Bytteteorien

Den sosiale bytteteorien eller «the social exchange theory», (SET) er tilknyttet lokalbefolkningens holdninger til turismen, og lokalbefolkningens oppfatning av konsekvensene turismen medfører. Ifølge Ap (1992) beskrives SET som «*a general sociological theory concerned with understanding the exchange of resources between individuals and groups in an interaction situation*». SET inneholder bytte og deling av

ressurser eller verdier mellom grupper og individer, og interaksjonene kan oppstå under forskjellige omstendigheter. Mennesker deltar i interaksjoner hvor de søker etter en form for verdi eller ressurs, som kan være alt fra materialistiske elementer til immaterielle sosiale og psykologiske elementer (Andereck et al., 2005; Harrill, 2004).

Konsekvenser som følge av turismen deles ofte inn i tre kategorier, alle inneholder både negative og positive konsekvenser. Økonomiske konsekvenser, som; skatteinntekter, flere jobber, inflasjon, økte avgifter og økt lokal statsgjeld. Sosiokulturelle konsekvenser som å løfte lokale tradisjoner, økt forståelse og kommunikasjon mellom kulturer, økt kriminalitet og endring av lokal tradisjonell kultur. Og til slutt miljømessige konsekvenser, som økt beskyttelse av parker og dyreliv, trengsel, luft-, vann-, og støyforurensning, forringelse av dyreliv, hærverk og forsøpling. En rekke studier har blitt utført for å konkretisere disse konsekvensene, og generelt vil konsekvensene variere fra sted til sted avhengig av størrelsen på stedet, antall innbyggere og hvilke natur- og kulturkvaliteter som finnes der (Andereck et al., 2005). SET har vært et interessant rammeverk for forskningen, basert på påstanden om at reiselivsutvikling medfører økonomiske fordeler, i bytte mot både sosial og miljømessig påvirkning. Dette kan være et interessant element for å forstå lokalbefolkningens holdninger til turismen (Harrill, 2004).

Ifølge (Andereck et al., 2005) er det enkelte personer innenfor lokalbefolkningen som høster de positive fordelene, mens andre kun merker de negative påvirkningene. Herunder vil de som høster fordelene være mer positivt innstilt til turismen, mens andre vil være mer negative. I denne studien av Andereck et al. (2005) undersøkte de oppfatninger om turismens innvirkninger på lokalsamfunn gjennom en spørreundersøkelse, hvor de brukte SET som teoretisk rammeverk. Resultatene viste at lokalbefolkningen så både positive og negative konsekvenser av turismen. De respondentene som følte at turismen var viktig for økonomisk utvikling, høstet fordelene fra det, og hadde kunnskap om de større positive innvirkningene, var likevel oppmerksomme på de negative innvirkningene turismen hadde. Andereck et al. (2005) mente at mer fokus på læring og bevissthet rundt reiselivet, kunne være et steg videre for å øke forståelsen av reiselivsnæringen blant lokalsamfunnet. Noe som igjen kan medføre bredere støtte rundt de fordelene lokalsamfunnet kan høste fra reiselivet.

SET forklares som en interaksjonsprosess, en prosess som viser forhandlinger mellom turister/gjester og lokalsamfunnet/vertene. En forhandling som søker å optimaliseres

fordelene for møtet mellom gjest og vert (Sharpley, 2014). Ap (1992) forklarer dette som en prosess bestående av sekvenser i en bestemt rekkefølge. I behovsfasen, har både vertene og gjestene, behov som skal tilfredsstilles hvor begge parter må være motiverte. For at denne fasen skal være en suksess må utfallet være rasjonelt, rettferdig, gjensidig og tilfredsstillende for alle involverte. Dette innebærer at prosessen må være balansert, og utfallet må komme begge parter til gode. Dersom prosessen ender i ubalanse, er konsekvensen at prosessen blir evaluert negativt, ingen bytter vil oppstå, noe som medfører at prosessen mislykkes (Ap, 1992).

SET har imidlertid fått en del kritikk. Sharpley (2014) mener at teorien er noe forenklet. Teorien argumenterer for at dersom lokalbefolkningen oppfatter at konsekvensene og kostnadene av turismen er større enn fordelene, vil de utvikle negative holdninger til turismen og dermed trekke deres støtte ovenfor turismen. Konsekvenser og kostnader er her tilknyttet sosiale, økonomiske og/eller miljømessige faktorer. Sharpley (2014) mener at dette er intuitivt, og i tillegg overser teorien selve årsaken til at prosessen kan ende i ubalanse og dermed være mislykket. I tillegg kritiserer han teorien på bakgrunn av at interaksjonen mellom verter og gjester skal i forkant være frivillig og proaktiv. Han påpeker viktigheten av at interaksjonen mellom verter og gjester er i mange tilfeller er ufrivillig og tilfeldig, og dermed vil et bytte eller forhandling aldri oppstå. Videre påpeker Sharpley (2014) at en av partene i SET oversees, herunder turistene, noe som medfører at prosessen ikke kan forstås i sin helhet. Han avslutter med å si at selv om SET viser hvorfor lokalbefolkningen kan få negative eller positive holdninger til turismen og turister, er teorien utilstrekkelig og for generell som rammeverk for forskning.

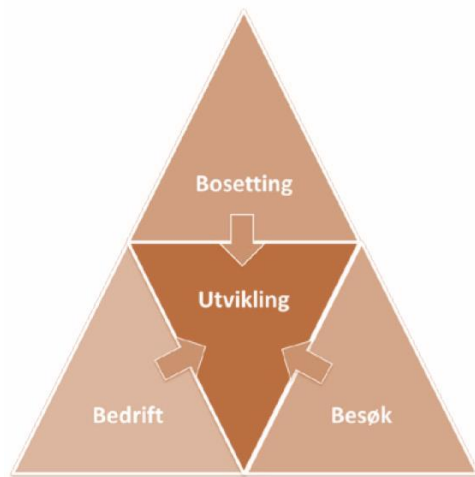
Essensen og bakgrunnen for at enkelte steder opplever overturisme, handler om mangel på god ledelse og ukontrollert utvikling (UNWTO, 2018). UNWTO (2018) foretok undersøkelser med innbyggere i åtte store europeiske byer, og funnene kan være overførbare også til mindre lokalsamfunn. Undersøkelsen viste at innbyggerne favoriserte fem forslag til tiltak som kunne forbedre håndteringen av turismen. (1) Forbedring av infrastruktur og fasiliteter. (2) Kommunikasjon med lokalbefolkningen og lokale bedrifter. (3) Bedre informasjon og kommunikasjon med besøkende om hvordan man skal opptre på stedet. (4) Å fordele besøkende bedre gjennom året. (5) Å opprette møteplasser hvor innbyggere og besøkende kan møtes og få bedre kontakt (UNWTO, 2018). Basert på disse funnene kan man si at forvaltning av besøkende, bør være en sentral del av samfunnsutviklingen på steder og i

byer med høyt antall besøkende. Dette kan også relateres til funnene i mastergradsavhandlingene til Kongsvoll (2017) og Svaland (2016), jf. punkt 1.2 kunnskapsstatus.

2.3 Attraktive lokalsamfunn

Et lokalsamfunn består av mennesker, det er de som utgjør hele samfunnet. En av de viktigste oppgavene for en kommune er å opprettholde og/eller øke antall innbyggere i kommunen, slik at stedene forholder seg levedyktige. Menneskene trenger arbeidsplasser og hus for at de skal bo og trives. Fredvang er et lite fiskevær med få fastboende, og kommunen i sin helhet er avhengig av fisket. I følge Flakstad kommune (2011) ble kommunen hardt rammet av endringer i rammevilkårene for fisket i begynnelsen av 2000 tallet. Endringer innen kvotesalg, reguleringer, markedskrise og andre problemer for fiskerne medførte fraflytting. I 2009 flyttet 30 personer fra Flakstad, noe som utgjorde 2 % av befolkningen. Ifølge SSB (2019) har Flakstad kommune 1270 fastboende per i dag, og SSB forventer en nedgang i befolkningsutviklingen i fremtiden. Små kommuner og bygder er sårbare for fraflytting, men reiseliv kan bidra til at et sted blir mer attraktivt. I sammenheng med oppgavens problemstilling, med mulige synergier mellom turismen og lokalsamfunnet, er det derfor relevant å se på teori tilknyttet attraktive lokalsamfunn.

En målsetning for ulike regjeringer opp igjennom det siste tiåret har vært å opprettholde bosetningen over hele landet, og et sentralt tema har vært utvikling av attraktive lokalsamfunn. Det finnes mange uttrykk for attraktivitet, det kan tilknyttes vekst i næringslivet, et levende kulturliv, trygge oppvekstvilkår og andre satsinger. Sammen skal slike satsinger skape en vekst og stabilitet for bosetnings- og flyttebalansen til stedet og/eller kommunen (Kobro et al., 2013). Derfor handler attraktivitet ifølge Kobro et al. (2013) først og fremst om menneskene, det er de som skaper et sted. Alle steder er på en eller annen måte attraktive, og attraktiviteten kan skapes via å jobbe der, besøke stedet eller å bo der (Vareide, 2011). Man kan si at stedsutvikling skjer i samspill mellom disse tre faktorene, som illustrert i pyramidefiguren under.

Figur 2. Attraktivitetspyramiden. (Kobro et al., 2013).

Attraktivitetspyramiden fastslår at det må være en balanse mellom de tre faktorene (Kobro et al., 2013), og på et lite sted som Fredvang kan det være uheldig dersom besøk blir for dominerende. I dag er det langt flere besøkende enn det er fastboende på Fredvang, noe som kan være et hinder for god utvikling.

Nedenfor forklares attraktivitetspyramiden nærmere.

Attraktivitetspyramiden

De to trianglene nederst i pyramiden; bedrift og besøk, beskriver stedets næringsgrunnlag. Kobro et al. (2013) definerer besøk (triangelet til høyre) som en verdi fordi det kan skape grunnlag for sysselsetting og bosetting. Dette innebærer at stedet tiltrekker seg besøkende som skaper arbeidsplasser i besøksnæringer. Herunder definert som tilbud av aktiviteter, overnatting, servering og handel, hvor kunden eller gjesten må være personlig til stede (Kobro et al., 2013; Vareide, 2011). Norsk reiselivspolitikken har hatt mest fokus på kjennskap til markedet som strategi for å tiltrekke seg besøkende, men ifølge Kobro et al. (2013) handler det like mye om at reisemålet skal kjenne seg selv. Mer spesifikt handler det om at destinasjonen skal legge vekt på å forstå utviklingen av sitt reisemål, ut fra lokale forutsetninger i samspill med attraktivitetspyramiden. Lokale forutsetninger handler om reisemålets evne til å oppfylle og skape opplevelser. Aktørene på stedet kan hver for seg og i samspill levere tjenester, den tilretteleggingen og de produktene som egentlig skaper destinasjonen (Kobro et al., 2013, s. 28). Kjennskap til besøkendes motiver er likevel viktig for å lykkes med dette samspillet. Kobro et al. (2013) forklarer motivene som de besøkendes «*reason to go*» samt «*reason to stay*». Man ønsker at besøkende skal oppholde seg i området lengst mulig, slik at verdiskapingen kan bli større, og da må man vite hva som skal til for at de blir værende. Aktørbildet vil variere fra sted til sted, samt etter hvilke attraksjonsfaktorer som er kritiske for at besøkende skal komme. I tillegg til motiver, bør man også vite hvilke typer besøkende man ønsker. Ifølge NHO Reiseliv (2017) handler dette om å rette sin markedsføring mot utvalgte målgrupper for å oppnå et bærekraftig reiseliv. Målgruppene bør nås ut fra prinsippet «high yield – low impact» som vil si høy avkastning og lav miljøpåvirkning. Dette handler ikke ifølge NHO Reiseliv (2017) om at man skal skyte prisene i været, men det handler om at reise- og turopplevelsen skal være holdbar, å ha «ha grønne

fortegn». Masseturisme kan da blir erstattet av mer målrettet markedsføring for nå de turistene man ønsker.

Bedrift (triangelet til venstre) handler om stedets sysselsetting tilknyttet produksjon av varer og tjenester som «eksporteres» ut av regionen, altså at folk finner stedet attraktivt fordi det er gunstig å produsere noe som kan eksporteres til andre steder (Vareide, 2011). Eksempler på dette er landbruk og fiske, som Kobro et al. (2013) har plassert i en næringsgruppe kalt stedlig naturbasert produksjon. Ettersom Fredvang er ei fiskeri- og landbruksbygd, er stedlig naturbasert produksjon en stor del av bedriftstriangelet her. Bedrift og besøk gir sysselsetting og verdiskaping, som legger store deler av grunnlaget for den tredje triangelen, bosetting (Kobro et al., 2013).

Bosetting (triangelet øverst i attraktivitetspyramiden) handler om at mennesker slår seg ned på steder fordi det er gunstig å bo der. Dette har blitt særlig aktuelt etter at moderne kommunikasjon ble utbredt, og medført at det er mulig å pendle over store avstander. Bosetting bestemmes av forholdet mellom innflytting og fraflytting, samt balansen mellom antall fødte og døde (Kobro et al., 2013; Vareide, 2011). Kobro et al. (2013) har laget en samlet definisjon av attraktivitet: «.. *En stedlig egenskap som påvirker flyttestrømmen til et sted, enten ved at stedet tiltrekker seg næringsliv eller besøkende som skaper arbeidsplasser og derigjennom innflytting, eller ved at stedet er attraktivt som bosted uavhengig av stedets arbeidsplassutvikling*» (Kobro et al., 2013, s. 23). Bosetting, bedrift og besøk samlet gir premissene for utvikling.

Trender viser at naturbasert produksjon krymper, og utgjør en stadig mindre andel av sysselsettingen mens besøksnæringene derimot øker og blir viktigere. Herunder er det lokale næringer som øker mest, og er derfor avhengige av bostedsattraktivitet. Bostedsattraktivitet avhenger av flere faktorer ifølge Vareide (2011); Urbanisering fører til at de største byene i landet genererer høy bostedsattraktivitet til nærliggende steder. Altså skapes det ekstra vekst på grunn av høyere innflytting enn det arbeidsplassveksten tilsier. Distriktene er derfor mindre attraktive som bosteder, noe som medfører at distriktene må være mer attraktive for bedrift og besøk. Utvikling (triangelet i midten) handler om samlet attraktivitet, og medfører vekst i lokale næringer, kommunale tjenester og befolkningsvekst.

Strategier for attraktivitet

Vareide (2011) trekker frem flere strategier for å gjøre et sted mer attraktivt. Her fremheves de strategiene som kan være mest aktuelle for denne oppgaven. For å bli attraktivt som bosted burde man stimulere til boligbygging, skape sosiale møteplasser samt utbedre kommunikasjonen for pendlere. Sosiale møteplasser ble også trukket frem av UNWTO (2018) i sammenheng med lokalbefolkningen oppfatning av turismens påvirkning, et tiltak som kan skape synergier mellom lokalsamfunn og turisme. Besøk er relevant for denne oppgaven, da besøk kan skape besøksnæringer som igjen kan føre til at folk flytter til stedet, og bidra til stedets attraktivitet. For å bli attraktiv for besøk er det fire viktige temaer som går igjen. Det første temaet handler om tilbud for egne innbyggere, herunder tiltak som bidrar til å styrke den sosiale kulturen, dette er ifølge Vareide (2011) det viktigste temaet. Eksempler på tiltak kan være nettverk, tillitsbyggende aktiviteter, å skape rom for ildsjeler, folkemøter og igjen åpne møteplasser. Det andre temaet som kan bidra til besøksattraktivitet er destinasjonsutvikling, herunder eksempelvis boligtilbud, hytter og hyttetomter, utleieenheter, hoteller og campingplasser. Tilrettelegging for turisme og lokalsamfunn gjennom estetiske og fysiske tiltak som skiløyper, handelstilbud, parkeringsplasser, kulturarrangementer og båtplasser er det tredje temaet. Det fjerde handler om stedet omdømme hvor tiltak som webtjenester, medietiltak, profilering, salgskampanjer og messer er eksempler som kan bidra til å løfte stedets omdømme (Kobro et al., 2013; Vareide, 2011).

De tiltakene som benyttes at det enkelte stedet, avhenger av stedets og lokalsamfunnets ressursgrunnlag. Dette er nært tilknyttet besøkendes og lokalsamfunnets forventninger og krav, og avhenger av det tilbudet som stedet kan tilby besøkende og lokalsamfunn (Kobro et al., 2013). Flakstad kommune er en kystkommune med en blanding av fjorder og spisse, bratte fjell, lange hvite sandstrender og grønt beitelandskap. Topografi og angre naturgitte forhold spiller en viktig rolle ifølge Kobro et al. (2013). Landskapskvaliteter og lokalsamfunnets tilknytning til natur- og kulturressursene på Fredvang, er et viktig grunnlag for stedlig utvikling og attraktivitet. Dette kommer jeg nærmere inn på under punkt 2.4.3 om den Europeiske landskapskonvensjonen og stadskjensle.

2.4 Samspill mellom reiseliv- og lokalsamfunnsutvikling: Samstyring og medvirkning

Som nevnt under punkt 2.1 handler bred verdiskaping om å se de ulike verdiskapingsformene i samspill, noe som kan være komplekst og sammensatt. Den sosiale verdiskapingen krever samarbeid og gjensidig tillitt mellom ulike aktører på ulike nivåer i samfunnet, og derfor er det relevant å se på teori og føringer tilknyttet dette.

2.4.1 Governance: Samstyring

Governance handler ifølge Vabo og Røiseland (2008) om overgangen fra tradisjonell hierarkisk styring til en flatere styring som involverer flere. Sagt med andre ord fra styring til samhandling og samskapning. Dette begrepet representerer endringer i måten offentlig politikk styres på, noe som har sitt grunnlag i at kompleksiteten i samfunnet har økt. Globalisering, finansielle kriser og sosiale endringer er eksempler som medfører økt kompleksitet i samfunnet, og dette berører alle politiske miljøer fra EU til små kommuner. Governance kan oversettes til samstyring på norsk, og en definisjon av begrepet er «*den ikke-hierarkiske prosessen hvorved offentlige og private aktører og ressurser koordineres og gis felles retning og mening*» (Vabo & Røiseland, 2008, s. 90). Dette vil si at samstyring handler om gjensidig avhengighet mellom involverte parter, en prosess som har som mål å komme til felles beslutninger basert på samarbeid på tvers av sektorer og andre aktører. Samhandling på tvers av kommunegrenser og koordinering mellom ulike forvaltningsnivåer er ifølge Brandtzæg og Haukeland (2014) en avgjørende faktor for bred verdiskaping. Samarbeid og medvirkning fra lokalbefolkningen og andre relevante aktører er også svært aktuelt for det pågående besøksforvaltningsarbeidet og i prosjektet om Nasjonal turiststi på Fredvang. Selv om det parallelle arbeidet legger opp til samhandling, kan prosessen likevel være krevende.

Samstyring kan ifølge Stokke et al. (2016) medføre både trusler og muligheter. Det å involvere mange aktører kan være en mulighet for å sikre lokal innsikt, men kan samtidig medføre trusler som uoversiktlige beslutningsprosesser samt uklare rollefordelinger og ansvarsoppgaver. Derfor er gjensidig avhengighet og likeverd mellom relevante aktører en nøkkelfaktorer for suksess (Vabo & Røiseland, 2008). Motsatsen til governance er ifølge Stokke et al. (2016) government, som er den mer tradisjonelle hierarkiske styringsformen. Government medfører at man også har hierarkiske virkemidler, noe som betyr at man kan ta beslutninger uten å involvere mange aktører. Government med sine hierarkiske virkemidler, og governance med nettverk og samarbeid, bør spille sammen slik at prosessen får det beste fra begge sider (Stokke et al., 2016).

2.4.2 Graden av medvirkning

Involvering av bedrifter, organisasjoner eller andre fra det private samfunnet i offentlige beslutninger er ikke noe nytt i Norge. Medvirkning er nedfelt i flere viktige lovverk, blant annet har plan- og bygningsloven medvirkning som en sentral bestemmelse. Kjerneområdet for plan- og bygningsloven er forvaltning av areal, og ansvaret ligger i stor grad hos kommunen (Holth & Winge, 2019), derfor er denne loven viktig i arbeid med besøksforvaltning samt tilrettelegging i henhold til bred verdiskaping. Det heter i loven at *«enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning»* (Plan- og bygningsloven, 2008, § 5-1). Det er i henhold til loven kommunen som er ansvarlig for at det skjer. I selve planprosessen er høring av planforslag og utlegging til offentlig ettersyn sentrale elementer, noe som slås fast i plan- og bygningslovens § 5-2. Høring sikrer mulighet for deltakelse i planprosesser, og i tillegg gis enhver mulighet til å komme med innspill. Graden av medvirkning kan likevel praktiseres ulikt fra kommune til kommune, noen følger minstekravene og andre tilrettelegger for en høyere grad av medvirkning (Holth & Winge, 2019).

Flere modeller har opp igjennom tidene blitt laget for å illustrere graden av medvirkning, og en av de mest kjente er Arnstein (1969). Modellen beskriver innbyggernes mulighet til å påvirke sluttresultatene av en planprosess, gjennom åtte trinn. De to nederste trinnene; «nonparticipation» illustrerer ingen reell form for medvirkning. De tre neste betegnes som «tokenism» som inneholder flere typer kommunikasjon og informasjon. I disse trinnene får innbyggerne mulighet til å komme med innspill, men graden av innflytelse på beslutningsprosessene er fortsatt liten. De tre øverste trinnene betegnes som «Citizen power» hvor innbyggerne har reell makt og innflytelse på beslutninger (Arnstein, 1969). Arnstein (1969) sin modell har blitt brukt som utgangspunkt for å illustrere graden av medvirkning også tilpasset norske forhold i planleggingen. Wøhni (2007) utviklet en modell i sammenheng med evaluering av planmedvirkning i storbyene (se figur 3).

Figur 3. Grad av medvirkning. Modell utviklet etter norske forhold. (Wøhni, 2007).

(1) **Offentlighet**

Lovens minimumskrav for medvirkning oppfylles, det vil si at planene blir offentlig varslet ved oppstart, høring og vedtak. Her er det liten tilrettelegging for aktiv deltakelse, da det kreves aktiv oppsøking av informasjonen (Wøhni, 2007).

(2) **Informasjon**

Noe mer aktiv informasjonsprosess, men det legges i liten grad opp til aktiv dialog. Profilerings av kommunen eller forslagsstillers ønsker er sentralt. Innhenting av informasjon foregår gjerne via spørreundersøkelser eller intervjuer, hvor informasjon fra de berørte begrenses til eksempelvis bruken av et område. Konkrete faktaopplysninger ønskes av kommunen (Wøhni, 2007).

(3) **Diskusjon**

Her ønsker kommunen eller forslagsstiller i større grad synspunkter og informasjon fra de berørte, gjennom møter gruppesamtaler og avisdebatter. Dette for å avdekke eventuelle konflikter som kan forbedre og lette plangjennomføringen (Wøhni, 2007).

(4) **Medbestemmelse**

Her gis berørte parter i større grad medbestemmelse over planarbeidet via arbeidsgrupper og verkstedsmøter. Hensikten er at begge parter skal lære av hverandre, slik at man finner alternativer som medfører mer harmoni og enstemmighet blant de berørte. Dette pålegger alle parter å bruke tid og ressurser, og er en form for medvirkning som er mer krevende (Wøhni, 2007).

(5) Beslutningsrett

Her får de berørte aktørene i medvirkningsprosessen beslutningsrett i større eller mindre grad. Dette kan foregå på to måter. Enten via at medvirkningsprosessen skal innenfor visse rammer være bestemmende for planinnholdet, eller at enighet innad i rådet blir bestemmende for vedtaket som diskuteres (Wøhni, 2007).

Man kan av figur 3 over, se at medvirkning er forpliktende og krevende. Når kommunen eller forslagsstiller legger opp til høy grad av medvirkning, vil graden av forpliktelser overfor berørte interessenter også øke. På samme tid fører det til høyere grad av forventning med hensyn til beslutninger. Medvirkningsstigen benyttes som et teoretisk rammeverk for å evaluere lokalsamfunnets grad av medvirkning i denne oppgaven, noe jeg kommer tilbake til under punkt 6.3.

2.4.3 Den europeiske landskapskonvensjonen og stadskjensle

Som nevnt er plan- og bygningsloven en sentral lov med tanke på medvirkning, det samme gjelder for den europeiske landskapskonvensjonen. Lokalbefolkningen ønsker innflytelse over egne landskap, og her er denne konvensjonen et viktig styringsverktøy.

Den Europeiske landskapskonvensjonen (ELC) tredde i kraft i 2004, og er en nyttig overordnet føring for helhetlig planlegging som fremmer kvalitet. Bakgrunnen for innføringen var at mange mennesker opplevde at deres nærmiljøer endret seg uten mulighet for påvirkning, og uten overordnede planer. Norge har med landskapskonvensjonen forpliktet seg til å følge det overordnede målet med å verne, planlegge og forvalte landskapet i henhold til denne, og samtidig påse at medvirkning skjer på folkets premisser (Regjeringen, 2018). Det heter i følge ELC Artikkel 6 – særlige tiltak at «*Hver part forplikter seg til å øke bevisstheten i det sivile samfunn, private organisasjoner og hos offentlige myndigheter om landskapets verdi, dens rolle og forandringer i landskapet*» (Europeisk landskapskonvensjon, 2004 Artikkel 6A). Bevissthet rundt landskapet og dens verdi i det sivile samfunn medfører at man må involvere lokalsamfunnet når det skal foretas endringer landskapet.

Landskap er en vid betegnelse, det kan være naturområder med ulike dimensjoner både i tid og kultur, men mest av alt er det et område som menneskene er tilknyttet til. Et landskap er stadig i forandring, både som et resultat av naturlige prosesser og som et resultat av at vi mennesker bruker det og påvirker det. Menneskelige inngrep i naturen kan forandre uttrykket

av landskapet raskt, mens naturlige endringsprosesser som i uberørte høyfjellsområder skjer gradvis og umerkelig. Når det foretas inngrep i landskapet, vil menneskenes relasjoner til området også påvirkes (Clemetsen & Stokke, 2014). Den Europeiske landskapskonvensjonen definerer landskap som «*..et område slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkning fra og samspill mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer*» (Europeisk landskapskonvensjon, 2004, Artikkel 1a).

Definisjonen viser at landskap kan inneholde alle typer landskap, fra det menneskeskapte til det naturskapte. I tillegg er et landskap et område «slik folk oppfatter det» som kan være hvilken relasjon og tilknytning lokalbefolkningen har til området (Clemetsen & Stokke, 2014). Det er her begrepet «stadskjensle» kommer inn. Stadskjensle beskriver lokalbefolkningens relasjoner til sitt landskap, og bygger på teorien om «sence of place» samt geografi. Stadskjensle er «*opplevelsen av et område som gjør det spesielt og annerledes enn andre områder*» (Clemetsen, 2009). Denne oppgaven tar utgangspunkt i Fredvang og menneskene som lever og bor der. Det er disse menneskene som gjør Fredvang til et sted. Det er derfor nærliggende å innhente kunnskap om deres tilknytning til sitt landskap, hvordan de oppfatter og opplever det, og hvordan dette skiller seg fra andre områder. Jeg benytter derfor inspirasjon fra stadskjensle i oppgaven, noe som kommer fra en metode kalt landskapsressursanalyse. Dette kommer jeg tilbake til under del 4 metode.

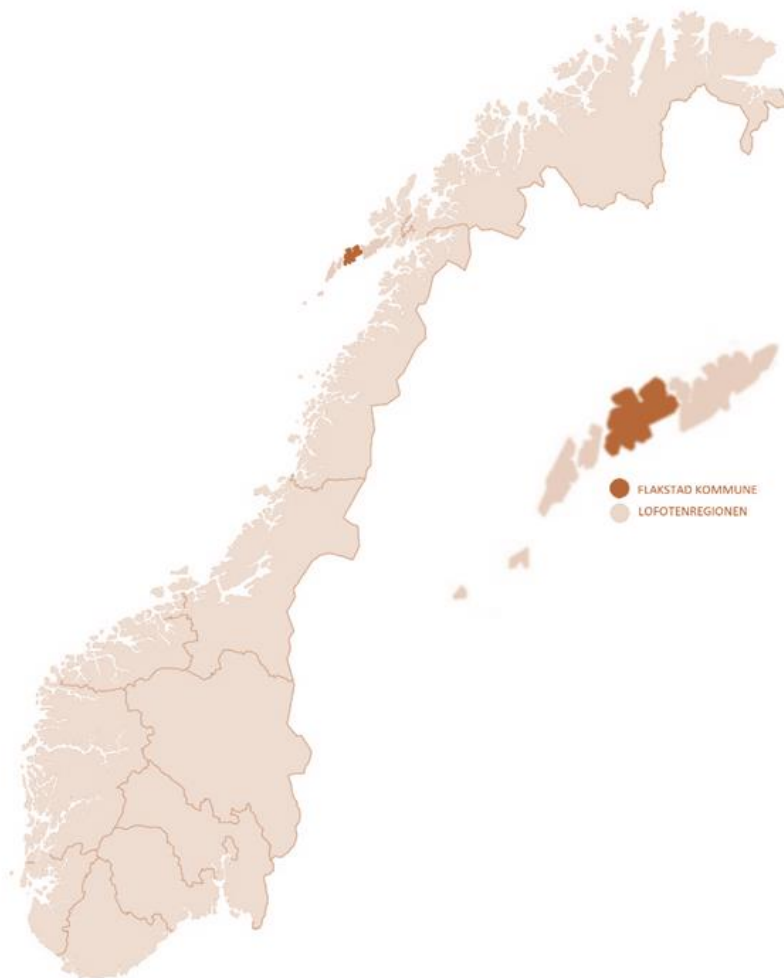
DEL 3:

CASEBESKRIVELSE

3.1 Lofoten: «Naturen, fesken og folkan»

Øyrekken Lofoten består av seks kommuner (Vågan, Vestvågøy, Flakstad, Moskenes, Værøy og Røst) som presser seg ut i Vestfjorden, omringet av hav, spisse fjell og mektig natur. Lofotregionen er et velkjent reisemål, med besøkende fra hele verden. Omtrent 25 000 mennesker har valgt å bosette seg og arbeide i Lofoten. Ifølge magasinet «Vi er Lofoten» er det «naturen, fesken og folkan» som gjør Lofoten til et godt sted å bo, tre verdier som er avhengige av og knyttet til hverandre (SALT, 2019). Øyrekken i Lofoten kalles Lofotveggen, fordi på avstand ser de ut som en sammenhengende fjellrekke. I Lofoten finner man noe av landets eldste berggrunn, og enkelte bergarter er omtrent to milliarder år gamle. Naturen preges av spisse tinder og dype daler, skapt av breene under istidene. Fisket er den næringen som dominerer i Lofoten, hvor Lofotfisket fra januar til april har vært det største i en lang årrekke. Jordbruket har også vært en viktig næring for enkelte områder, men antall bruk er blitt redusert de siste tiårene (Thorsnæs, 2020).

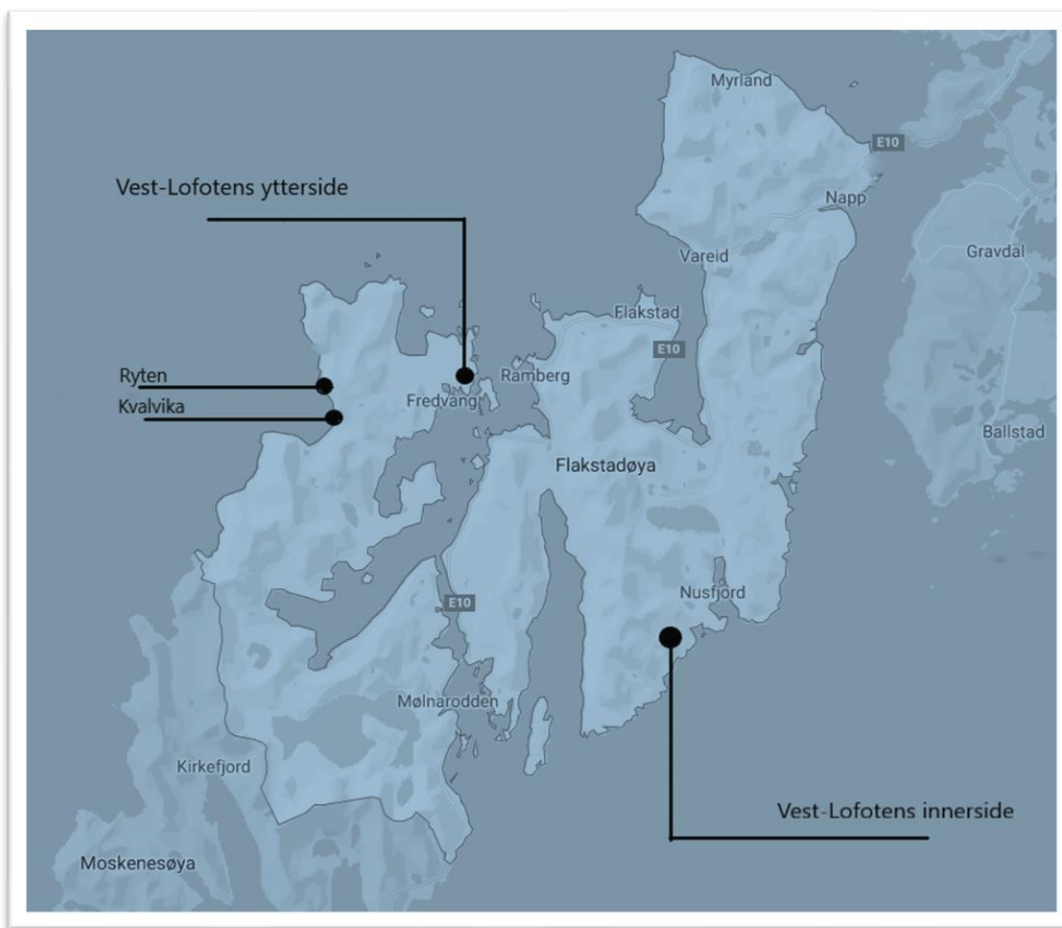
Folkene i Lofoten er kjent for å være gjestfrie, og samholdet i lokalsamfunnet er en svært viktig verdi; «folkan». På sommeren er Lofoten hyppig besøkt, og særlig cruisebåtene har øygruppen som et mål. Enkelte dager eller uker gir derfor symptomer på overturisme i regionen, noe som påvirker de små tettstedene og fiskeværerne. Nordland har over lang tid satset på opplevelsesbasert reiseliv som næring, og er derfor sammen med industri og havbruk, de næringene med høyest prioritet. Det å utvikle gode og bærekraftige lokalsamfunn er et viktig samfunnsoppdrag for Lofotregionen og Nordland, noe som passer godt inn i besøksforvaltningsprosjektet. Nordland fylkeskommunes sier at besøksforvaltning handler om å «*sette lokalbefolkningen først, og deretter se hvordan besøksnæringer kan bidra til den utviklingen stedet ønsker*» (SALT, 2019, s. 71). Dette har Flakstad kommune i Lofoten (se figur 4) satt søkelyset på.

Figur 4 Flakstad kommune og Lofotregionen (Kartgrunnlag: geodata.no)

3.2 Flakstad kommune

Flakstadøya er den tredje største øya plassert på Lofotens vestside. Flakstad strekker seg over Flakstadøya, og den nordlige delen av Moskenesøya. Flakstad forbindes med nabokommunene gjennom Europavei 10, også kalt Kong Olavs vei, med Vestvågøy i øst og Moskenes i sørvestlig retning. Fiske er det viktigste næringsgrunnlaget for kommunen, noe som har dannet flakstadfjæringenes identitet og levesett frem til i dag (Flakstad historielag, u.å-a). På Vest-Lofotens ytterside finner vi Fredvang og kommunesenteret Ramberg. Bygdene vender mot storhavet i Nord, og på yttersiden kan man virkelig kjenne havet bruse (se figur 5). Reiselivet har de senere årene blitt en stadig viktigere næringsaktør også i Flakstad, og kommunen ser nå behov for å tilrettelegge for besøkstrafikken (Flakstad kommune, 2019a).

Figur 5. Flakstad kommune strekker seg over Flakstadøya og nordspissen av Moskenesøya. (Kartdata: Google maps).

3.3 Om Lofotodden nasjonalpark

Lofotodden nasjonalpark er lokalisert i kommunene Moskenes og Flakstad, helt sør i Lofoten og utgjør store deler av Moskenesøya. Lofotodden nasjonalpark ble opprettet 22. juni 2018 og er den yngste nasjonalparken i Norge. Den offisielle åpningen fant sted 9 juni 2019.

Lofotodden nasjonalpark dekker et område på 99 kvadratkilometer, hvorav 13 kvadratkilometer er sjøareal. Landskaps- og naturtypene man finner i Lofotodden nasjonalpark, er særegne for akkurat dette verneområdet. Landskapet er unikt og iøynefallende med smale, høye tinderekker omgitt av åpne havområder og dype fjorder. Berggrunnen er næringsfattig, men har likevel en interessant og rik fjellfora. Etter den siste istiden var Lofoten ett av de områdene som ble tidlig isfritt, og derfor kan man her finne innslag av noen av de eldste fjellplantene i Norge. Lofotoddens ytterside er områder for flere viktige hekkeområder for sjøfugl, som toppskarv og teist samt rovfugler som kongeørn og havørn. Kulturhistorien i Lofotodden kan spores helt tilbake til steinalderen, og er derfor av høy kulturhistorisk verdi. På grunn av betydelig beitebruk er området også påvirket av menneskene, noe som vises i naturtypene og i landskapet. De største truslene mot

verneverdiene er ferdsel og slitasje, fremmede arter, klimaendring, forsøpling og gjengroing. Derfor er tilrettelegging og styring av besøkstrafikken, samt å få flere beitedyr inn i nasjonalparken viktige tiltak (Miljødirektoratet, u.å-a). Forvaltningsplanen er nå under utarbeidelse av nasjonalparkstyret, og vil vise nærmere retningslinjer for forvaltning, skjøtsel, tilrettelegging, informasjon og lignende.

3.4 Historisk tilbakeblikk

Tradisjoner, fortellinger, innovasjoner og steds særpreg henger tett sammen med stedets historie. Historien legger grunnlaget for steds identitet og stolthet, noe som i sammenheng med bred verdiskaping er svært sentralt. Derfor er det relevant å ta et historisk tilbakeblikk, for å danne et bilde av Fredvang og Flakstads stedsidentitet.

Opprinnelsen til navnet Flakstad er ifølge Sandnes (2017) noe usikkert, men det antas at dette kommer av «flag» som betyr bergvegg, altså gården ved bergveggen. Næringsgrunnlaget har vært fisk og jordbruk i mange tusen år, noe utgravninger kan dokumentere. Det er fisken som har trukket menneskene til Lofoten og Flakstad, og til dags dato tilhører Lofotfisket de største fiskeriene i verden. Skreifisket kan spores tilbake til 800-tallet, noe som gjorde at tilreisende fiskere kom til Lofoten. Med flere tilreisende kom også handelen og kontakten med omverdenen. I 1432 ble en adelsmann fra Venezia og hans mannskap strandet på en øde øy i Lofoten, Røst. Pietro Querini beskriver hans møte med Røstsamfunnet, og gir et historisk innblikk i middelalderens Lofoten:

«Flyndren blir, siden den er så stor, partert og saltet, og slik er den god. I mai drar de så fra øya i en ganske stor båt på femti tønner, og lastet med fisk seiler de til et sted i Norge mer enn tusen mil borte kalt Bergen». (Nordland fylkeskommune, 2008, s. 18).

Fra 1700 tallet og utover 1800 tallet var det fiskeværene Sund og Nusfjord som utgjorde Flakstad, og her ble det drevet utleie av rorbuer og fiskehjeller og varehandel.

Kommunikasjonen ble utbedret på slutten av 1800 tallet og begynnelsen av 1900 tallet.

Lokalbåter som gikk i rute mellom fiskeværene i Lofoten ble opprettet, det kom nye veier og havner. Utviklingen førte til at det vokste frem nye fiskevær for industri og handel på blant annet Ramberg og Fredvang, og nye tilflyttere kom (Sandnes, 2017).

Figur 6. Fredvang havn i 1955. (Benjaminsen, 2016).

På starten av 1960 tallet hadde Flakstad omtrent 2000 innbyggere, det høyeste folketallet noensinne. Veinettet gjennom Lofoten ble utviklet, og i 1963 åpnet Kong Olav det som i dag er E10 (Kong Olavs vei). På Fredvang var det fergeforbindelse mellom 1965 – 1988, denne forbindelsen forsvant da bruene over til Fredvang åpnet i 1988. Da Nappstraumtunnelen åpnet i 1990 var fergetrafikken i Flakstad historie (Sandnes, 2017).

Jordbruket har også vært en sentral del av kulturhistorien i Lofoten, i kombinasjon med fiske. Det å ha en landbrukseiendom ble sett på som en trygghet og sikkerhet for familien.

Landbruket startet med oppdyrkede arealer langs fjæra, før det senere kom oppdyrking av myrarealer på strandflaten og i dalbunner. Det var for det meste drift av storfe, sau, hest og geit, og utmarken ble sterkt utnyttet til beiting. Fredvang er et godt eksempel på ei bygd med kombinasjonen av fiske- og landbruk, og folket som bor der har levd dette tradisjonelle livet i tusenvis av år. Fredvang ble ifølge strategisk plan for Lofoten og Vesterålen 2015 – 2017, trukket ut som et område som består av lokalt verdifulle jordbrukslandskap, og har i alle de år vært den beste jordbruksbygda i Flakstad (Nordland fylkeskommune, 2015; Sortland kommune, 2015). Også i Kvalvika ble det i sin tid drevet gårdsbruk. Opphavet til navnet Kvalvika er noe usikkert, men ifølge Flakstad Historielag (u.å-b) kan det antas navnet stammer fra hvaler som har blitt strandet og liggende i Kvalvika. Mennene dro til «innersia» for å fiske, da sterke brottsjøer og dårlige havneforhold gjorde Kvalvika uegnet til å drive

fiske fra, mens kvinnene holdt gården gående (se figur 5 over). Kvalvika ble fraflyttet i 1938, og i dag kan man kun se rester av hus og en potetkjeller, samt spor etter slåtteigene.

3.5 Fredvang og Nasjonal turiststi (NTS)

Fredvang ligger på yttersiden av Vest Lofoten, vendt mot storhavet i nord. Bygda har omtrent 180 fastboende, og er tilknyttet Flakstadøya og resten av Lofoten via to broer, som kunne vært attraksjoner i seg selv. Broene buer seg grasiøst fra holme til holme, veien til den første broen, og mellom broene er smale med møtelommer for å få plass til flere biler. Før broene kom var Fredvang kun tilgjengelig via båt eller små ferger. Broene åpnet i 1988, og etter dette begynte turismen sakte, men sikkert å øke inn til bygda (Samstræv bygdelag, u.å)

Figur 7. Broene som knytter Fredvang til Flakstadøya. (Samstræv bygdelag, u.å).

Det er derimot ikke broene som er hovedattraksjonen på Fredvang. Det er turmålene Ryten og Kvalvika, som ligger innenfor vernegrensene til Lofotodden nasjonalpark (Oslo Economics, 2020). Disse områdene har blitt så populære blant besøkende og turister, at det lille lokalsamfunnet på Fredvang ser seg nødt til å etablere tiltak for å styre og regulere besøkstrafikken. Lokalsamfunnet er glade i Kvalvika og Ryten og ønsker derfor å bevare natur- og opplevelses kvalitetene i områdene. Fredvang har en aktiv fiskehavn, med fiskere som jobber dag og natt i de mest aktive vintermånedene. Innbyggertallet på Fredvang øker mye gjennom disse månedene, med fiskere som jobber midlertidig fra Fredvang og fyller opp alle utleieenheter som finnes (Samstræv bygdelag, u.å). Fredvang har lange tradisjoner som fiskevær, og bygda har hatt opptil fem fiskemottak. I dag er det kun et bruk i drift, men aktiviteten i havna er fortsatt betydelig (Nordland fylkeskommune, 2015).

Figur 8. Fredvang havn mars 2020. (Foto: Kristin Rogstad Olsen)

Livet på Fredvang handler derimot ikke kun om fiske, det handler like mye om bondelivet. Drifta består hovedsakelig av sauehold som beiter i fjellsidene. Landbruket er i dag mest aktivt på den nordlige siden av bygda, og beitelandskapet strekker seg fra fjell til hav (Samstræv bygdelag, u.å)

Figur 9. Beitelandskap på Fredvang. (Samstræv bygdelag, u.å).

Jordbruket på Fredvang trues i dag av dårlig lønnsomhet. Ifølge Flakstad kommune (2011) er det potensiale for utvikling av landbruket, men nedlagte gårdsbruk beholdes av eierne som feriehus, noe som bremser utviklingen. Ifølge Nordland fylkeskommune (2015) var det grunnskole på Fredvang frem til 1990, og bygda hadde hele tre butikker. I dag ligger nærmeste butikk på Ramberg, omtrent 7 kilometer unna.

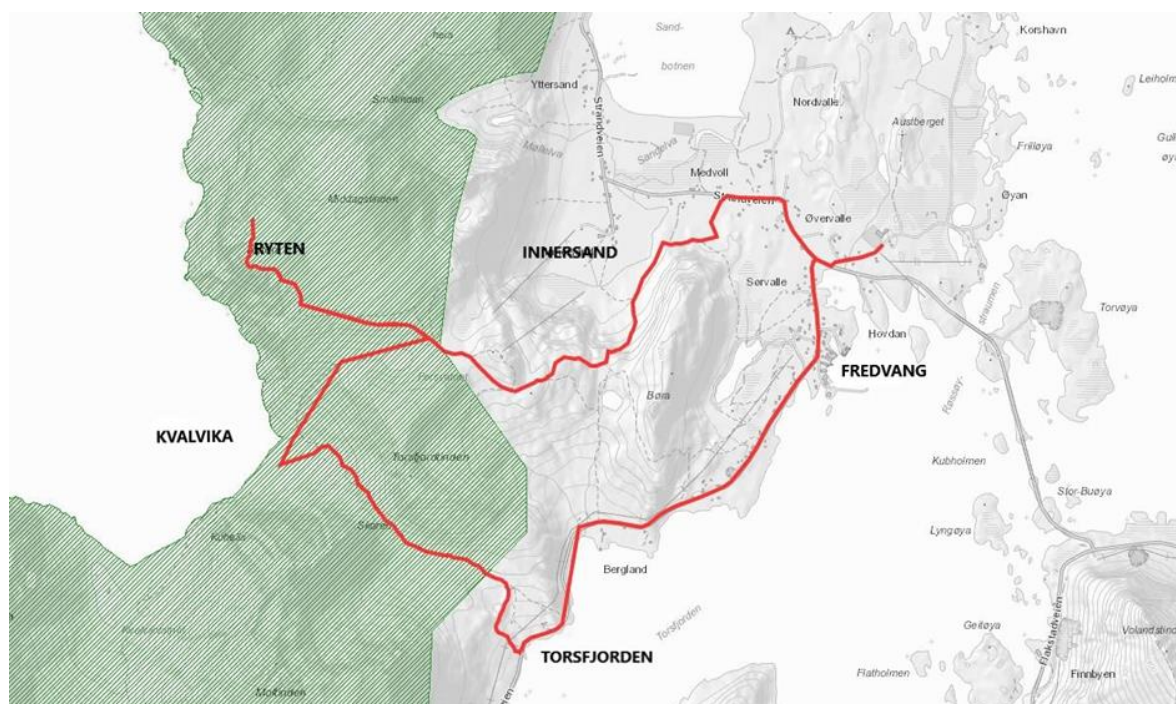
Om Nasjonal turiststi (NTS)

Mange turmål med økende antall besøkende i Norge står ovenfor en rekke utfordringer med hensyn til slitasje på naturen, forsøpling og mangel på informasjon. NTS ledes av Miljødirektoratet på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet, og ordningen ble etablert som et svar på å håndtere disse utfordringene for noen utvalgte områder med særlig store utfordringer. Målet med ordningen er å styre og tilrettelegge for store mengder besøkende gjennom en helhetlig besøksforvaltning. Dette innebærer å tilrettelegge for, og styre bruken av et område på en måte som gjør at opplevelsen for besøkende og lokalsamfunnet blir best mulig. I tillegg innebærer dette at lokal verdiskaping og ivaretagelse av naturverdier blir optimalisert på best mulig måte. Tiltakene som etableres skal ikke være i strid med allemannsretten, og det skal ikke gjøres unødvendige inngrep i naturen (Miljødirektoratet, u.å-b). NTS passer derfor godt inn i det regionale besøksforvaltningsarbeidet som Nordland fylkeskommune har startet. Inntil 15 stier kan bli autorisert som NTS, og for å kunne søke om autorisering må stien oppfylle mange kriterier (Klima- og miljødepartementet, 2018).

Kriterier og kjennetegn ved Nasjonal turiststi (Klima- og miljødepartementet, 2018)

- **Bred verdiskaping:** En helhetlig og langsiktig plan for bred verdiskaping må ligge til grunn. (Dette krever bl.a. forankring hos grunneiere, i kommunen gjennom plan, en del av reiselivsstrategi, plan for drift og vedlikehold)
- **Besøksforvaltning:** Det kreves en helhetlig plan for besøksforvaltning (besøksstrategi, en betydelig andel internasjonale besøkende, stort besøkstall nå og/eller i fremtiden, brukerundersøkelse, vurdering av naturens tåleevne, stisltasje, tilrettelagt informasjon, sanitære forhold)
- **Skilting/merking/tilrettelegging:** Merkehandboka, formidling og informasjon om særegne natur/kulturkvaliteter
- **Parkering/transport:** Plan for å øke kollektivtransporten til turmålet
- **Sikkerhet/beredskap:** Vurdere om det er behov for eksempelvis fjellvakt.
- **Infrastruktur/tiltak:** Landskapstilpasset, bærekraftig tilrettelegging
- **Veikart** mot et bærekraftig reiseliv skal være førende for reiselivet. Turen skal være grønn. (NHO Reiseliv, 2017)
- **Allemannsretten** skal ligge til grunn uten. Turen skal være en dagstur uten behov for spesialutstyr.

NTS ordningen er todelt, en tilskuddordning og en autorisasjonsordning. Tilskuddsordningen skal støtte opp under arbeid med tiltak og planlegging av NTS, og ble innført i 2017. I 2019 ble det bevilget 11,5 millioner kroner hvorav 16 av 22 søkere fikk tilskudd (Miljødirektoratet, 2019b). I 2020 ble det totalt bevilget 12 millioner kroner til 14 ulike prosjekter, og et av dem er Flakstad kommune. I april 2020 fikk Flakstad godkjent søknad om forprosjekt til Nasjonal turiststi for turmålene Ryten og Kvalvika (se figur 10), og blir derfor tildelt 400.000 kr for å gjennomføre tiltak (Miljødirektoratet, 2020). Ifølge Flakstad kommune (2020a) er selve stien avgrenset til traseen Innersand-Ryten-Kvalvika-Torsfjorden med tilhørende tiltak for parkering, informasjon, klopping, sanitære forhold, sikkerhet etc. Se figur 10 under.

Figur 10. Nasjonal turiststi (NTS) traseen: Innersand - Ryten - Kvalvika - Torsfjorden markert i rødt. Grønn farge viser vernegrensene for Lofotodden nasjonalpark. (Kartdata: Lofoten friluftsråd (2019)).

I 2019 satte Lofoten friluftsråd opp ferdselstellere på stien fra Torsfjorden til Kvalvika og mellom Ryten og Kvalvika (se figur 11). I måleperioden 06.05.19 – 26.08.19 hadde Kvalvika/Torsfjorden 62 294 registreringer med et gjennomsnitt på 551 per dag. Ryten/Kvalvika hadde i perioden 06.05.19 – 30.09.19, 63 372 registreringer med et gjennomsnitt på 427 per dag. Besøkstallene var høyest i juli og første halvdel av august. Fellesferien i juli var de mest populære ukene med i underkant av 7000 registreringer per uke på hver av ferdselstelloperne som leder inn til Kvalvika og Ryten. Dette innebærer at det med stor sannsynlighet har vært i overkant av 60 000 besøkende i områdene denne sommeren (Oslo Economics, 2020).

Figur 11. Ferdselstellere ved stien fra Torsfjorden til Kvalvika, kloppet sti fra parkeringsplassen. (Foto: Kristin Rogstad Olsen)

Det sier seg derfor selv at lokalsamfunnet og det lille fiskeværet og landbruksbygda Fredvang opplever et enormt press. Flere besøkende fører til økt trafikk på de smale veiene, spesielt gjennom Fredvang og til Torsfjorden. Dette medfører utfordringer med tanke på parkering, slitasje på gjerder, forringelse av natur og stier som gir negative konsekvenser for lokalsamfunnet. Fredvang er ei landbruksbygd med beitebruk i fjellsidene og dyrene opplever forstyrrelser i økende grad (Flakstad kommune, 2019b).

DEL 4:

METODE

4.1 Valg av forskningsdesign

Denne oppgaven er basert på et kvalitativt forskningsdesign. Kvalitative undersøkelser kan utføres på mange ulike måter, og forskningsdesignet er et viktig utgangspunkt for at prosessen og rapporteringen skal kunne beskrives på en klar og gjennomiktig måte (Johannessen et al., 2010). Forskningsdesignet er her basert på casedesign, som vil si at ett eller noen få tilfeller studeres inngående. Ordet case kommer fra latin og betyr «tilfelle». En kort forklaring på caseundersøkelser er å samle mest mulig informasjon (data) som mulig om et avgrenset fenomen (case). Dette forskningsdesignet egner seg på studier som blant annet har som mål å forstå, evaluere og gi grunnlag for beslutninger (Johannessen et al., 2010). Dette er i tråd med studiets formål, som søker å forstå hva turismen og landskapet betyr for lokalsamfunnet på Fredvang. Her med særlig fokus på hva etablering av NTS kan bety for turmålene Ryten og Kvalvika. I tillegg søker studiet å evaluere medvirkningsprosessene i forbindelse med det pågående besøksforvaltningsarbeidet (jf. punkt 1.2).

4.2 Valg av datainnhentingsteknikk – hvorfor dybdeintervju og dokumentanalyse?

I dette studiet benyttes dybdeintervju og dokumentanalyse som fremgangsmåte for innsamling av data. Dybdeintervjuer er en kvalitativ teknikk som er laget for å samle inn «rik» informasjon fra en mindre gruppe informanter. Et dybdeintervju kan foregå på tre ulike måter; strukturert intervju, semi-strukturert intervju samt ustrukturert intervju, og disse defineres ut ifra hvordan de er tilrettelagt på forhånd. I denne studien er det benyttet semi-strukturerte intervjuer, som er den mest utbredte formen innen kvalitative intervjuer (Brunt, Horner & Semley, 2017; Johannessen et al., 2010). Pilotprosjektet for besøksforvaltning og Nasjonal turiststi søker å oppnå en helhetlig, strategisk og bærekraftig utvikling av reiselivet. For å lykkes med dette er man avhengig av medvirkning og innspill fra berørte aktører, og en av de viktigste er lokalsamfunnet. Det er de som bor og lever i området som kjenner det best og dersom man skal drive med besøksforvaltning på lokalsamfunnets premisser, må deres stemmer bli hørt og tatt på alvor. I flere studier har en metode kalt landskapsressursanalyse (LRA) blitt benyttet som fremgangsmåte for innsamling av data, og jeg har i denne studien hentet inspirasjon fra denne metoden. LRA som metode baserer seg på medvirkning, og er en kvalitativ tilnærming for å beskrive både det fysiske landskapet og lokalsamfunnets tilknytning til landskapet (Clemetsen & Stokke, 2014). LRA inneholder to deler:

landskapskarakteranalyse og stadskjensle, og kobler landskapet opp mot lokale verdier og lokalsamfunnets tilknytning til stedet. Stadskjensle beskriver lokalbefolkningens relasjoner til sitt landskap, og bygger på teorien om «sence of place» samt geografi (Clemetsen & Stokke, 2014). Oppgavens problemstilling og formål er vanskelig å si noe om uten å snakke med folk som har erfaringer og kunnskap om temaet, og derfor er dybdeintervjuer med fokus på stadskjensle en gunstig metode.

Dokumentanalyse kan forklares som en analyse av innsamlet data som vil si en type kvalitativ innholdsanalyse. Tekster fra bøker, dokumenter, elektroniske brev og lignende analyseres for å underbygge relevante sammenhenger og informasjon i det man studerer (Johannessen et al., 2010). Det å benytte dokumentanalyse som verktøy ble derfor også relevant for denne oppgaven da oppgavens problemstilling krever to ulike metoder for å kunne besvares. Dokumentene som er utvalgt, er derfor på grunnlag av oppgavens problemstilling(er). Sammen tar disse to metodene for seg foreliggende planer og strategier, i tillegg til nye elementer som belyser prosesser man ikke kan lese seg opp på via dokumentanalysen.

4.3 Utvalg av dokumenter og dokumentanalysen

Dokumentene som la grunnlaget for denne studien er valg ut med tanke på caseområdets nåværende situasjon og den fremtidige utvikling av Fredvang og Flakstad kommune. I forkant av studieturen ble tilgjengelige planer, strategier og dokumenter systematisk gått igjennom for å selektere de som kunne underbygge og belyse oppgavens formål på best mulig måte. Jeg tok for meg bakgrunnen og formålet med de ulike planene, og valgte ut det som var mest relevant. Dokumentene la grunnlaget for utarbeidelse av intervjuguidene, og ble en støtte under intervjuene. Enkelte dokumenter ble tilsendt i etterkant av intervjuene, noe som gav mer støtte til å underbygge argumenter og diskusjoner.

«*Helhetlig plan for besøksforvaltning og lokal verdiskaping på Fredvang 2019*» ble et svært viktig og relevant utgangspunkt. Denne planen oppsummerer besøksforvaltningsarbeidet som ble gjort før sommeren 2019, og gir en god pekepinn for ønsket utvikling (Flakstad kommune, 2019b). I 2017 utførte 70°N arkitektur en mulighetsstudie på vegne av Flakstad kommune, denne studien la grunnlaget for den vedtatte områdereguleringsplanen for Fredvang, og begge ble benyttet i dokumentanalysen. I tillegg har jeg hentet relevant informasjon fra kommuneplanens samfunnsdel (70°N arkitektur, 2017; Flakstad kommune, 2019a, 2020b).

Ettersom turmålene Ryten og Kvalvika ligger innenfor vernegrensene til Lofotodden nasjonalpark, ble en brukerundersøkelse foretatt sommeren 2019 et viktig grunnlag for å belyse besøkendes opplevelser av studieområdet (Oslo Economics, 2020). I tillegg ble referater og e-poster om prosessen rundt Nasjonal turiststi og «kræsj-kurs» i besøksforvaltning samt avisartikler fra Lofotposten gjennomgått.

4.4 Utvalg av informanter

Ettersom hensikten med kvalitative undersøkelser er å få mer utfyllende kunnskap om et fenomen, er det naturlig å velge ut informanter basert på en strategisk utvelgning. Dette vil si å velge ut informanter som er hensiktsmessig, heller enn representativ. Informantene ble valgt ut under studieturen etter tips fra folk som kjenner til området, menneskene som bor der og temaene i studien. Denne metoden for rekruttering av informanter kalles snøballmetoden (Johannessen et al., 2010). På denne måten kom relevante navn opp noe som gjorde at problemstillingene kunne belyses fra ulike perspektiv. Det ble utført 6 intervjuer med til sammen 13 informanter. Utvalget representerer mennesker med ulike perspektiver på temaene. Fremstilling av informantene vises under i tabell 1:

Tabell 1. Utvalg av informanter

Informant nr.	Kjønn.	Tilknytning til studieområdet/ besøksforvaltning	Kategori
Nr.1	Mann	Medlem av grendelag	Lokalbefolkning
Nr. 2	Kvinne	Prosjektmedarbeider	Lokalbefolkning
Nr. 3	Kvinne	Medlem av grendelag	Lokalbefolkning
Nr. 4	Mann	Medlem av grendelag	Hytteier
Nr. 5	Mann	Medlem av grendelag	Lokalbefolkning
Nr. 6	Kvinne	Medlem av grendelag	Lokalbefolkning
Nr. 7	Kvinne	Prosjektmedarbeider	Fylkeskommunen
Nr. 8	Kvinne	Prosjektmedarbeider	Fylkeskommunen
Nr. 9	Mann	Lofotodden nasjonalpark	Fylkesmannen
Nr. 10	Mann	Prosjektmedarbeider	Kommunen
Nr. 11	Kvinne	Lofotodden nasjonalpark	Kommunen
Nr. 12	Mann	Reiselivsprosjekter	Regional bedrift
Nr. 13	Mann	Landbruksproduksjon	Regional bedrift

4.5 Intervjuguide og gjennomføring av intervjuene

Semi-strukturerte intervju baseres på en intervjuguide, som er en liste over temaer og spørsmål som skal tas opp i løpet av intervjuet (Johannessen et al., 2010). Temaene i intervjuguiden (vedlegg 1 og 2) ble utarbeidet i samsvar med oppgavens problemstilling og formål, med grunnlag i tidligere studier og teorier. Jeg hadde derfor noen antagelser i forkant av studieturen. Når intervjuguiden var ferdig, sendte jeg inn et meldeskjema til NSD, da det er meldeplikt for studentoppgaver/forskningsprosjekter. Meldeplikten inkluderer også et ansvar om å informere informantene om deres rettigheter i forbindelse med oppgaven, noe de fikk tilsendt på e-post i forkant av intervjuene (vedlegg 3).

Den 9. mars 2020 reiste jeg opp til Lofoten og Fredvang for å utføre intervjuene, og bli mer kjent med området. Planen var å være i området frem til 17. mars, men på grunn av koronautbruddet valgte jeg å reise hjem litt tidligere enn planlagt. Årsaken til dette var at flyplasser i nord ble stengt en etter en, og jeg var redd for å bli «koronafast». I tillegg ønsket resterende informanter å heller ta samtalen via telefon/videokonferanse, som følge av dette. Jeg rakk å gjennomføre tre intervjuer med fire informanter før jeg reiste tilbake. Disse intervjuene ble utført på deres arbeidssted, og varte i omtrent en time. Intervjuene opplevdes som avslappende, og foregikk derfor mer som en samtale enn et intervju. Intervjuguiden ble en god støtte og veileder, men ble ikke fulgt slavisk og jeg skrev notater underveis i samtalen. Når jeg kom meg hjem igjen, ble resterende intervjuer foretatt via telefon og Skype. Tre intervjuer gikk via telefon, noe som gjorde det litt vanskeligere å få til en skikkelig flyt i samtalen. Det opplevdes noe lettere å foreta de første intervjuene, da de foregikk ansikt til ansikt. Likevel føler jeg at jeg fikk den informasjonen jeg trengte, og i tillegg fikk jeg tilsendt mer utdypende svar i etterkant av samtalen via e-post fra alle tre. Den siste samtalen, var en gruppesamtale med to representanter fra besøksforvaltningsprosjektet, en fra Lofotodden nasjonalpark samt fem representanter fra det lokale grendelaget. Formålet med denne samtalen var å evaluere det arbeidet de sammen hadde gjort for å tilrettelegge for besøkstrafikken på Fredvang. Dette foregikk over Skype, og varte i tre timer. Jeg var for det meste observatør under samtalen, jeg hadde intervjuguiden foran meg og skrev notater mens de diskuterte og evaluerte. På slutten av samtalen fikk jeg mulighet til å stille ytterligere spørsmål, men på det tidspunktet følte jeg at jeg hadde fått svar på det aller meste. Jeg fikk mulighet til å sende spørsmål til deltakerne i etterkant av samtalen, noe jeg gjorde til enkelte for å få utdypende svar. I tillegg fikk jeg som nevnt tilgang til referater fra tidligere møter, noe som også ga utdypende svar på det som var uklart under denne samtalen.

4.6 Analyse og fremstilling av resultatene fra intervjuene

Robert K. Yin (1994) sitert i Johannessen et al. (2010), foreslår fem viktige komponenter ved gjennomførelse og analyse av casestudier. 1) Forskningsspørsmålet bør være stilt som hvordan eller hvorfor spørsmål. 2) At forskeren har noen teoretiske antagelser i forkant av undersøkelsen. 3) At analyseenheterne er individer eller sosiale settinger, og at definisjonen av enhetene henger sammen med forskningsspørsmålet. 4) Det anbefales at analysen er basert på teoretiske antagelser. 5) At analysen henger sammen med eksisterende teori, med basis i de fire komponentene ovenfor.

Som nevnt ble intervjuguiden laget på grunnlag av tidligere studier og teorier, noe som gjorde at jeg hadde en formening om temaene i forkant av intervjuene. Analysen og tolkningen av sitatene fra informantene var derfor i sammenheng med eksisterende teori, noe som gjorde fremstillingen av resultatene noe enklere. Notatene fra intervjuene ble gjennomgått få timer etter at samtalen var over, noe som gjorde at jeg hadde samtalen friskt i minne når jeg renskrev notatene. Dette gjorde det enklere å kode dataen i etterkant. Dataanalysen har to hensikter og det første er tematisk organisering av data. Her skal datamengden reduseres og systematiseres ved hjelp av eksempelvis fargekoder, slik at datamengden blir analyserbar uten at viktig informasjon går tapt (Johannessen et al., 2010). Jeg benyttet fargekoding basert på de fire underproblemstillingene medvirkning, turismens betydning, landskapskvaliteter samt bærekraftig tilrettelegging. Når dette var gjort samlet jeg alle utsagn under riktig tema, for å få bedre oversikt og gjøre det lettere å fremstille resultatene. Mange av informantene hadde lignende utsagn, og derfor ble informasjonen generalisert på enkelte områder. Der det var behov for å underbygge et poeng, ble direkte sitater fra intervjuene tatt med. Direkte sitater kommer frem i kursiv i resultatdelen, og noen plasser bruker jeg (...) for å vise at deler av setningen er fjernet, slik at poenget kommer tydeligere frem.

4.7 Diskusjon av metodevalg - reliabilitet og validitet

Innen kvalitative undersøkelser forsøker man å sikre kvalitet og troverdighet til undersøkelsen før, under og etter intervjuene finner sted. Reliabilitet handler om datamaterialets pålitelighet og validitet handler om datamaterialets gyldighet for problemstillingene studiet søker å svare på, altså i hvor stor grad dataen representerer virkeligheten (Johannessen et al., 2010). Før intervjuene ble intervjuguiden laget, og som nevnt tidligere springer temaene i guiden ut fra problemstillingen. Guiden inneholder tema etter rekkefølge, men ettersom metoden er semi-strukturert intervju gir den rom for fleksibilitet dersom informanten ønsker å snakke om nye

tema. Denne måten gir ifølge Johannessen et al. (2010) en god balanse mellom standardisering og fleksibilitet. Vurderingen av reliabiliteten starter allerede her, er intervjuguiden utarbeidet godt nok til å dekke problemstillingen? Derfor er det viktig at guiden testes i forkant og at forskeren har god kontroll på teorigrunnlaget. Intervjuguiden ble utarbeidet i samarbeid med veileder, og i tillegg ble den sendt til en av representantene for pilotprosjektet i besøksforvaltning, som har god kunnskap om å benytte stadkjensle i intervjuer. Jeg følte meg derfor trygg på at intervjuguiden var god nok til å dekke problemstillingen.

Under intervjuene er det gjerne selve samtalen som styrer datainnsamlingen (Johannessen et al., 2010). Dette betyr at eksempelvis kjemi mellom forsker og informant kan ha en viss betydning. Forskeren må være godt forberedt og kjenne sine egne fallgruver og svakheter. Som nevnt tidligere følte jeg at det var enklere å foreta intervjuene ansikt til ansikt sammenlignet med telefon. De første intervjuene ble derfor mer som en samtale, og det var lettere å bygge kjemi med informantene. Det kan tenkes at jeg hadde fått mer utfyllende svar og informasjon dersom alle intervjuene ble utført ansikt til ansikt, men med tanke på koronasituasjonen hadde jeg ikke noe valg. En svakhet ved bruk av dybdeintervjuer som metode kan ifølge Johannessen et al. (2010) være et for dårlig representativt utvalg av informanter. I denne oppgaven bygger resultatene på tretten informanters oppfatning av virkeligheten, noe som gjør det til et lite utvalg av befolkningen som bor eller har tilknytning til Fredvang. Jeg forsøkte å få et så representativt utvalg som mulig, ved å snakke med mennesker som representerer forskjellige sider ved lokalsamfunnet og ved offentlig forvaltning. Noen har tilknytning til reiselivsnæringen, og andre har ikke det. Det følte jeg at jeg lyktes med, men det hadde vært interessant å snakke med noen som jobbet med reiseliv som primært arbeid. Derimot viste dette seg å bli vanskelig, da samtlige av reiselivsbedriftene stengte som følge av korona. Reiselivet i Lofoten ble satt på pause i denne tiden, og de jeg forsøkte å ta kontakt svarte meg aldri. Resultatene i denne studien kan ikke generaliseres for resten av befolkningen, da utvalget av informanter er for lite. De kan derimot muligens brukes som et utgangspunkt for videre studier med et større representativt utvalg av informanter.

Utvelgelse av dokumenter og tolkningen av disse kan påvirkes av forskerens bakgrunn og perspektiv (Johannessen et al., 2010). Dokumentene jeg har valgt ut er offentlige og under utvelgelsen vurderte jeg formålet med dokumentene samt hvem de var laget for, og jeg mener derfor at de er saklige og pålitelige kilder. Etter to år på masterstudiet innen naturbasert

reiseliv, samt en bachelor innen markedsføring og ledelse mener jeg at jeg har tilegnet kunnskap nok til å velge ut kilder som er pålitelige, og jeg har lært å være objektiv rundt det man studerer. Likevel er det jeg som forsker som analyserer og tolker tekstene, noe som vil si at det er ingen som kan sette seg inn i min tankeprosess. Dette kan være både en fordel og en ulempe, man kan bli blind på egen tekst som gjør at fremstillingen ikke representerer virkeligheten, og man kan ta med informasjon som egentlig ikke er nødvendig. Jeg har derfor gått igjennom resultatdelen flere ganger, og prøvd å sørge for at det som står der faktisk representerer problemstillingen og oppgavens formål for å sikre validitet. Jeg har forsøkt å sikre reliabilitet ved å skrive en god casebeskrivelse, samt være transparent i selve metoden for studiet. Ved analyse av intervjuene har jeg vært kritisk i mine tolkninger. Jeg har forsøkt å fremstille dages situasjon så godt som mulig ut fra informantenes opplysninger, og jeg mener derfor at resultatdelen gjenspeiler virkelighetsbildet til informantene.

DEL 5:

RESULTATER

Datainnsamlingen er med på å danne kunnskapsgrunnlaget for oppgaven, som sammen med den teoretiske tilnærmingen skaper rammeverket for å diskutere problemstillingene. Funnene fremstilles med underproblemstillingene som utgangspunkt, hvor både resultatene fra dokumentasjonsanalysen samt informasjon fra informantene trekkes inn. Oppgavens formål ble operasjonalisert via følgende problemstilling:

Hvordan kan etablering av Nasjonal turiststi i samspill med besøksforvaltningsarbeidet, gi grunnlag for mulige synergier mellom den økende turismen og lokalsamfunnet på Fredvang? – Muligheter og begrensninger for bred verdiskaping

5.1 Medvirkning

I forkant av intervjuene hadde jeg lest meg opp på hva Flakstad kommune og Nordland fylkeskommune hadde gjort i forbindelse med tilrettelegging for besøkstrafikken på Fredvang. Gjennom møtereferater og rapporter, fikk jeg god innsikt i hva arbeidet hadde ledet frem til så langt. Bygdelaget på Fredvang har vært aktive deltakere i planleggingen og tilretteleggingen for besøkstrafikken det siste året. Målene for intervjuene ble derfor å evaluere og få innsikt i hvordan lokalsamfunnet hadde opplevd prosessen. Spørsmålet for temaet medvirkning ble derfor:

I hvilken grad og på hvilken måte har lokale interessenter medvirket i utviklingen av og tilretteleggingen for den økende besøkstrafikken på Fredvang?

5.1.1 Kræsjkurs, tjenstedesign og besøksforvaltning

Som en gren innen pilotprosjektet har Nordland fylkeskommune satt i gang et «kræsj-kurs» i besøksforvaltning. Kurset søker å oppnå et kunnskaps- og kompetansegrunnlag som kan benyttes i politiske beslutninger, samt av forvaltningen. Grunnlaget bygges ut fra lokalbefolkningens behov og interesser. «Kræsj-kursene» baserer seg på BLT-metoden, det vil si behov – løsning – test, og det sies at dette er en effektiv metode for nytenkning og nyskaping. Metoden innebærer at behov og ideer settes sammen og testes med minst mulig investering og irreversible tiltak. Dette gjør smertegrensen for tap lavere, dersom man skulle feile (Nordland fylkeskommune, 2019a).

Parallelt med «kræsj-kurset» ble det høsten 2019 gjennomført kurs i tjenstedesign i regi av NODA (Nordnorsk design- og arkitektursenter. Tjenstedesign søker i likhet med «kræsj-

kurset», å involvere lokalsamfunnet på andre måter enn via tradisjonelle høringsprosesser (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019).

Et produkt av kurset i tjenstedesign er Flakstad kommunes *helhetlige plan for bærekraftig besøksforvaltning og lokal verdiskaping på Fredvang*. Sammen skulle arbeidsgruppa for besøksforvaltning på Fredvang utvikle løsninger for besøksforvaltning rundt Lofotodden nasjonalpark (Flakstad kommune, 2019b). Arbeidsgruppen ble utpekt i mars 2019 med tidsramme til september 2019. Det ble avholdt to møter før sommeren 2019, og arbeidet ble presentert for formannskapet i august 2019. I november 2019 ble det avholdt et folkemøte, og arbeidsgruppa har underveis kommunisert via e-post og telefon (Flakstad kommune, 2019b). Via disse kursene og arbeidsgruppa for besøksforvaltning søkte fylkeskommunen, kommunen og deltakere fra lokalsamfunnet og bygdelaget, å utvikle helhetlige løsninger for Fredvang, og på samme tid legge strategier for å hente verdiskaping fra turismen (se tabell 2). Samlet kan dette potensielt legge grunnlaget for å skape synergier mellom turismen og lokalsamfunnet.

Tabell 2. Oversikt over de parallelle arbeidsgruppene for tilrettelegging for besøkstrafikk og verdiskaping på Fredvang.

	«Kræsj-kurs»	Tjenstedesign	Besøksforvaltning på Fredvang
Fylkeskommunen	1 representant, besøksforvaltningsprosjektet. (2 representanter var med på evalueringsmøtet)		1 representant, besøksforvaltningsprosjektet
Flakstad kommune		1 representant, næring og utvikling	2 representanter, teknisk avd. og næring og utvikling
Bygdelag/frivillige	4 representanter fra bygdelaget, 1 hytteeier, 1 frivillig og 1 designer	1 representant, bygdelaget. (2 lokale designere for faglig støtte)	3 representanter fra bygdelaget
Fylkesmannen i Nordland/Lofotodden nasjonalpark	(1 representant deltok på evalueringsmøtet)		1 representant
Lofoten avfallsselskap (LAS)			1 representant

Den helhetlige planen oppsummerer arbeidet som ble gjort høsten 2019. Planen inneholder kortsiktige løsninger for å få kontroll på trafikk- og parkeringsproblemene, naturslitasje og andre forhold tilknyttet den økende besøkstrafikken på Fredvang. Planen skal bli fremlagt til politisk behandling, og fremstår nå som et utkast (Flakstad kommune, 2019b). Informantene fra lokalsamfunnet var enige om at denne planen kan bli et godt verktøy og kunnskapsgrunnlag for videre besøksforvaltningsarbeid. Etter at arbeidsgruppa ble oppløst i september 2019 har derimot prosessen stått på stedet hvil, og informantene uttrykte derfor bekymring rundt det videre arbeidet:

«Vi må ha kommunen med på laget! De må også være delaktige i det her. Men dette har vi ikke helt kommet i mål enda. Noen ting henger i lufta. Vi må ha noen ting på plass nå»
(Informant 6 - lokalbefolkning)

Samtlige av informantene fra lokalsamfunnet uttrykte engstelse for at arbeidet de har gjort så langt, skal bli hengene i løse lufta ved at kommunen ikke tar arbeidet videre. Jeg tolker dette som at lokalbefolkningen ønsker raskere løsninger og beslutninger, da kommunale prosesser tar for lang tid. Det er per i dag ingen i Flakstad kommune som arbeider aktivt med besøksforvaltning (Informant 10 – kommunen). En synlig og aktiv kontaktperson i kommunen ble derfor etterlyst av informantene fra både fylkeskommunen og lokalbefolkningen.

I januar 2020 søkte Lofoten friluftsråd, på oppdrag fra Flakstad kommune, om forprosjektmidler for utredning av NTS mellom Ryten-Kvalvika, med tilhørende stier fra Indresand og Torsfjorden. Det heter i søknadsteksten at *«Forprosjektet skal planlegge tiltak som kan følge opp helhetlig plan for bærekraftig besøksforvaltning og lokal verdiskaping på Fredvang. Det skal i forprosjektet samarbeides med Lofotodden nasjonalpark, grunneierne, lokalbefolkningen og andre relevante aktører.»* (Flakstad kommune, 2020a, s. 4). Her kommer det altså frem at kommunen planlegger å følge opp planen i forbindelse med NTS. Det kan antas at dette ikke har blitt kommunisert ut til informantene. Jeg tolker dette som et signal på at samarbeidet mellom lokalsamfunnet og kommunen har latt vente på seg etter at arbeidet med utkastet til planen ble ferdig. Kommunale prosesser opererer med lengre tidshorisonter enn lokalsamfunnet ønsker, noe som kan føre til misnøye på grunn av uavklarte beslutninger. Intervjuene ble utført i mars 2020, omtrent en måned før det ble bekreftet at Flakstad kommune har fått godkjent søknaden og tildelt midler til NTS. I midten av mai 2020 er det fortsatt ingen spor til kommunikasjon rundt dette, hverken fra kommunes side eller fra

lokale aviser. Jeg antar at dette har en sammenheng med at ingen i kommunen arbeider aktivt med besøksforvaltning per i dag.

NTS krever at det etableres helhetlige besøksstrategier for områdene som inneholder etablert samarbeid mellom reiselivet, frivillige, kommune, forvaltningen og andre interessenter (Klima- og miljødepartementet, 2018). Det er altså satt strenge krav til medvirkning, noe som er positivt for lokalsamfunnet og grunneiere. Informant 7 (fylkeskommunen) og informant 13 (regional bedrift) understreket dette. På spørsmål rundt hvordan prosessen har vært så langt, virker informantene fornøyde med graden av medvirkning.

«Proessen har vært grei, har ingen innvendinger på det. Det viktigste er at vi blir spurt og at vi blir hørt. Det har vært ok så langt» (Informant 1 – lokalbefolkning)

Ettersom bygdelaget og frivillige har vært sentrale deler av besøksforvaltningsarbeidet så langt, er det rimelig å anta at graden av medvirkning har vært svært stor. Jeg tolket utsagnet fra informant 1 som at han føler at kommunen har tatt deres tilbakemeldinger til betraktning, og derfor har prosessen føltes inkluderende for lokalsamfunnet. Prosessen om NTS er så vidt i gang, og ettersom dette prosjektet krever en høy grad av medvirkning for å bli godkjent, antar jeg at lokalsamfunnet vil føle seg inkludert i fremtiden også.

5.2 Turismens betydning

Fredvang opplever et enormt besøkstrykk, lokalsamfunnets holdninger til turismen, samt deres opplevelse av dette er derfor sentralt. Turismen kan gi både muligheter og begrensninger for bred verdiskaping, og informantene hadde ulike oppfatninger rundt dette. Underproblemstillingen tilknyttet turismens betydning er:

«Hvordan påvirker den økende turismen opplevelsen av turmålene Ryten og Kvalvika for både lokalbefolkning og besøkende, og hvilke muligheter og begrensninger for bred verdiskaping gir turismen?».

5.2.1 Begrensninger og trusler

Trafikk, parkering og camping

Ryten og Kvalvika har vært populære turmål for besøkende og turister i mange år, det er disse områdene Fredvang er kjent for. Flere av informantene fortalte at Kvalvika ble «oppdaget» av to gutter, som overvintret på området og produserte en dokumentarfilm. Etter at dokumentaren ble sluppet i 2013, kom det flere og flere besøkende. Fredvang er en liten bygd med omtrent 180 fastboende, og landskapet inneholder svært spredt bebyggelse med kun vei som går via sentrum. Trengsel på veiene og på parkeringsplasser, var derfor en ulempe som ofte ble nevnt av informantene. I denne sammenhengen snakket informantene om trengsel fra turister som kommer med bobiler og leiebiler, og som blokkerer veiene. Dette er en ulempe som påvirker lokalsamfunnet direkte, og informantene snakket om kaotiske forhold på veiene i høysesongen.

«I Torsfjorden er det så store problemer og utfordringer. Det er plass til 25 biler på parkeringen.. er ikke plass til alle. Vi telte 170 biler i Torsfjorden og innover. Folk som bor på Krystad kom seg ikke ut, uttrykningstrafikk kom ikke forbi. Det er en kjempefarlig situasjon! Politiet kom og gav bøter, men det hjalp ikke særlig. Kom nye hver dag. Bilene stod parkert på siden av veien, det ble kaos. Dette var i 2018, og da begynte vi med å utvikle parkering» (Informant 1 - lokalbefolkning)

Dette bekreftet også resterende informanter fra lokalsamfunnet, når de snakket om hvordan turismen oppleves på daglig basis. Trafikk og parkering kom derfor fort frem som en nøkkelutfordring for lokalsamfunnet. Det er særlig i sommermånedene disse utfordringene presser mest, og jeg tolker det som at lokalsamfunnet har opplevd en form for håpløshet når det har stått på som verst. Trengselen på veiene kan tolkes som en sosial bærekraftig utfordring, en utfordring som påvirker lokalsamfunnets hverdagsliv:

«Folk jeg snakker med sier at det er klare signaler på at livskvaliteten til folk på Fredvang har vært nedsatt i sommermånedene, dette kommer også frem på folkemøtene» (Informant 3 – lokalbefolkning)

Dette utsagnet støttes også av informant 4 (hytteeier), 5 og 6 (lokalsamfunnet), noe som forteller om hvor prekært dette problemet er for lokalsamfunnet på Fredvang. Jeg tolker dette som at deler av lokalsamfunnet i dagens situasjon har negative holdninger til turismen, som følge av trafikkutfordringene. I tillegg kan det tolkes som at denne situasjonen går på bekostning av den miljømessige verdiskapingen for lokalsamfunnet på Fredvang. En annen utfordring som kan gå på bekostning av den miljømessige verdiskapingen for Kvalvika, er besøkende som telter og camper i området. Sandstranda er svært populær, særlig når midnattssola er til stede. Informant 9 (fylkesmannen) telte en gang over 50 telt en sommerdag, noe som medfører utfordringer med tanke på sanitære forhold og forsøpling.

Bokvalitet

I slutten av 2018 hadde Flakstad 1292 innbyggere, og ifølge SSB sine beregninger er folketallet synkende. Å stabilisere folketallet og sikre vekst for fremtiden er derfor kommunens viktigste og overordnede utfordring (Flakstad kommune, 2019a). Noen av informantene fra lokalsamfunnet mente at turismen kunne ha en negativ påvirkning på bokvalitet, som igjen kan ha en påvirkning på folks ønske om å bosette seg på Fredvang i fremtiden.

«Vi må også tenke bokvalitet. People pollution! Dette vil også være en faktor som vil være med på å bestemme om folk ønsker å slå seg ned på Fredvang. (...) Det handler ikke bare om å lage gode opplevelser for turistene, men også hvordan det oppleves for lokalsamfunnet.» (Informant 5 – lokalsamfunnet)

Jeg tolker dette som at informantene mener at det har vært mye fokus på tilrettelegging for besøkende og turister, og mindre fokus på de som faktisk bor på Fredvang. Bokvalitet kan for det første knyttes opp til utfordringen med tomme hus deler av året på Fredvang. Mange hus og gårdsbruk benyttes som feriehus av folk som har flyttet fra Fredvang, noe som hindrer utviklingen av landbruket samt muligheten til å slå seg ned i området. Dette kommer også frem av sluttrapporten «folk i husan på Fredvang» (Flakstad kommune, 2011). Bokvalitet kan for det andre knyttes opp til utfordringene lokalsamfunnet opplever rundt tilgjengelighet til nærområdene og naturen. Dette kan medføre at folk ikke ønsker å bosette seg i bygda, eller at folk flytter fra bygda som en konsekvens av turismen. Det virker som om uenighetene og kildene til konfliktene ligger i måten turismen har utviklet seg på, og at utviklingen ikke har

vært håndtert på riktig måte så langt. Jeg tror informanten peker på at utviklingen av reiselivet må skje på en mer bærekraftig måte, som styrker og ivaretar lokalsamfunnet. Flakstad identifiserer seg som en fiskeri- og reiselivskommune, og bærekraftig utvikling av disse næringene er derfor satt som overordnede mål. Herunder skriver kommunen at de er opptatte av at turismen skal forvaltes på en slik måte at det oppleves som bærekraftig for lokalsamfunnet (Flakstad kommune, 2019a). Det kan antas på bakgrunn av uttalelsene fra lokalsamfunnet, at dette målet ikke er nådd slik situasjonen er per i dag.

Naturkvalitetene, allemannsretten og «lofotvettreglene»

En annen tydelig utfordring var slitasje på naturen, og informantene hadde alle sine oppfatninger av denne problematikken. Noen peker på sår i naturen, og andre peker på forsøpling i form av avføring og toalettpapir på fjellet, noe som tydelig påvirker opplevelsen av Ryten og Kvalvika. Ettersom det er de naturgitte omgivelsene og kvalitetene som gjør Ryten og Kvalvika til attraksjoner, er det forståelig at dette er et svært aktuelt tema.

«Elefanten i rommet er allemannsretten. Skal det være fritt fram? Vi kommer ikke unna at vi må sette inn begrensede tiltak for å hindre at naturen går i stykker under beina på oss»
(Informant 4 - hytteeier)

Jeg tolker dette som at informanten ser på allemannsretten som en trussel og begrensning for bærekraftig utvikling av reiselivet på Fredvang. Jeg tolker også utsagnet som at informanten har en opplevelse av at allemannsretten blir misbrukt eller misforstått av besøkende, noe som fører til irritasjon.

Dette kan ses i sammenheng med funn fra brukerundersøkelsen, jeg har tatt utgangspunkt i denne for å synliggjøre besøkendes opplevelse av studieområdet. I forbindelse med utarbeidelse av besøksstrategien for Lofotodden nasjonalpark, ble det gjennomført brukerundersøkelser i verneområdet. Brukerundersøkelsen hadde som mål å hente inn informasjon om besøkendes bruk og holdninger til nasjonalparken. Denne ble foretatt sommeren 2019, og analysen er gjennomført av Oslo Economics og Ole Jakob Sørensen ved Nord universitet. Informasjonsinnhenting var tredelt; kortfattede selvregistreringskort, ferdselstellere og en elektronisk etterundersøkelse. Selvregistreringskassene var utplassert ved innfallsportene til nasjonalparken og ferdselstillerne var plassert på utvalgte stier. Totalt var det utplassert ti svarkasser hvor det ble samlet inn svar fra 8369 brukere. Etterundersøkelsen fikk 890 svar (Oslo Economics, 2020).

I selvregistreringsundersøkelsen ble besøkende spurt om hva som kjennetegner deres «idealområder», ved en flertimers tur i et skogs/fjellterreng om sommeren. Besøkende ble stilt

åtte påstander og en av dem var «at folk følger Lofotvettreglene», som omhandler hensynsfull og skånsom bruk av naturen i Lofoten. På en skala mellom 1 – 7, hvor 7 betyr at det er svært positivt at idealområdet inneholder dette forholdet, har påstanden om at folk følger Lofotvettreglene fått 6,4. Dette er trolig et uttrykk for at besøkende er opptatte av at andre i området opptrer hensynsfullt ovenfor natur, mennesker og dyr. Lofotvettreglene er utarbeidet både på norsk, engelsk, fransk og tysk. Etterundersøkelsen viste derimot at 69 % av responderende ikke kjente til Lofotvettreglene før de besøkte Lofotodden nasjonalpark. Dette tyder på at det er behov for å løfte informasjonen om Lofotvettreglene ytterligere (Oslo Economics, 2020). Ferdselsregelen innenfor allemannsretten handler om å opptre hensynsfullt og varsomt i utmarka (Friluftsløven, 1957, § 2), noe som kan sammenlignes med Lofotvettreglene.

Totalt sett er det svært mange utenlandske besøkende i Lofotodden nasjonalpark. 78 prosent hadde bostedsadresse utenfor Norge, noe som sammenlignet med andre nasjonalparker er en høy utledningsandel (Oslo Economics, 2020). Allemannsretten og Lofotvettreglene er norske begreper, og det er ikke rart om utenlandske besøkende ikke har kjennskap til disse begrepene.

I sammenheng med regler, ble respondentene i etterundersøkelsen spurt om deres kjennskap til regler for bruk og atferd i nasjonalparken. Herunder hvorvidt det er tillatt å ferdes der en vil, om det er tillatt med snøscooterkjøring, tenning av bål, jakt, fangst og fiske for å nevne noe. Resultatene viser at utenlandske besøkende hadde mindre kjennskap til reglene, sammenlignet med nordmenn. Utenlandske besøkende svarte i større grad «vet ikke» og feil på spørsmålene. Med det høye antallet utenlandske besøkende i Lofotodden, er det viktig at innfallsportene gir informasjon på flere språk om regler for bruk av verneområdet (Oslo Economics, 2020). Ettersom Lofotvettreglene var såpass viktige for idealområdet, kan mer informasjon gi positive ringvirkninger for hvordan opplevelsen av studieområdet blir. I tillegg kan dette medføre at lokalsamfunnet i Fredvang opplever at nærområdene sine blir utsatt for mindre slitasje, noe jeg tror er viktig for å skape en høyere aksept av turismen.

Informant 12 (regional bedrift) var bekymret for turismen i møte med landbruket. «*Sauen blir jaget opp og stresset, turistene vet ikke hvordan man oppfører seg i møte med sauen*».

Fredvang og Flakstad har store beiteområder i utmarka, i nær tilknytning til stinettet, noe som kan være en utfordring. Det å unngå trafikk i områder hvor sauen behøver å gå i fred kan være et viktig tiltak. I henhold til Åse Holtes mastergradavhandling med nabokommunen Vestvågøy som caseområdet, var dette en stor bekymring også her (jf. punkt 1.2).

Nasjonal turiststi og markedsføring

Midler til utvikling av NTS gir mulighetene for å bøte på slitasjen i naturen, men noen av informantene fra lokalsamfunnet var skeptiske til merkevaren NTS. Med denne merkevaren, følger økt markedsføring og promotering av Lofoten, Fredvang og traseen med i pakken. Grunnlaget for skepsisen er frykten for at det skal komme enda flere besøkende til Fredvang, som medfører at utfordringene de allerede står ovenfor i dag, vil eskalere. Kvalvika og Ryten ble kjent gjennom dokumentarfilmen og delinger i sosiale media. I de påfølgende årene har bruken av sosiale media økt, og informantene har vært øyevitne til hvor enormt fort informasjon spres på de ulike kanalene.

Vi i bygdelaget har forsøkt å få kontroll på turistene, vi har følt at situasjonen har vært helt ukontrollerbar. Hvordan vil det da være om vi får Nasjonal turiststi? Vil det ikke komme enda flere besøkende? (Informant 3 - lokalbefolkning) «Trusselen er sosiale media; Om du ser på hvordan Lofoten markedsføres og på sosiale media, så er det all grunn til å tro at dette kommer til å øke». (Informant 5 - lokalbefolkning).

Jeg tolker disse utsagnene som at markedsføring og sosiale media oppleves som trussel for lokalsamfunnet i Fredvang. En trussel som påvirker turismens betydning i bygda i negativ retning. Jeg har forståelse for denne frykten. Det er ikke bygdelaget eller frivillige på Fredvang som står bak markedsføringen, men det er de som må ta imot og tåle trykket. Jeg tolker dette som at lokalbefolkningen ser på sosiale media og markedsføring som et felt utenfor deres kontroll, noe som fører til usikkerhet. Informant 1 (lokalbefolkning) var også opptatt av sosiale media og markedsføring, og tror at det vil komme flere med merkevaren NTS. Informanten presiserte derimot at det ikke var behov for statusen som NTS, ettersom turistene kom til å komme uavhengig av denne. Dette ble også støttet av informantene fra fylkeskommunen.

5.2.2 Muligheter

Økonomisk verdiskaping og møteplasser

Informant 1 var den representanten fra lokalsamfunnet som var mest positiv til turismen, og var en av pådriverne når det kom til tilrettelegging og å benytte turismen til økonomisk verdiskaping. Informanten jobber med turisme på deltid, og får dermed noe gevinst fra besøkende i de mest hektiske periodene. Informanten forklarte turismen var størst i sommersesongen, men at vinterturismen også var sterkt økende. Informanten mente at dette var svært positivt i sammenheng med potensialet for å dra økonomisk verdiskaping ut av turismen. Derimot kom det frem at den økonomiske verdiskapingen ikke tilstrekkelig for lokalsamfunnet slik situasjonen var i dag.

«På sommeren er det masse folk, liv og røre her – og da må man være positive til turismen! Det er liv i bygda! At vi har folk her fra hele verden som vil se hvor flott vi har det, tenk på det (...) men, man skulle kanskje utnyttet turismen bedre med organisering. Turistene burde lagt igjen mer penger, ikke bare på parkering og overnatting» (Informant 1 - lokalbefolkning)

Samtlige informanter dro tydelig frem økonomisk verdiskaping ved spørsmål om muligheter ved turismen. Jeg opplever en felles forståelse og oppfatning om at det store besøkstrykket har resultert i minimal verdiskaping til lokalsamfunnet slik situasjonen er i dag. Likevel opplever jeg en slags optimisme blant noen av informantene, og ønsket om å skape mer aktivitet på Fredvang som følge av turismen er helt tydelig til stede. Informant 2 (lokalbefolkning) var opptatt av å koble på Fredvang sentrum som en møteplass for både lokalsamfunnet og turismen, med butikker og kafeer. Jeg tolker dette som et ønske om å skape et mer helhetlig reisemål og reiselivsprodukt på Fredvang. Fredvang sentrum består per i dag av fiskerihavna og hytteutleie, et område som har stort potensiale for videre utvikling. Dette kom også frem i en mulighetsstudie fra 2017.

I mulighetsstudien utført av 70°N arkitektur ble fiskerihavna og samarbeid mellom turisme og fiske trukket frem som viktige elementer for utviklingen av turismen i bygda. Det heter i mulighetsstudien at det er potensiale for at bøndene kan være viktige samarbeidspartnere med hensyn til reiselivsutviklingen. Dette gir grunnlag for å utvikle mer opplevelsesbasert næring og produktutvikling av lokalmat. For at dette skal lykkes bør havna og fiskemottaket styrkes og utvikles som en møteplass mellom ulike næringer og aktører (70°N arkitektur, 2017). Dette gjenspeiles også i områdereguleringsplanen for Fredvang sentrum som ble vedtatt i kommunestyret i Flakstad 10. mars 2020. Kommunen har ifølge planen tilrettelagt for næringsvirksomhet i Fredvang sentrum (Flakstad kommune, 2020b). Dette kan utnyttes med tanke på utvidelse av reiselivsproduktet. Ved å utnytte dette kan det antas at den lokale verdiskapingen som følge av turismen blir større. Informant 11 (kommunen) presiserte også behovet og potensialet Fredvang har med å utnytte lokal mat i tilknytning til turismen. Hun fortalte at på ungdomshuset i Fredvang ble det sommeren 2019 laget en kafe med høyt besøk (se figur 13 nedenfor). Dette beviser at tilrettelegging for servering er en klar mulighet for å skape mer økonomisk verdiskaping. Fiskerihavna og sentrum kan også benyttes som møteplass hvor lokalbefolkningen kan møte besøkende.

«Det viktigste er at det er vi som skal bestemme her! Det er omtrent 180 mennesker på Fredvang, det er en liten plass. På vinteren ser vi nesten ikke folket» (Informant 1 - lokalbefolkning)

Ved å se dette utsagnet i sammenheng med sitatet over, tolker jeg det som at det er svært lite aktivitet på Fredvang for lokalsamfunnet, særlig om vinteren. Informant 1 (lokalbefolkning) virker opptatt av å få mer liv i bygda, og jeg tolker disse utsagnene som et behov for flere møteplasser. I et lite lokalsamfunn som Fredvang, er det viktig med sosial verdiskaping. Turismen kan bidra til å øke denne verdiskapingen, gjennom at det opprettes møteplasser for både lokalsamfunnet og besøkende. Informant 9 (fylkeskommunen) understreket viktigheten av møteplasser, og mente at Fredvang i dag var «dødt».

Ifølge den helhetlige planen for besøksforvaltning i Fredvang-området (Flakstad kommune, 2019b), ligger det et stort potensial for lokal verdiskaping rundt fiskerihavna på Fredvang. Denne planen ble som nevnt utviklet i samarbeid med representanter fra bygdelaget og kommunen. Mulighetene som kommer frem av denne kan derfor også sees som representative for lokalsamfunnets ønsker om fremtidens Fredvang. Planen viser at havna er en potensiell kilde for å gi besøkende og turister en opplevelse av kystkulturen, med sjøtransport som kan lette trykket på veiene og stiene. Planen viser at samarbeid mellom nasjonalparken, lokalt næringsliv, lokalbefolkning og kommunen gir muligheter til å utvikle særpreg og stedsbaserte kvaliteter. Jeg tolker dette som et ønske om å formidle Fredvangs historie gjennom lokal mat, historiefortellinger og lokal naturveiledning.

5.3 Landskapskvaliteter

Landskapskvaliteter blir i oppgaven benyttet som utgangspunkt for å innhente informasjon om informantenes tilknytning og relasjon til sitt landskap. Via å forstå dette kan man skape et klarere bilde av stedsidentiteten, noe som er viktig i sammenheng med bred verdiskaping. Med inspirasjon fra stadskjensle ble følgende spørsmål stilt:

«Hvilke kvaliteter i landskapet på Fredvang verdsettes av lokalbefolkningen, og hvilke kvaliteter gjør at områdene er unike og skilles fra andre landskap?»

Samhold og dugnadsånd

Samhold og dugnadsånd i lokalsamfunnet kom frem av intervjuene som to viktige faktorer for forståelse av stedsidentiteten, noe som igjen kan spille en stor rolle i graden av tilknytning eller tilhørighet til Fredvang. Lokalsamfunnet på Fredvang oppleves som svært imøtekommende, motiverte og fylt med dugnadsånd. Informant 1 snakket mye om dugnadsarbeidet som har blitt gjort tidligere blant lokalbefolkningen:

«Dugnaden er stor på Fredvang. (...) Når vi kloppet stien fra parkeringsplassen på Indresand var det mange som sa ja til å være med på dugnaden. Vi var 12 stykker på det meste, og 2 på det minste. Jeg og en kompis planla arbeidet i februar 2018, og det var et betydelig arbeidet. Vi la 150 meter med klopping over kun myr» (Informant 1- lokalbefolkning)

Denne dugnadsånden kan tolkes som en stor del av den sosiale verdiskapingen på Fredvang, noe som gjør at lokalsamfunnet føler en sterk tilhørighet til bygda. Dugnadsånden og samholdet er i stor grad tilstedeværende blant informantene, noe kræsj-kurset, kurset i tjenestedesign og arbeidsgruppa for besøksforvaltning beviser. De er villige til å ofre tid og krefter til å ivareta sine nærområder, og det kan derfor antas at informantene har en sterk tilknytning til landskapet og naturen.

Beitelandskapet og «ofring» av Kvalvika og Ryten

Ryten og Kvalvika er to områder som lokalsamfunnet har sterke relasjoner til, dette kommer frem av informantenes felles ønske om å ivareta naturen. Da informantene ble spurt om hva som gjorde Kvalvika og Ryten unikt for dem, ble hvite sandstrender, midnattssola, de grønne fjellene og det lette terrenget trukket frem som viktige elementer. Herunder antar jeg at det er beitelandskapet som gir den spesielle grønnfargen, og gjør landskapet så lettgått og tilgjengelig. Turister i møte med sauene ble trukket frem av informant 12 (regional bedrift) som en mulig trussel for bred verdiskaping. Sauene er viktig for skjøtsel av de unike beitelandskapene i utmarka, og for at terrenget skal fortsette å være lettgått er dyr på beite viktig. Beitelandskapet gjør områdene unike for lokalsamfunnet og besøkende, og dette kan være en faktor som gjør at landskapet skiller seg fra andre områder.

Ryten og Kvalvika er viktige nærområder for lokalsamfunnet på Fredvang, og det faktum at så mange andre har oppdaget områdene kan være en påkjenning. Bygdelaget og frivillige har under kræsj-kurset blitt enige om at de «ofrer» Kvalvika og Ryten til fordel for turismen. Jeg tolker dette som noe sårt for lokalsamfunnet på Fredvang.

Lokalbefolkningen har også gjennom kræsj-kurset blitt enige om områder som de ikke ønsker at besøkende og turister skal vite om. Derfor har ingen kommet med informasjon om områder de ønsker å trekke frem som unike, annet enn nemlig Ryten og Kvalvika som allerede er kjente besøksmål. Jeg tolker dette som en frykt for å miste tilgjengeligheten til andre nærområder, noe som igjen kan bety at tilgjengeligheten til naturen, samt naturen i seg selv, spiller en sentral del av stedsidentiteten på Fredvang. Allemannsretten søker å gi alle tilgang

til ferdsel og opphold i naturen, å stenge av naturen for besøkende og turister er derfor ikke tillatt (Friluftsløven, 1957). Å tilrettelegge for ferdsel til Ryten og Kvalvika samt «hemmeliggjøring» av andre viktige nærområder, kan derfor være en måte å spare de andre nærområdene på.

5.4 Bærekraftig tilrettelegging

Gjennom kræsje-kurset, kurset i tjenstedesign samt via arbeidsgruppa for besøksforvaltning har fylkeskommunen, kommunen og lokalsamfunnet sammen kommet opp med kortsiktige løsninger for å håndtere turiststrømmen. Parkering og trafikk kom frem av turismens betydning som prekære utfordringer med hensyn til bred verdiskaping. Det er derfor viktig å kartlegge hvilke tiltak som fungerer, og hvilke tiltak som trengs i fremtiden.

Hvordan fungerer de tiltakene for tilrettelegging som har blitt etablert for turmålene Ryten og Kvalvika, og hvilke nye tiltak trengs i fremtiden for å sikre miljømessig verdiskaping?

Parkering og trafikk

Flakstad kommune ønsker å benytte Fredvang som nordre innfallsport til Lofotodden nasjonalpark, og arbeid med tilrettelegging for håndtering av turiststrømmen er derfor viktig. Som nevnt tidligere er de etablerte tiltakene på Fredvang gjennomført med lav grad av investering og irreversible tiltak. Informantene mente at landskapet på yttersiden av Fredvang var attraktivt fordi det er enkelt å komme seg dit. Denne tilgjengeligheten og nærheten til stiene, gjør det enda viktigere med god tilrettelegging. Arbeidet som allerede er gjennomført kommer godt frem av den helhetlige planen for bærekraftig besøksforvaltning på Fredvang.

Utfordringene er særlig prekære ved parkeringen som går fra Torsfjorden til Kvalvika, og sommeren 2018 var den «verste» turistsesongen for lokalsamfunnet på Fredvang. I henhold til en artikkel fra Lofotposten den sommeren, var det 100 biler som stod feilparkert langs Torsfjorden. Det ble derfor satt inn et midlertidig tiltak om å dirigere trafikken (Klyve, 2018). I Torsfjorden ble det sommeren 2019 satt inn tiltak som søppelhåndtering, sauegjerder langs veikanten, hjemmelagde skilt, infolapper på frontruta til feilparkerte biler samt ei flytebrygge. Flytebryggen ble laget i samarbeid med Fredvang båtforening. Denne er ifølge planen et viktig fremtidig tiltak for mer miljøvennlig transport og for å avlaste biltrafikken inn til Torsfjorden (Flakstad kommune, 2019b).

Utfordringene i Torsfjorden er ikke unike for kun denne sommeren. Gamle artikler fra Lofotposten kan bekrefte at problemene har vært der i mange år. Et debattinnlegg fra

september 2016 viser bildet av en full parkeringsplass i Torsfjorden:

Figur 12. «Turen til Kvalvika er populær, noe som fører til at parkeringsplassen som regel er full. Dette fører til at folk parkerer langs veiene». (Arntzen, 2016).

Denne parkeringsplassen ligger omtrent tre kilometer unna Fredvang sentrum. Det har tidligere kommet forslag fra Asplan Viak om å utvide parkeringsplassen i Torsfjorden, med plass til 200 biler. Dette førte til stor debatt i bygdelaget og i lokalsamfunnet. Bygdelaget og Nordland fylkeskommune mente at parkeringsplass i Torsfjorden ikke ville føre til økt verdiskaping for lokalsamfunnet, på grunn av plasseringen. Forslaget var derfor i strid med det pågående besøksforvaltningsarbeidet (Johansen, 2019). Denne debatten er heller ikke ny, fra samme debatt i 2016 kan vi lese følgende sitat: «Hvis man hadde fått turistene til å gå fra Fredvang fremfor fra ingenmannslandet Torsfjorden ville det vært langt større muligheter til utvikling av turistnæring på Fredvang. Med den mengden turister som ferdes til Kvalvika vil det muligens kunne bli grunnlag både for butikker og for mer camping». (Arntzen, 2016). Dette gamle utsagnet bekreftes også av informantene fra lokalsamfunnet. Som nevnt under turismens betydning kan utviklingen av Fredvang havn være en nøkkel for bred verdiskaping for lokalsamfunnet. Dersom turistene kan dra innom sentrum før de starter på turen til Ryten eller Kvalvika, kan det tenkes at de velger å kjøpe lokale varer dersom det tilrettelegges for butikk eller kafe.

Det er en felles enighet blant informantene at de ikke ønsker mulighet for parkering i Torsfjorden, men dette krever at det finnes alternativer. Før sommersesongen 2019 ble det på initiativ og dugnad fra bygdelaget, gjennomført tiltak om å opprette en alternativ parkering på

Indresand. Parkeringen på Indresand (se figur 13), tilbyr nå et bemannet infopunkt, toaletter, søppelhåndtering, drikkevann samt en kloppet sti fra parkeringen mot Ryten og Kvalvika. Det at stien starter fra parkeringen anses som en suksessfaktor (Flakstad kommune, 2019b). Parkeringen på Indresand fremstår som en nesten fullverdig innfallsport til den Nasjonale turiststien. Derimot mangler Indresand mulighet for servering. Det er en enighet blant informantene om at den alternative parkeringen bør ha nærhet til stinettet og fjellet. Informant 3 (lokalbefolkning), 4 (hytteeier) og 9 (fylkeskommunen) mener at den gamle skolen, hvor det er laget en sti til Ryten, bør unyttes som hovedparkering og innfallsport til nasjonalparken.

Figur 13. Oversikt over sti- og veinett i studieområdet. (Kartdata: NIBIO; Kilden)

Forringelse av naturen og ansvar for fremtidig tilrettelegging

Stiene som leder til Ryten og Kvalvika er allerede blitt utsatt for stort press, og informantene bekrefter at behovet for tilrettelegging er helt klart til stede.

«Vi må også se litt på tåleevnen til naturen. Hvor mye tåler den, den er allerede nedslitt, det er ingenting igjen der, det er månelandskap på Ryten». (Informant 5 - lokalbefolkning). «Det kommer ikke mindre turister til Lofoten. Vi må komme i gang nå. Den slitasjen Ryten har er allerede altfor stor. Man kan se det fra andre siden av fjorden». (Informant 9 - fylkeskommunen).

Figur 14. Slitasje på Ryten. (Foto: Ole-Jakob Kvalshaug, nasjonalparkforvalter Lofotodden nasjonalpark).

Jeg tolker dette som at informantene er svært bekymret for at naturen skal forringes enda mer, og det er tydelig at de ønsker at noe skal skje raskt. NTS er en form for fysisk tilrettelegging, og med midlene de har fått utdelt er muligheten til å rette opp skadene til stede. Derimot er bygdelaget på Fredvang redde for at ansvaret for tilrettelegging skal pålegges dem. Bygdelaget har tidligere gjort en stor innsats i å tilrettelegge deler av stien opp til Ryten og Kvalvika, en jobb som viste seg å være svært krevende:

«Det positive med det er at vi eventuelt får midler til å reparere stien. Jeg blir skeptisk dersom Flakstad kommune overfører arbeidet til oss. Vi klippet 140 meter av stien, med støtte fra Nordland Fylkeskommune. Det ble et så stort prosjekt at vi klarer ikke å gjennomføre dette på nytt igjen.. Vi må være flere aktører som jobber sammen» (Informant 1 - lokalbefolkning)

Jeg tolker dette som at informantene har liten tiltro til kommunens gjennomføringsevne, noe som igjen kan knyttes opp til at bygdelaget ikke har noen kontaktperson i kommunen per dags dato. Jeg tolker dette også som et ønske fra lokalsamfunnet side, om at kommunen og andre relevante myndigheter bør legge strategier for hvordan besøksforvaltningsarbeidet skal følges opp. Dette er ifølge et møtenotat fra Flakstad kommune tatt til etterretning. Det kommer frem av notatet at «Det er en viss bekymring lokalt for at bygdelaget skal påta seg ansvar og arbeidsoppgaver som de ikke har ressurser til» (Flakstad kommune, 2020a). Med tanke på

sårbarhet i naturen er det Nasjonalparken som skal bistå med sårbarhetsanalyse for NTS-traseen. Videre står det skrevet at kommunen vil søke om status som NTS, så lenge ansvarsforhold med alle berørte part er avklart (Flakstad kommune, 2020a). Det er altså ikke avklart enda hvem som skal påta seg ansvaret tilrettelegging av stien fremover.

Preferanser for tilrettelegging og informasjon fra besøkende

I forbindelse med tilrettelegging er det også relevant å vite hva besøkende og turister faktisk forventer. I den forbindelse er brukerundersøkelsen i Lofotodden nasjonalpark et godt verktøy. Brukerundersøkelsen benyttet purismegrad for å indikere brukernes preferanser for tilrettelegging og hvorvidt de ønsket å treffe andre mennesker på turen. Dette er en indikator utviklet for forskning på turgåere i verneområder. Lavpurister ønsker høy grad av tilrettelegging og setter pris på å treffe andre mennesker på tur, mens høypurister tilhører motsatt skala. Selvregistreringsundersøkelsen viste høyest andel av lavpurister, og 65 prosent av disse benyttet innfallsporten Ryten. Dette vil si at en høy andel av brukerne for denne innfallsporten ønsker høy grad av tilrettelegging. Totalt sett er de besøkende jevnt over tilfredse med tilretteleggingen for friluftsliv, men det etterlyses noe mer informasjon ved innfallsportene til nasjonalparken (Oslo Economics, 2020). Informasjonen som er til stede per dags dato er i form av hjemmelagde skilt, og ved søknad om NTS må skiltene oppdateres. Bedre informasjon og skilting ble også etterspurt av informantene fra lokalsamfunnet.

Figur 15. Informasjonsskilt ved innfallsporten ved parkeringsplassen i Torsfjorden.

Behov for sonering

Den økende turismen medfører forringelse av naturen, camping i Kvalvika medfører behov for tiltak rundt sanitære forhold og forsøpling, og sauene trenger å få gå i fred. Informantene hadde ønsker om å sette inn begrensede tiltak enkelte steder, tiltak som kan medføre økt sosial og miljømessig verdiskaping. Informant 8 snakket om mulighetene for soneinndeling:

«Vi må være i forkant av problemene, ikke bare drive å slukke branner. (...) Kan vi ha soner med begrensede tiltak? Miljødirektoratet har sagt nei til slike virkemidler i dag, og dette synes jeg er uakseptabelt. Det er ikke bare natur det er snakk om, det er også snakk om sosial bærekraft som skal ivaretas. I dag er det for dårlige svar på hvordan vi skal løse dette» (informant 8 - fylkeskommunen).

I dette tilfellet var det snakk om regulering i og utenfor nasjonalparken, og informanten mente at besøksforvaltning for nasjonalparker ikke burde gjelde kun innenfor vernegrensene, men også for tilhørende lokalsamfunn. Informant 9 (fylkeskommunen) mente derimot at slike tiltak ville påvirke lokalsamfunnet negativt, da det også ville begrense også deres tilgang til naturen. Forvaltning av nasjonalparker er i dag begrenset til å ivareta verneverdiene, men informant 7 og 8 (fylkeskommunen) stilte spørsmål om hvorvidt dette kom til å endre seg i fremtiden. Dette tolker jeg som en situasjon der verneinteressene står på den ene siden, og bruk av området står på den andre. Dette er et velkjent fenomen, hvor formål ovenfor bruk og vern kolliderer. Dersom partene ikke enes om en felles retning, kan slike uenigheter gå på bekostning av den sosiale verdiskapingen.

Fremtidige tiltak

Ønsker rundt fremtidige tiltak er i stor grad tilknyttet temaene som informantene trakk frem som utfordringer og konsekvenser av den økende turismen. Det mest prekære er parkeringen, som presentert over. Alternativ parkering, nært stinettet og sentrum er viktig for økt lokal verdiskaping. Økt aktivitet rundt sentrum og havna kan gi flere muligheter, her ble blant annet opprettelse av sykkel og gangsti diskutert, samt mulighetene for å innføre sykkelutleie, båtforbindelse og/eller skyttelbuss mellom sentrum og Torsfjorden. Naturen rundt Ryten og Kvalvika er allerede forringet, og midlene fra NTS kan sikre økt miljømessig verdiskaping for turmålene. Uønsket atferd i utmarka som går på bekostning av allemannsretten, Lofotvettreglene og beitelanskapet styrker behovet for mer tilrettelagt informasjon. Fremtidige tiltak må balanseres for å ivareta natur- og kulturverdiene, den sosiale- og kulturelle samt den økonomiske verdiskapingen. Alt i alt tolker jeg ønskene om fremtidig utvikling som et ønske om å skape et mer levende bygdesamfunn.

5.5 Oppsummering av resultater

Graden av medvirkning fra lokalsamfunnet antas å være høy. Fylkeskommunen og kommunen legger opp til utradisjonelle dialoger og møter, hvor berørte interessenter fra lokalsamfunnet får medbestemmelse i prosessen. Derimot gir informantene uttrykk utålmodighet med tanke på uavklarte beslutninger og ansvarsforhold samt lengre kommunale prosesser. Dette kan tolkes som at høy grad av medvirkning medfører høyere forventninger til beslutninger.

Lokalsamfunnet på Fredvang identifiserte flere utfordringer og begrensninger som kan gå på bekostning av den lokale miljømessige verdiskapingen. Herunder trafikk og parkering, bokvalitet, forringelse av naturen, misforståelser rundt allemannsretten og Lofotvettreglene, samt turister i møte med beitedyr. Det kan antas at flere i lokalsamfunnet på Fredvang opplever en form for overturisme, særlig i sommersesongen, noe som gjør at holdningene rundt de konsekvensene turismen medfører er negativt ladet. Den økende turismen påvirker også opplevelsen av turmålene Ryten og Kvalvika, og lokalsamfunnet er bekymret for naturens tåleevne. Forsøpling, for mange mennesker samle på et sted og slitasje på stinettet forringer opplevelsen for lokalsamfunnet. Besøkende virker i henhold til brukerundersøkelsen mindre fornøyd med informasjonen som er tilgjengelig, og også her kan det antas at det oppleves en form for overturisme.

Det kommer frem at det er behov for økt innsats i å styre besøkende i den retningen de ønsker, slik at man kan styrke natur- og kulturkvalitetene i bygda. Det virker ikke som om informantene er negative til NTS i seg selv, da dette kan styrke den miljømessige verdiskapingen, men de er skeptiske til markedsføringsbiten av merkevaren. Dette antas å ha en sammenheng med tap av kontroll for lokalbefolkningen, da markedsføringen styres av andre aktører samt av besøkende selv gjennom sosiale media. Lokalbefolkningen på Fredvang identifiserte også muligheter med turismen, og ikke overraskende handler dette om økonomisk verdiskaping. Ønsket om å utvikle fiskerihavna og sentrum, gir grunnlag for å anta at det er behov og ønsker om å tilby noe mer for besøkende slik at det kan gi økonomiske ringvirkninger til bygda. Opprettelse av møteplasser for lokalsamfunnet og besøkende kan muligens bidra til å øke aksepten for turismen, da dette virker som et tiltrengt tilbud for bygda.

Grønne fjell og lettgått terreng er blir trukket frem som kvaliteter i landskapet som verdsettes av lokalbefolkningen. Det er beitelandskapet som gjør områdene unike, og skilles fra andre landskap. Beitelandskapet forstås derfor som en viktig faktor for Fredvangs natur- og kulturkvaliteter, samt noe som utgjør en sentral del av stedsidentiteten. Dugnadsånd og samhold er også viktige faktorer for forståelsen av stedsidentiteten, dette er tradisjoner som medfører en sterk tilhørighet til Fredvang og lokalsamfunnet. Dette forstås som en avgjørende faktor for fellesskap og engasjement. «Ofringen» av turmålene Ryten og Kvalvika, tolkes som en frykt for å miste tilgjengeligheten til nærområdene, en konsekvens av den økende turismen. Tilgjengeligheten til naturen forstås også som en viktig del av stedsidentiteten, og «hemmeliggjøring» av områder kan være et tiltak for å bevare andre nærområder som er viktige for lokalsamfunnet.

Det kommer klart frem av intervjuene at parkeringen i Torsfjorden bør avvikles, da parkering så langt unna Fredvang sentrum ikke medfører økt lokal verdiskaping. De etablerte tiltakene fungerte noen lunde, men bærer preg av kortsiktige løsninger som ikke gir verdiskaping i det lange løp. Avvikling av Torsfjorden krever alternativer, noe som finnes per i dag på Indresand og den gamle skolen. Indresand er et fungerende informasjonspunkt, med nærhet til stiene. Derimot gir denne parkeringen kun verdiskaping til enkeltpersoner, og kommer derfor ikke hele lokalsamfunnet til gode. Den gamle skolen ligger nærmere sentrum, og mulighetene for å styre turistene inn til sentrum via skolen er derfor større. På den måten kan turismen bidra til lokal verdiskaping samt å styrke det lokale servicetilbudet i større grad, dersom det tilrettelegges for det. I fremtiden bør det tilrettelegges for mer miljøvennlig trafikk-løsning, som skyttelbuss, båt og sykkel transport i forbindelse med havna slik at man kan sikre mer miljømessig verdiskaping. Havna bør også utnyttes som en fremtidig møteplass og knutepunkt for både besøkende og lokalsamfunnet. I tillegg er tilgjengelig informasjonen for besøkende til turområdene noe utdatert, og behøver derfor en oppdatering.

DEL 6:

DISKUSJON

Bred verdiskaping som strategi for fremtidig utvikling, er komplekst og krever bred involvering av flere aktører på ulike nivåer i forvaltningen samt i det private samfunnet, for at man skal lykkes. Med «Naturarven som verdiskaper» har Miljødirektoratet satt bred verdiskaping inn som en nasjonal føring, noe som kan gjøre det enklere å iverksette dette som strategi også på kommunalt nivå. Hovedfokus for arbeid med bred verdiskaping, er å behandle natur- og kulturarven til stedet som en sentral ressurs for steds nærings- og samfunnsutvikling (Kobro et al., 2013). For å få innsyn i Fredvangs natur og kulturarv, er lokalsamfunnets meninger og det historiske tilbakeblikket sentralt. Det å ivareta Fredvang, Flakstad og Lofoten sin historie, men samtidig se fremover med tilpassede lokale tiltak, kan legge grunnlaget for synergier mellom lokalsamfunnet og den økende turismen. For å lykkes med bred verdiskaping som strategi for fremtidig utvikling, må det finnes en balanse og et samspill mellom de ulike verdiskapingsformene (jf. figur 1). Ettersom dette er rammeverket for oppgaven, vil verdiskapingsformene (miljømessig, sosial, kulturell og økonomisk verdiskaping) også legge rammene for diskusjonen. Verdiskapingsformene overlapper og «glir» inn i hverandre, og det samme gjelder for utfallet av det parallelle arbeidet med besøksforvaltning og Nasjonal turiststi (NTS).

6.1 Økonomisk verdiskaping

Overturisme på små steder, kan gi mange utfordringer som kan påvirke samtlige verdiskapingsformer innen bred verdiskaping. For å legge grunnlaget for å diskutere de ulike verdiskapingsformene, kan lokalsamfunnets holdninger til turismen og konsekvensene dette medfører for bygda i dagens situasjon, være et godt utgangspunkt. Overturisme defineres som *«destinasjoner hvor gjester eller verter, lokale eller besøkende, føler at det er for mange besøkende og at livskvaliteten på stedet eller opplevelseskvaliteten er uakseptabelt forverret»* (UNWTO, 2018, s. 4). Det kommer frem av resultatene fra denne oppgaven, at deler av lokalbefolkningen på Fredvang opplever at livskvaliteten reduseres i sommermånedene. Konsekvenser som trengsel på veiene, for mange besøkende i naturområdene og forsøpling antas som årsaken til at livskvaliteten reduseres. Dette kan medføre negative holdninger til turismen, noe som antas å ha skjedd med deler av lokalsamfunnet på Fredvang. Det var ulike holdninger til turismen blant lokalsamfunnet, men de som hadde mer kontakt med turistene, tjente penger på dem, og som arbeidet aktivt med tilrettelegging hadde en mer positiv

holdning. Dette kan sees i sammenheng med studien foretatt av Andereck et al. (2005). I studien påpekes det at når enkelte innenfor et lokalsamfunn høster godene av turismen, mens andre kun opplever de negative konsekvensene, vil det medføre sprik i holdningene.

Andereck et al. (2005) benyttet «*the social exchange theory*» (SET), eller på norsk bytteteorien som teoretisk rammeverk. SET forsøker å konkretisere forholdet mellom turismen og lokalsamfunnet, basert på lokalsamfunnets holdninger til turismen, og de konsekvensene turismen medfører. SET forstås som en generell sosiologisk teori, som søker å forstå bytte av ressurser mellom individer og grupper i en interaksjonssituasjon (Ap, 1992). Denne teorien har vært et populært utgangspunkt for forskning basert på påstanden om at turismen bringer med seg økonomiske fordeler, i bytte mot sosiale og miljømessig påvirkning (Harrill, 2004). Denne påstanden kan til en viss grad stemme overens med resultatene i denne oppgaven. De informantene som fikk økonomisk gevinst fra turismen, var generelt mer positive, men på samme tid var de også bevisste på de negative konsekvensene turismen ga. Dette stemmer også overens med resultatene fra studien til Andereck et al. (2005). Det at turismen kan gi økonomisk gevinst, i bytte mot sosial og /eller miljømessig påvirkning, kan forstås som en selvfølge. Dette er også bakgrunnen for at SET har blitt kritisert. Dersom ulempene med turismen er større enn fordelene, er det intuitivt at holdningene til turismen blir negative (Sharpley, 2014). Dette er også i samsvar med resultatene fra Flåm (Turtum, 2016) og Geiranger (Svaland, 2016) i henhold til punkt 1.2. Slik jeg tolker situasjonen på Fredvang per i dag, er ulempene med turismen større enn fordelene på generell basis. Herunder har den økende turismen i liten grad ført til økonomisk verdiskaping. Turismen og besøkende vil være til stede på Fredvang uavhengig av om lokalsamfunnet høster fordeler fra den eller ei. Det er derfor interessant å diskutere hvilke tiltak som fungerer, og hvilke nye som trengs for å styrke grunnlaget for bred verdiskaping.

6.2 Miljømessig verdiskaping

Miljømessig verdiskaping handler ifølge Kobro et al. (2013) om å styrke lokale verdier og kvaliteter tilknyttet kulturminner, kulturlandskap og natur via tiltak som skjøtsel, tilrettelegging, kanalisering, formidling og opplæring. Her er det altså snakk om fysisk tilrettelegging, som ikke går på bekostning av de lokale natur- og kulturverdiene. Dette er i tråd med definisjonen av bærekraftig tilrettelegging, besøksforvaltning og NTS (jf. punkt 1.4). Alle disse definisjonene søker å oppnå størst mulig lokal verdiskaping, med fokus på at natur- og kulturkvalitetene i området blir ivarett slik at opplevelsen for både besøkende og

lokalsamfunn blir best mulig. Så, hvilke natur- og kulturkvaliteter er de viktigste i studieområdet for lokalsamfunnet på Fredvang?

Fredvang har tradisjoner innen fiske- og landbrukskombinasjoner, går over tusen år tilbake i tid. Dette er to kjerne-kvaliteter som må ivaretas, og løftes frem som en del av kultur- og naturhistorien. Områdene rundt turmålene Ryten og Kvalvika ligger i Lofotodden nasjonalpark, og landskapet er betydelig påvirket av menneskene. Beitelandskapet på Fredvang og i Lofotodden nasjonalpark går fra hav til fjell, og er årsaken til at landskapet har det spesielle særpreget. For å beholde særpreget er derfor skjøtsel av områdene svært viktig, og et sentralt tiltak er å ta vare på beitedyrene som forhindrer gjengroing (Miljødirektoratet, u.å-a; Samstræv bygdelag, u.å). Det å unngå stor besøkstrafikk i områder der sauene behøver å gå i fred, er derfor viktig. Dette kommer også frem av Åse Holtes mastergradsavhandling. Funnene hennes viser at dersom man ønsker å opprettholde det åpne beitelandskapet, er landbruket og beitepress en sentral drivkraft. Beitelandskapet er attraktive områder for både besøkende og lokalsamfunn, og bør dyrkes som en bærekraftig kilde som kan styrke det lokale landbruket (Holte, 2019). Funnene i denne oppgaven bekrefter at dette også er viktig for Fredvang. Det grønne, lettgånge terrenget er en stor del av bygdas identitet, og må ivaretas som sentral del av natur- og kulturverdiene.

NTS er et verktøy som kan benyttes for den fysiske tilretteleggingen av turmålene Ryten og Kvalvika. Lokalsamfunnet på Fredvang er ifølge resultatene generelt positive til etablering av NTS, ettersom dette kan bidra til å ivareta naturen i og rundt områdene. Forprosjektet i forbindelse med NTS skal planlegge tiltak som skal følge opp den helhetlige planen for bærekraftig besøksforvaltning på Fredvang (Flakstad kommune, 2020a). Dette innebærer at kommunen må ta stilling til å etablere tiltak som kan forbedre problemområdene tilknyttet slitasje på naturen, trafikken og manglende informasjon.

Det kom frem av resultatene fra denne oppgaven at mange av tiltakene som ble etablert sommeren 2019, bærer preg av kortsiktige løsninger, noe som var litt av målet med kræsjkurset, tjenstedesign og arbeidsgruppa for besøksforvaltning. Målet var å teste kortsiktige løsninger, med få irreversible tiltak, og dette har de oppnådd. Derimot bør tiltakene som etableres i fremtiden gi mer varige (bærekraftige) virkninger. Det viktigste tiltaket for å hindre trafikk og parkeringskaos, er ifølge informantene å styre besøkende unna parkeringsplassen i Torsfjorden. Årsaken til dette er at parkeringen i Torsfjorden ligger langt unna sentrum, noe

som gjør at besøkende bare kjører forbi uten å stoppe. I tillegg er parkeringsplassen i seg selv er for liten, noe som medfører ulovlig og farlig parkering langs veien. Selv om det ble gjort betydelig innsats fra lokalsamfunnets side for å tilrettelegge parkeringen og informasjonspunktet på Indresand, ønsker flere av informantene at det skal tilrettelegges for parkering på den gamle skolen (se figur 13). Årsaken til dette er at det ønskes mer aktivitet i tilknytning til Fredvang sentrum, og sannsynligheten for at turister drar innom der er høyere når parkeringen ligger nærmere. Informantene ønsker at Torsfjorden kun skal benyttes som fremtidig snuplass for skyttelbuss og båt, dersom det lar seg gjennomføre. Fjerning av parkeringsplassen i Torsfjorden gjør at det blir lengre for besøkende å gå inn til turmålene Ryten og Kvalvika, noe som også kan medføre færre besøkende i de pressede områdene. NTS traseen planlegges som en rundtur (se figur 10), og traseen går innom både den gamle skolen, Indresand og Fredvang havn dersom man følger hele ruten. Dersom jeg var turist og hadde som hovedmål å gå turen til Ryten og Kvalvika, ville jeg ønsket å parkere så nært stien som mulig. Her er Indresand det beste alternativet. Dersom Fredvang sentrum hadde hatt en butikk ville jeg stoppet der først for å kjøpe med turmat, og etter turen ville det sannsynligvis vært fristende med en varm middag. Dette forutsetter at det er både butikk og mulighet for servering på Fredvang. Jeg kommer tilbake til dette under punkt 6.5, samspillet.

Ifølge brukerundersøkelsen utført av Oslo Economics (2020) er det flest lavpurister som besøker områdene Ryten og Kvalvika. Lavpurister vil si turgåere som ønsker høy grad av tilrettelegging og setter pris på å møte andre når de er på tur. Undersøkelsen viser at de fleste turgåerne er fornøyde med den tilretteleggingen som er gjort i områdene, men de etterlyser mer informasjon ved innfallsportene til nasjonalparken. Bedre informasjon ble også etterspurt av informantene i denne oppgaven, noe som kan forhindre ytterligere forringelse av naturen. Dette handler om bevisstgjøring av de natur- og kulturkvalitetene som faktisk finnes i området. Ettersom det er de naturgitte omgivelsene og kvalitetene som gjør Ryten og Kvalvika til attraksjoner, er det viktig å få på plass tiltak som bidrar til å bevare naturen og skape miljømessig verdiskaping. Allemannsretten og Lofotvettreglene ble tatt opp av informantene samt av respondentene i brukerundersøkelsen. De som besøker Lofotodden nasjonalpark ga uttrykk for at de er opptatte av at folk som ferdes i området opptrer hensynsfullt ovenfor natur, mennesker og dyr. Dette var i sammenheng med Lofotvettreglene, som handler om skånsom og hensynsfull bruk av naturen i Lofoten. En stor andel av de besøkende kjente ikke til disse reglene, og mange av disse var utenlandske besøkende (Oslo Economics, 2020). Ettersom å følge disse reglene er viktig for både besøkende og

lokalbefolkning, kan mer informasjon gi positive ringvirkninger, som igjen kan påvirke opplevelsen av turmålene Ryten og Kvalvika. Bedre informasjon og kommunikasjon med besøkende om hvordan man skal opptre på stedet, ble også trukket frem i UNWTO (2018) sin undersøkelse som et tiltak på å håndtere overturisme.

Dersom informasjonen skal sette i gang mer positive prosesser og åpne innsikten i hvilke verdier naturarven har, bør skilt og andre former for formidling oppdateres. Informasjonen og formidlingen bør forankres i lokale tradisjoner og fortellinger om området. Herunder kan tiltak som bruk av lokalkjente guider og/eller formidling gjennom QR koder på merkede stier (for å forhindre inngrep i form av store skilt) være effektivt. Effekten av tiltakene kan skape synergieffekter ved at flere ønsker å bidra og være stolte over resultatet. Oppdatert og tilpasset informasjon kan også bidra til at de som ferdes i fjellene kan få økt forståelse av naturmangfoldet som ligger i området. I tillegg kan det antas at det også skaper synergieffekter ved at flere fra lokalsamfunnet på Fredvang får en høyere aksept av turismen.

6.3 Sosial verdiskaping

Ifølge Kobro et al. (2013) er målet med sosial verdiskaping å få til en felles forståelse og tilhørighet til stedet, som skapes via samarbeid, dugnader, frivillighet og fellesskap. Slik jeg tolker situasjonen på Fredvang, er lokalsamfunnet innforstått med at turismen er kommet for å bli. Derimot kan ulike holdninger innad i lokalsamfunnet, medføre sprik og være en trussel for fellesskapsfølelsen. Ulike holdninger til overturisme, kan skape uheldige spenninger og muligens konflikter i et lite lokalsamfunn. At det er vanskelig å dra et helt lokalsamfunn under samme kam er klart vanskelig, men det kan tenkes at holdningene til turismen i bygda blir mer positive dersom flere engasjerte seg i arbeidet med turisme. Det å koble turismen sammen med andre verdier som er viktige for lokalsamfunnet, kan påvirke holdningene til turismen på en positiv måte. For Fredvang kan det være å koble landbruket og turismen samt fiske og turismen sammen, slik at turismen blir en bedre integrert del av lokalsamfunnet. Dette støttes ifølge resultatene fra studien til Andereck et al. (2005). Økt fokus på læring og bevissthet rundt fordelene med turismen, kan ifølge denne studien være et bidrag til å øke forståelsen av reiselivsnæringen blant lokalsamfunnet. Flere av informantene i denne oppgaven, har vært delaktige og medvirket i arbeidet med tilretteleggingen for turismen (jf. tabell 2). Det kan antas at de som har vært med på prosessen, kan ha fått et mer bevisst forhold til fordelene med turismen, men dette kan også gi negative effekter.

Utfordringer og muligheter med høy grad av medvirkning

For å vurdere graden av medvirkning, er medvirkningsstigen utviklet av Wøhni (2007) et godt utgangspunkt (se figur 3). Kræsj-kurset, kurset i tjenstedesign og arbeidsgruppa for besøksforvaltning legger opp til en høy grad av medvirkning. Kursene har medført at kommunen, fylkeskommunen, fylkesmannen, bygdelaget og frivillige har samarbeidet mot et felles mål. Dette kan skape grunnlag for en fellesskapsfølelse og engasjement blant aktørene. Slik jeg tolker tilbakemeldingene fra informantene, har hensikten med disse parallelle arbeidsgruppene vært at aktørene skal lære av hverandre. I tillegg tolker jeg det slik at deltakerne fikk mulighet til å medbestemme over arbeidet som ble utført. Derfor vurderes graden av medvirkning til (4) medbestemmelse. Ifølge Wøhni (2007) betyr dette nivået at prosessen legger opp til aktiv bruk av arbeidsgrupper, med mål om harmoni og enstemmighet blant aktørene. Dette er en høy grad av medvirkning, som er mer krevende og pålegger alle parter å bruke tid på arbeidet. Med høyere grad av medvirkning, vil graden av forpliktelser også øke. Dette vil igjen medføre høyere grad av forventning med hensyn til beslutninger (Wøhni, 2007). Informantene i denne oppgaven gav uttrykk for utålmodighet med tanke på uavklarte beslutninger og ansvarsforhold, samt utålmodighet på grunn av at kommunale prosesser arbeider med lengre tidshorisonter enn ønsket. Problemene som Fredvang står ovenfor i dag som følge av økt besøkstrafikk, er ikke et nytt fenomen. I resultatene (jf. punkt 5.4) har debatten rundt parkering i Torsfjorden samt ønsket om å få turismen nærmere Fredvang sentrum, blitt diskutert siden 2016. Informantenes uttrykk for utålmodighet er derfor ikke grunnløs. Likevel er det positivt at kommunen og fylkeskommunen har satt disse problemene på dagsorden i dag, selv om det har tatt lang tid.

Med kræsj-kursene og besøksforvaltningsarbeidet, har Flakstad kommune og Nordland fylkeskommune, gitt rom for samstyring. Samstyring handler om overgangen fra tradisjonell hierarkisk styring, til en flatere styring som involverer flere (Vabo & Røiseland, 2008). Ifølge Vabo og Røiseland (2008) handler samstyring om gjensidig avhengighet og tillitt mellom berørte aktører, noe som også er en forutsetning for å lykkes med sosial og bred verdiskaping. Resultatene i denne oppgaven viser at prosessene som har blitt utført så langt har sikret lokal innsikt i utfordringene som turismen medfører, noe som er svært positivt. Derimot virker det som at prosessene har medført uoversiktlige beslutningsprosesser, og uklare ansvarsoppgaver for tiden fremover. Her er det særlig med tanke på ansvarsfordeling i forbindelse med NTS, samt oppfølging av den helhetlige planen for besøksforvaltning på Fredvang. Stokke et al.

(2016) skriver at uklare rollefordelinger og uoversiktlige beslutningsprosesser er trusler som følge av samstyring.

Arbeid med reiselivs- og lokalsamfunnsutvikling er krevende, det involverer mange aktører og det krever et godt og koordinert samarbeid. Flere studier (jf. punkt 1.2 kunnskapsstatus), påpeker at det er generell mangel på helhetlig ledelse og koordinering av reiselivet i Norge. Besøksforvaltningsprosjektet til Nordland fylkeskommune søker å utvikle løsninger som kan bidra til en mer helhetlig ledelse, og kræsje-kurs med lokale grendelag kan være en måte å starte dette på. Utfordringen ligger i å få med alle relevante aktører og skape samhandling mellom aktørene, og slik jeg ser på arbeidsgruppene som er opprettet (jf. tabell 2) mangler det enkelte representanter. Dersom man skal få til en reiselivsutvikling som ivaretar og formidler lokal natur- og kultur, burde ikke også representanter fra reiselivsnæringen være en sentral del av arbeidsgruppen? På Fredvang er det flere lokale overnattingssteder, samt bedrifter som tilbyr guidede turer til Ryten og Kvalvika. De har antageligvis stor interesse i å vite hvordan både lokalsamfunn, kommune og fylkeskommune ønsker å styre den økende trafikken. Samtidig er det rimelig å anta at disse bedriftene også har god kjennskap til turistene som ferdes i området, og kan derfor bidra med informasjon som er svært relevant for arbeidet med besøksforvaltning. I UNWTO (2018) sin undersøkelse, ble kommunikasjon med både lokalbefolkning og lokale bedrifter trukket frem som en av de fem beste forslagene for å håndtere overturisme. Det kan antas at dette funnet også er overførbart til Fredvang og Flakstad.

Ifølge resultatene (jf. punkt 5.4), ble det ytret ønske om å sette inn begrensede tiltak enkelte steder. Særlig for Kvalvika, da det er utfordringer med altfor mange besøkende som camper ved stranda. Herunder ble det diskusjon mellom informanten fra Lofotodden nasjonalpark og fylkeskommunen, den evige diskusjonen mellom bruk og vern. Forvaltning av nasjonalparker er i dag mest fokusert på å ivareta verneinteressene, noe som er svært viktig, men er vern viktigere enn bruk? Ifølge Brandtzæg og Haukeland (2014) er det nærmest umulig å oppnå bred verdiskaping dersom eksempelvis verneinteressene og næringsinteressene sitter på «hver sin tue». Partene må derfor enes om en felles retning, slik at uenighetene ikke går på bekostning av den sosiale verdiskapingen. Dette kan sammenlignes med funn fra Stokke et al. (2016) som viser at utfordringer med hensyn til koordinert samarbeid og partnerskap, hindres på grunnlag av at hver sektor og myndighet forvalter sine områder i samsvar med sine respektive lovverk. De største truslene mot verneverdiene i Lofotodden nasjonalpark er ifølge

Miljødirektoratet (u.å-a) ferdsel og slitasje, fremmede arter, klimaendringer, forsøpling og gjengroing. Samarbeid med representanter fra besøksforvaltningsprosjektet, lokalsamfunn, reiselivsaktører som opererer i området, grunneiere og landbruket, kan derfor være avgjørende for at tilretteleggingen og styringen av trafikken i nasjonalparken skal bli mest mulig suksessfullt.

Ulike holdninger til turismen kan gi uoverensstemmelser innad i lokalsamfunnet, noe som kan være en trussel for å oppnå sosial verdiskaping. Mange fra det lokale bygdelaget og frivilligheten på Fredvang har vært delaktige i tilretteleggingen for turismen. Dugnadsånden og samholdet kan i henhold til resultatene sees på som to viktige faktorer for forståelse av stedsidentiteten på Fredvang (jf. punkt 5.3 landskapskvaliteter). Disse faktorene er tradisjoner som medfører en sterk tilhørighet til Fredvang og lokalsamfunnet, og forstås som en avgjørende faktor for fellesskap og engasjement. Dette kan også kjennetegnes som en regional stedsidentitet for Lofoten som helhet. Ifølge SALT (2019) er samholdet i lokalsamfunnet en svært viktig verdi; det er «folkan» som utgjør og skaper et sted. Dette stemmer overens med studien til Kobro et al. (2013). Også her påpekes det at dugnadsånd og samhold er viktig for å oppnå en tilhørighet og fellesskapsfølelse, som kan bidra til å styrke den sosiale verdiskapingen. Arbeidet med kriteriesettet for NTS (jf. punkt 3.5) krever langsiktige planer og forutsigbarhet, det kan kreve både mange og tidkrevende prosesser. For at man skal lykkes med en slik prosess er det viktig med noen ildsjeler som er dedikerte til arbeidet, for å sikre helheten i ordningen. Slik jeg tolker situasjonen på Fredvang nå, er det bygdelaget som har tatt en stor del av dugnadsarbeidet tidligere, noe de ikke er interessert i å fortsette med uten at det foreligger klare avtaler og ansvarsfordelinger. Dersom ikke kommunen eller noen andre fra offentlig forvaltning eller i det private tar ansvar, kan det medføre en stor fallgrube for prosjektet. I tillegg kan dette også svekke fellesskapsfølelsen, noe som kan gå på bekostning av den sosiale verdiskapingen. Herunder mener jeg at dugnadsånden ikke må tas for gitt da denne er sentral for å oppnå engasjement og en følelse av tilhørighet.

6.4 Kulturell verdiskaping

Natur- og kulturarven er ifølge Brandtzæg og Haukeland (2014) av stor betydning for folks identitet og trivsel. På Fredvang er det som kjent kombinasjonen av fiske og landbruk som har formet folks identitet opp igjennom tusener av år (Flakstad historielag, u.å-a; Samstræv bygdelag, u.å; Sandnes, 2017). Landskapet på Fredvang og områdene rundt turmålene Ryten

og Kvalvika preges av det intense beitebruket, og er i så måte i stor grad påvirket allerede av menneskene (Miljødirektoratet, u.å-a). Landskapet er også preget av mennesker i form av turgåing, noe som har gjort at uttrykket har forandret seg negativt. Ifølge Clemetsen og Stokke (2014) vil menneskers relasjoner til området påvirkes når det foretas store inngrep i landskapet. Når så mange mennesker samles på ett sted, krever det tilrettelegging for å forhindre ytterligere forringelse, og dette kan sees på som et inngrep i landskapet. Landskapet har stor verdi for lokalsamfunnet på Fredvang, og Norge har med den Europeiske landskapskonvensjonen forpliktet seg til at det skapes bevissthet rundt landskapet og dets verdi (Europeisk landskapskonvensjon, 2004, Artikkel 6A). Dette vil si at offentlige myndigheter må involvere lokalsamfunnet når det foretas endringer i landskapet, noe Flakstad kommune og Nordland fylkeskommune har gjort via de ulike arbeidsgruppene.

Den Europeiske landskapskonvensjonens definisjon av landskap, viser at landskap er et område «slik folk oppfatter det», som omhandler tilknytningen og relasjonen lokalsamfunnet har til området (Clemetsen & Stokke, 2014). Via arbeidsgruppene har kommunen og fylkeskommunen sikret seg innsikt i lokalbefolkningens tilknytning til sine områder, og det samme har jeg via denne oppgaven. Dette er i tråd med stadskjensle, som defineres som *«opplevelsen av et område som gjør det spesielt og annerledes enn andre områder»* (Clemetsen, 2009). Ifølge resultatene i denne oppgaven er det de grønne fjellene og det lettgånge terrenget som gjør opplevelsen av områdene rundt Fredvang, Ryten og Kvalvika spesiell. Dette er altså beitelandskapet som fremheves og verdsettes av lokalbefolkningen, og gjør at det skiller seg fra andre områder og landskap. Beitelandskapet utgjør derfor en sentral del for forståelsen av stedsidentiteten på Fredvang, og viktig for natur- og kulturverdiene. Her ligger det mange lokale tradisjoner, som bidrar til den kulturelle verdiskapingen. Turismen kan påvirke dette både negativt og positivt. Ved for høyt besøkstrykk kan lokale tradisjoner «viskes» ut i mengden ifølge Andereck et al. (2005), og det er derfor viktig at tiltakene som igangsettes søker å ivareta disse. Konsekvensene av turismen kan også ifølge Andereck et al. (2005) være positive for den kulturelle verdiskapingen, denne studien påpeker at turismen kan være med på å løfte lokale tradisjoner. Via lokalt tilpasset informasjon og formidling som diskutert over (jf. punkt 6.2), kan dette medføre at stoltheten ovenfor disse tradisjonene løftes også innad i lokalsamfunnet.

I tillegg til beitelandskapet, kan også tilgjengeligheten til nærområdene og naturen forstås som en viktig del av stedsidentiteten på Fredvang. En konsekvens av den økende turismen på

Fredvang, er «ofringen» av turmålene Ryten og Kvalvika. Lokalsamfunnet er glade i disse områdene, men opplever at besøkende og turister har overtatt områdene. Ifølge resultatene ville ikke informantene opplyse om andre nærområder som var viktige for de, de hadde gjennom kræsje-kurset blitt enige om å holde andre områder hemmelige. Denne «hemmeliggjøringen» kan være et tiltak for å bevare natur- og kulturkvaliteter, i frykt for å miste enda flere områder til fordel for turismen.

6.5 Samspillet

Små bygder som Fredvang er sårbare for fraflytting, da det er folka som utgjør stedet. Ifølge resultatene (punkt 5.1.1) var noen av informantene bekymret for at turismen ville ha en negativ påvirkning på bokkvalitet. Bokkvalitet tolkes som (1) mangel på ledige hus, da flere benytter gamle gårder og hus som ferieboliger, noe som er til hinder for utviklingen av landbruket og (2), at overturismen medfører at folk ikke ønsker å bosette seg i bygda, eller at folk flytter fra bygda som konsekvens av turisme. Det er derfor interessant å se dette i sammenheng med teorien tilknyttet attraktivitetspyramiden. Hva er det som gjør et sted attraktivt? Ifølge Kobro et al. (2013) er det menneskene som først og fremst skaper et sted gjennom å jobbe der, besøke stedet eller å bo der. Attraktivitetspyramiden består derfor av tre faktorer; besøk, bedrift og bosetting. Disse faktorene må være i balanse og i samspill for at det skal føre til en positiv utvikling (Kobro et al., 2013). Turismen kan derfor bidra til at et sted blir attraktivt, så lenge det ikke går på bekostning av de to andre faktorene. På Fredvang bor det i dag omtrent 180 mennesker, og i høysesongen tar den lille bygda imot i overkant av 60 000 besøkende (Lofoten friluftsråd, 2019; Oslo Economics, 2020). At besøk er i overkant dominerende på denne tiden av året er det altså ingen tvil om. Likevel kan denne besøkstrafikken gi positive ringvirkninger for bygda, om den utnyttes på riktig måte.

Ifølge Vareide (2011) er distriktene er mindre attraktive som bosteder, som følge av urbaniseringen, noe som medfører at distriktene må være mer attraktive for bedrift og besøk. Besøk innebærer at stedet tiltrekker seg besøkende, som igjen skaper arbeidsplasser i besøksnæringen i form av aktiviteter, overnatting, servering og handel (Kobro et al., 2013). På Fredvang finnes det muligheter for overnatting samt guidede turer til Ryten og Kvalvika. Overnattingstilbudet inneholder blant annet de tradisjonelle rorbuene, et særpreg for Lofoten som kan spores tilbake helt tilbake til 1700-1800 tallet (Sandnes, 2017). Derimot finnes det ikke butikker eller helårs servering. Dersom Fredvang skal tilby noe mer til de besøkende, må det utvikles et mer helhetlig tilbud. Dette kan henge sammen med de besøkendes motiver,

herunder «reason to go» og «reason to stay» (Kobro et al., 2013). Fredvang er i dag kjent for Ryten og Kvalvika, det dette som er årsaken til at bygda er attraktivt for besøk. Dette er områder som er viktige for både lokalsamfunn og besøkende, og tilrettelegging i henhold til NTS sine kriterier kan gjøre områdene i stand til å tåle besøkstrykket også i fremtiden, samtidig som natur- og turopplevelsen ivaretas. Denne turen er derimot kun en dagstur, noe som gjør at besøkende reiser fra Fredvang igjen etter at turen er gjennomført. Derfor må det tilrettelegges for et bredere tilbud. Områdereguleringsplanen for Fredvang har lagt til rette for næringsvirksomhet i tilknytning til havna og sentrum (Flakstad kommune, 2020b), noe som kan utnyttes av besøkende og andre som ønsker å etablere bedrifter. Det å etablere tilbud for besøkende gjennom destinasjonsutvikling er ifølge Vareide (2011) en strategi for å gjøre et sted mer attraktivt.

Natur- og kulturarven skaper ikke bare identitet for lokalsamfunnet, det skaper også identitet og trivsel for besøkende. Det å skape et reisemål basert på disse ressursene, gir derfor grunnlag for fremtidig utvikling av turismen. Folk på reise er på jakt etter det unike, steder med særpreg og lokal kultur (Brandtzæg & Haukeland, 2014). I utviklingen av Fredvang som reisemål og innfallsport til Lofotodden nasjonalpark samt til NTS traseen, er det grunnlag for å anta at natur og friluftsopplevelser koblet sammen med landbruket og fisket, kan utvikles til et unikt reiselivsprodukt. På denne måten kobles bedrift også inn i attraktiviteten for Fredvang, altså stedlig naturbasert produksjon som Kobro et al. (2013) kaller det. Et eksempel kan være miljøvennlige båtturer fra Fredvang havn. Dette kan utvikles til å bli en kulturopplevelse langs kysten og på havet, som også kan gi besøkende en følelse av autentisitet og nærhet til den lokale kulturen og tradisjonene. På denne måten kobles sentrale verdier i tilknytning til stedidentiteten, mot besøkende, som kan skape økonomisk, sosial, miljømessig og kulturell verdiskaping. I henhold til punkt 3.3 (Om Lofotodden nasjonalpark) er det flere muligheter til å oppleve fugleliv i parken, fugletitting og fugleturisme er noe som kan gi en mindre gruppe besøkende en «reason to stay». I tillegg kan det øke bevisstheten om det biologiske mangfoldet som finnes i området, som igjen kan bidra til et sterke tilknytning til naturen.

Vareide (2011) forklarer at å etablere tilbud for egne innbyggere som bidrar til å styrke den sosiale verdiskapingen er den viktigste strategien for å gjøre et sted attraktivt. Sosiale møteplasser blir trukket frem som et svært viktig tiltak i forbindelse med attraktivitet, og i forbindelse med lokalbefolkningens oppfatning av turismens påvirkning (UNWTO, 2018;

Vareide, 2011). Det å opprette møteplasser hvor lokalbefolkningen og besøkende kan møtes for å få bedre kontakt, kan ifølge UNWTO (2018) være tiltak som forbedrer håndteringen av turismen. Mangelen på møteplasser var også et viktig funn i henhold til resultatene i denne oppgaven. Informantene ønsket mer «liv» i bygda, og et slik tiltak kan derfor bidra til å øke aksepten av turismen innad i lokalsamfunnet.

For at et sted skal bli mer attraktivt for besøk bør også stedet søke å få kontroll over omdømmet, herunder profilering, medietiltak, markedsføring og lignende (Vareide, 2011). I dagens teknologiske og globaliserte verden, blir informasjon spredt raskere noe som har ført til at markedet har blitt mer transparent, og de besøkende har fått mer makt. «Sjølfi»-turisten sprer bilder av natur og kulturmotiver, og utviklingen av sosiale media går raskere enn noen sinne. Dette gjør at enkelte attraksjoner står ovenfor mer besøkspress, og dette har lokalsamfunnet på Fredvang fått førstehåndskjennskap til. Resultatene fra denne oppgaven viser at informantene er skeptiske til økt markedsføring som følge av NTS. Økt markedsføring kan føre til økt trafikk, og det antas at det ligger en grunnleggende frykt blant informantene om at naturen rundt Ryten og Kvalvika skal forringes ytterligere, samt at trafikkproblemene skal eskalere som følge av dette. Dette antas å ha en sammenheng med tap av kontroll for lokalbefolkningen, da markedsføringen styres av andre aktører samt av besøkende selv gjennom sosiale media. Kriteriene for NTS følger prinsippene satt av NHO Reiseliv i «veikart mot et bærekraftig reiseliv» (Klima- og miljødepartementet, 2018; NHO Reiseliv, 2017). Dette vil si at markedsføring av norsk reiseliv fremover skal nå ut til riktige kundegrupper fra prinsippet «high yield – low impact», som vil si høyere avkastning og lav miljøpåvirkning (NHO Reiseliv, 2017). Dette innebærer at suksess innen reiseliv og besøk ikke bør måles i antall besøkende, det å maksimere antallet vil ikke gjøre stedet mer bærekraftig. Markedsføring fra destinasjon Lofoten og Innovasjon Norge bør følge prinsippene for å få bedre spredning av turismen både geografisk og gjennom året, for å unngå overturisme. Tiltak som å involvere lokalsamfunnet i profileringen av stedet, kan bidra med innsikt og et bedre bilde av stedet som ressurs for natur- og kulturopplevelser.

De ulike verdiskapingsformene henger sammen, noe som medfører at når man eksempelvis utarbeider tiltak for å øke den miljømessige verdiskapingen, kan det også påvirke det sosiale, det kulturelle og det økonomiske aspektet. Bred verdiskaping handler om samspillet mellom verdiskapingsformene, og om man klarer å styrke en del av det, vil det med stor sannsynlighet påvirke en eller flere av de andre (Brandtzæg & Haukeland, 2014; Kobro et al., 2013).

Beitelandskapet og landbruket er en stor del av stedsidentiteten på Fredvang, og er verdier som må ivaretas. Det å koble turismen sammen med disse verdiene, kan medføre en høyere aksept av turismen innad i bygda, noe som igjen kan føre til økt sosial- og kulturell verdiskaping. Ved å eksempelvis tilrettelegge for lokalmat basert på disse verdiene, kan man også gi kulturelle opplevelser for besøkende, som igjen kan medføre økt økonomisk verdiskaping til bygda. Dette samspillet er komplekst og sammensatt. For å illustrere dette har jeg tatt utgangspunkt i den brede verdiskapingsmatrisen, med forslag til tiltak basert på resultatene i denne oppgaven som kan styrke alle verdiskapingsformene (se tabell 3).

Tabell 3. Den brede verdiskapingsmatrisen. En illustrasjon over samspillet mellom det miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske aspektene ved bred verdiskaping. (Brandtzæg & Haukeland, 2014).

	Miljømessig	Kulturell	Sosial	Økonomisk
Miljømessig →		NTS som tiltak for fysisk miljømessig tilrettelegging, kan bidra til økt stolthet over turmålene Ryten og Kvalvika	NTS gir et grunnlag for å utvikle nye løsninger for traseen, som kan skape nye og forsterkede samarbeidsrelasjoner og tillitt mellom ulike aktører	NTS som merkevare kan gi grunnlag for å videreutvikle og skape ny næringsaktivitet og positive økonomiske ringvirkninger
Kulturell →	Styrket kunnskap om beitelandskapet som tradisjon og identitet kan stimulere til miljømessig verdiskaping		Økt bevissthet og forståelse av beitelandskapets verdi, kan medføre synergier mellom besøkende og lokalsamfunn, og bidra til større samhold innad i bygda	Beitelandskapet koblet opp mot turismen kan danne grunnlag for utvikling av nye stedsbaserte næringer eller videreutvikling av eks. sommerkafeen
Sosial →	Kræsj-kursene har forsterket samarbeid mellom lokalsamfunn og offentlig forvaltning, noe som kan videreutvikles ifm. NTS ved å involvere reiselivsbedriftene	Økt samhandling og samarbeid med flere berørte aktører, kan skape økt forståelse og styrket identitet knyttet til verdier som beitelandskap, dugnadsånd og samhold		Samhandling og nye nettverk med reiselivsbedrifter, fiske og landbruket, kan legge til rette for nyskaping og innovasjon
Økonomisk →	Besøkende jakter stadig etter naturopplevelser med særpreg. Opplevelser med naturarven som utgangspunkt kan stimulere til nye tiltak for å bevare naturen	Landbruks- og fiskeri tradisjoner gir grunnlag for å gi besøkende innsikt i det bygda har å tilby, noe som kan gi økt forståelse og vilje til å bevare og videreutvikle disse	Å skape nye møteplasser hvor lokalsamfunn og besøkende kan få mer kontakt, kan gi grunnlag for økt aksept av turismen. Møteplasser kan også stimulere til nettverk innad i bygda, og gi mulighet for økt samhandling til å utnytte møteplassene	

Tabellen viser at det ikke er et klart skille mellom verdiskapingsformene, men den kan synliggjøre de viktige sammenhengene mellom miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping (Brandtzæg & Haukeland, 2014). I konklusjonen trekkes verdiskapingsmatrisen også inn for å konkretisere og systematisere aktuelle tiltak.

DEL 7:

KONKLUSJON OG REFLEKSJON

Gjennom diskusjonen har resultatene i denne oppgaven blitt sett i lys av det teoretiske rammeverket og tidligere studier. Det viser seg at funnene som kommer frem av denne oppgaven, samsvarer i stor grad med lignende studier som er gjort for å konkretisere og systematisere samspillet mellom reiselivs- og lokalsamfunnsutvikling. Bred verdiskaping med stedets kultur- og naturarv som strategi for fremtidig utvikling krever samarbeid og koordinering på flere nivåer.

Prosjektet om Nasjonal turiststi kan skape grunnlag for mulige synergier mellom den økende turismen og lokalsamfunnet på Fredvang, men det er visse fallgruver man må unngå for å lykkes. Kriteriesettet for Nasjonal turiststi forutsetter og krever bred involvering av berørte aktører. Dette forutsetter god planlegging og forutsigbarhet, da det sannsynligvis vil oppstå ulike og tidkrevende prosesser.

(1) Prosjektet (NTS) behøver en eller flere ildsjeler som går foran, som er dedikerte til å sikre helheten i arbeidet.

Ildsjelene bør inneha god lokal kunnskap, og evnen til å skape nye samarbeidsrelasjoner og nettverk. Lokale reiselivsbedrifter bør involveres i utviklingen av NTS. Kommunikasjon med både lokalsamfunn og lokale bedrifter kan sikre bedre håndtering av overturismen på Fredvang. Dugnadsånden og samholdet er viktige faktorer for forståelsen av stedsidentiteten på Fredvang og for Lofoten som helhet, dette er viktige kjerneverdier som må ivaretas og ikke tas for gitt. Disse verdiene er viktige for å skape en felles forståelse og tilhørighet til Fredvang, og avgjørende for å lykkes med den sosiale verdiskapingen. De parallelle arbeidsgruppene for kræsj-kurset, besøksforvaltning og tjenstedesign legger opp til høy grad av medvirkning, og har sikret lokal innsikt/stadskjensle. Arbeidet som allerede er gjort kan bli et godt verktøy for fremtidig utvikling, men uklare ansvarsoppgaver og uoversiktlige beslutningsprosesser kan være en potensiell fallgrube i fremtiden. Det bør avklares hvem som

skal gjøre hva, for å følge opp den helhetlige planen for bærekraftig besøksforvaltning. Her må det sørges for at bygdelaget ikke må påta seg det største ansvaret.

(2) Tiltakene som etableres i fremtiden for å håndtere besøkstrafikken bør gi mer varige (bærekraftige) virkninger, som styrker og ivaretar beitelandskapet og landbruket.

Tiltakene som har blitt etablert for turmålene Ryten og Kvalvika bærer preg av kortsiktige løsninger. For å sikre miljømessig verdiskaping i fremtiden bør det etableres lokalt tilpassede tiltak, som søker å styrke kunnskapen om beitelandskapet som tradisjon og identitet. Dette kan gi økt samhandling og samarbeid innad i lokalsamfunnet, og skape synergier mellom lokalsamfunn og besøkende, som igjen styrker den kulturelle verdiskapingen. Informasjonen og kommunikasjon med besøkende om hvordan man skal opptre på stedet bør være i samspill med allemannsretten og Lofotvettreglene. Det høye antallet av utenlandske besøkende, gjør at det stilles høyere krav til informasjon. Økt bevissthet og forståelse av hvordan man skal opptre, kan medføre en høyere aksept av turismen også innad i lokalsamfunnet.

Informasjonspunktet og parkeringen som er etablert på Indresand, er et godt eksempel på dette. Besøkende som møter et bemannet infopunkt antas å få økt bevissthet om hvordan man skal opptre i områdene. Dersom den gamle skolen skal benyttes som hovedparkering, bør det etableres lignende tiltak også her. Dette krever igjen ildsjeler som går foran og tar ansvar.

(3) Opprettelse av møteplasser hvor det kan etableres nettverk innad i lokalsamfunnet og skape bedre kontakt mellom lokalsamfunn og besøkende.

Dette går utenfor den fysiske tilretteleggingen av Nasjonal turiststi, med dersom man gjennom dette prosjektet lykkes med etablering av nye nettverk og styrking av samholdet innad i lokalsamfunnet, er det sannsynlig at det kan medføre ringvirkninger til den sosiale verdiskapingen i bygda. Lokalsamfunnet og besøkende opplever overturisme i fjellene og i nærområdene tilknyttet Ryten og Kvalvika, dette har ført til ulike holdninger til turismen. Ulike holdninger innad i et lite lokalsamfunn kan skape uoverensstemmelser og være en trussel for å oppnå sosial verdiskaping. Derimot kan opprettelse av møteplasser hvor lokalsamfunnet og besøkende får bedre kontakt, medføre at det blir en høyere aksept av turismen.

(4) Tilrettelegge for og styrke Fredvangs attraktivitet for besøk, slik at besøkende kan oppholde seg lengre i området

Overturismen anses i dag som en trussel for bokvaliteten på Fredvang da dette kan medføre at folk ikke ønsker å bosette seg i bygda, eller at folk flytter fra bygda som en konsekvens av turismen. Turismen er i stor grad tilstedeværende på Fredvang; attraksjonene Ryten og Kvalvika gjør at bygda ikke behøver å tiltrekke seg enda flere besøkende. Derimot bør det tilbys noe mer enn dette, det bør utvikles et mer helhetlig tilbud til besøkende slik at de oppholder seg i området lengre, og øker sannsynligheten for at de legger igjen økonomisk verdiskaping. Herunder er det særlig muligheter for servering og handel. Dette kan også gi ringvirkninger ved at besøkende ser muligheter for næringsutvikling i bygda, som igjen kan medføre at flere folk velger å bosette seg her. Beitelandskapet og landbruket koblet opp mot turismen, eller fisket og turismen, kan danne grunnlag for utvikling og innovasjon innen stedlig naturbasert produksjon, eller videreutvikling av eksempelvis sommerkafeen med servering av lokalmat og salg av lokale varer. Dette gir muligheter for økt bred lokal verdiskaping.

(5) Å løfte Fredvangs omdømme gjennom profilering og markedsføring ut fra prinsippet «high yield – low impact»

Økt markedsføring kan føre til økt trafikk. Lokalsamfunnet på Fredvang opplever en grunnleggende frykt for at markedsføringen som følger med merkevaren Nasjonal turiststi, skal gjøre at problemene og utfordringene de allerede står ovenfor skal eskalere. Det er derfor sentralt at destinasjonsselskapene retter seg mot de «riktige» kundegruppene, som gir en høyere avkastning og lavere miljøpåvirkning. Dette krever samordning innen reiselivsnæringen, det krever også at destinasjonsselskapene involveres i lokale prosjekter og får innsikt i lokalsamfunnets holdninger og meninger. Dette kan medføre at lokalsamfunnet får et større eierskap over profileringen av bygda, som kan bidra til å minimere frykten for markedsføringstiltak som følge av Nasjonal turiststi.

LITTERATURLISTE

- 70°N arkitektur. (2017). *Fremtidens fiskevær - Flakstad. Mulighetsstudie presentert 2. mars 2017*. Hentet fra https://issuu.com/magdalenah/docs/fremtidens_fiskever_rapport_170426
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C. & Vogt, C. A. (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of tourism research*, 32(4), 1056-1076.
- Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of tourism research*, 19(4), 665-690.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), 216-224.
- Arntzen, Ø. (2016, 30. september 2016). Om turister, ekskrementer og andre severdigheter. . *Lofotposten*. Hentet fra <https://www.lofotposten.no/>
- Benjaminsen, E. (2016). *Flakstad. Kort oversikt over utvikling og historie knyttet til fiskeværerne Napp, Ramberg og Fredvang*. . Hentet fra <https://flakstad.kommune.no/om-flakstad-kommune/om-flakstad-kommune/fiskevar-for-og-na/>
- Brandtzæg, B. A. & Haukeland, P. I. (2014). Naturarven som verdiskaper. Statusrapport 2010-2013.
- Brunt, P., Horner, S. & Semley, N. (2017). *Research methods in tourism, hospitality & event management*. London: SAGE Publications Ltd.
- Clemetsen. (2009). *Landskapsressursanalyse, verktøy for integrert stedsutvikling og forvaltning*. Innlegg presentert ved Notat Aurland Naturverkstad AS. .
- Clemetsen & Stokke, K. B. (2014). Landskapsressursanalyse: Regionalt utviklingsverktøy for landskap og lokalsamfunn, 6(14), 50-53. Hentet fra https://www.idunn.no/plan/2014/06/landskapsressursanalyse_regionalt_utviklingsverktoy_for_la
- Europeisk landskapskonvensjon. (2004). *Europeisk landskap- skonvensjon – ETS nr. 176*. (20-10-2000 nr 2 Multilateral). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2000-10-20-2?q=europeisk%20landskapskonvensjon>
- Flakstad historielag. (u.å-a). Flakstad. Hentet 06. mars 2020 fra <http://www.flakstadhistorielag.no/index.php/gardene>
- Flakstad Historielag. (u.å-b). Gnr. 44 Kvalvik. Hentet 06. mars 2020 fra <http://www.flakstadhistorielag.no/index.php/gnr-44-kvalvik>
- Flakstad kommune. (2011). *Sluttrapport. Folk i husan på Fredvang. Forprosjekt bolyst 2010 – 2011*. . Hentet fra <http://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2010/11/sluttrapport-forprosjekt-Freske-forhold-for-freske-folk-Fredvang.pdf>
- Flakstad kommune. (2019a). *Flakstadsamfunnet mot 2031. Flakstad kommune. Kommuneplanens samfunnsdel 2019 – 2031*. Hentet fra https://flakstad.kommune.no/_f/p1/i89e060fc-54c2-4f60-99f2-349242089650/kommuneplanens-samfunnsdel-vedtatt-versjon.pdf
- Flakstad kommune. (2019b). *Helhetlig plan for bærekraftig besøksforvaltning og lokal verdiskaping på Fredvang*. Hentet fra https://flakstad.kommune.no/_f/p1/i84734a1e-3490-462a-995e-6996c14e822d/helhetlig-plan-besoksforvaltning-fredvang-291119.pdf
- Flakstad kommune. (2020a). *Nasjonal turiststi Ryten-Kvalvika - søknad om tilskudd til forprosjekt*. Hentet fra <https://innsyn.lofoten.nu/Flakstad/innsyn/wfdocument.ashx?journalpostid=2019004575&dokid=1357684&versjon=3&variant=A&>

- Flakstad kommune. (2020b). *Områdeplan med reguleringsbestemmelser for: Fredvang sentrum*. . Hentet fra <https://flakstad.kommune.no/f/p1/i3fe7474c-1a23-476d-9989-ce70d39219b1/18591705-fredvang-plankart-191104.pdf>
- Fredman, P., Wall-Reinius, S. & Lundberg, C. (2009). Turism i natur Definitioner, omfatning, statistikk.
- Friluftsløven. (1957). *Lov om friluftslivet (friluftsløven)*. ((LOV-1957-06-28-16)). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1957-06-28-16>
- Harrill, R. (2004). Residents' attitudes toward tourism development: A literature review with implications for tourism planning. *Journal of planning literature*, 18(3), 251-266.
- Holte, Å. (2019). *Landskapstilpasset tilrettelegging i utsatte kulturlandskap på Vest-Lofotens ytterside: mulige synergier mellom landbruk og turisme*. (Mastergradsavhandling, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet). Hentet fra <https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-xmlui/handle/11250/2602559>
- Holth, F. & Winge, N. K. (2019). *Plan- og bygningsrett. Kort fortalt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. T. (2010). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (2. utg.). Oslo: Abstrakt forl.
- Johansen, M. (2019, 5. februar 2019). Bygdelag skeptisk til p-plass for 200 biler. . *Lofotposten*. Hentet fra <https://www.lofotposten.no/>
- Kebete, Y. & Wondirad, A. (2019). Visitor management and sustainable destination management nexus in Zegie Peninsula, Northern Ethiopia. *Journal of Destination Marketing & Management*, 13, 83-98.
- Klima- og miljødepartementet. (2018). Nasjonale turiststier. Autorisasjonskrav. Hentet 11. mars 2020 fra https://tema.miljodirektoratet.no/Global/dokumenter/tema/friluftsliv/nasjonale-turiststier_autorisasjonskrav2018.pdf
- Klyve, V. (2018, 27. juli 2018). Fra i morgen dirigeres trafikken på Fredvang: – Dette er en uholdbar situasjon. *Lofotposten*. Hentet fra <https://www.lofotposten.no/>
- Kobro, L. U., Vareide, K., Haukeland, P. I. & Jervan, B. (2013). Duett eller duell? Reiseliv og lokalsamfunnsutvikling.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2019). Kommunal nyskaping gjennom tjenstedesign. Hentet 9. mai 2020 fra <https://www.lofotposten.no/parkeringsproblemer/fredvang/parkering/fra-i-morgen-dirigeres-trafikken-pa-fredvang-dette-er-en-uholdbar-situasjon/s/5-29-401339>
- Kongsvoll, I. (2017). *Styringsnettverk som reiskap for berekraftig reiselivsutvikling : ein analyse av Grøn fjord-partnerskapet som koordinator i verdsarvområdet Vestnorsk fjordlandskap, delområdet Geirangerfjorden*. (Mastergradsavhandling, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet). Hentet fra <https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-xmlui/handle/11250/2453849>
- Lofoten friluftsråd. (2019). *Sluttrapport. Vurdering av kandidater til Nasjonal turiststi Lofoten*. Lofoten: Lofoten friluftsråd
- Miljødirektoratet. (2015a). *Naturarven som verdiskaper – tips og eksempler*. (M-380 | 2015). Hentet fra <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/M380/M380.pdf>
- Miljødirektoratet. (2015b). *Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder* (M-415 | 2015). Hentet fra <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/M415/M415.pdf>
- Miljødirektoratet. (2019a). *Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv*. Hentet fra <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1326/m1326.pdf>

- Miljødirektoratet. (2019b). Turiststier får 11,5 millioner. Hentet 6. mai 2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokument/dep/kmd/nyhetsbrev-fra-kmd/regionalnytt/2019/regionalnytt-3-2019/kommunal-nyskaping-gjennom-tjenestedesign/id2653932/>
- Miljødirektoratet. (2020). Nasjonale turiststier-tiltak for 12 millioner. Hentet 6. april 2020 fra <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2020/april-2020/nasjonale-turiststier-tiltak-for-12-millioner/?fbclid=IwAR22a7REDwYiRxcB1rFElnHwqnbjz06pOr9I4-A5S4pfxJJOAEG-xGb4fKc>
- Miljødirektoratet. (u.å-a). *Lofotodden nasjonalpark. Naturbase faktaark*. Hentet fra <https://faktaark.naturbase.no/?id=VV00003401>
- Miljødirektoratet. (u.å-b). Nasjonale turiststier. Hentet 24. Februar 2020 fra <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/nasjonale-turiststier/>
- NHO Reiseliv. (2017). *Mot et bærekraftig reiseliv. Veikart fra reiselivsnæringen i Norge*. Hentet fra <https://www.nhoreiseliv.no/contentassets/b8ac6752ac3f463ebcc8ebb357121b07/veikart-barekraft.pdf>
- Nordland fylkeskommune. (2008). *Nasjonalt og regionalt viktige kulturminner i Lofoten*. Hentet fra https://www.nfk.no/f/p34/if21cda6b-1efe-45e9-976c-1f1276467fe7/regional_kulturminneplan_for_lofoten_resized.pdf
- Nordland fylkeskommune. (2015). Fredvang. Hentet 10. mars 2020 fra <https://www.nfk.no/fylkesleksikon/innhold/kommuner/flakstad/fredvang.852665.aspx>
- Nordland fylkeskommune. (2019a). *Kræsji-kurs i besøksforvaltning for bygdelag/frivillig sektor Fredvang, Flakstad kommune: Nordland Fylkeskommune*
- Nordland fylkeskommune. (2019b). *Pilotprosjekt på besøksforvaltning. Underveisrapport. Juni 2019* (19/137632). Hentet fra <https://innsyn.onacos.no/nfk/mote/wfdocument.ashx?journalpostid=2019137632&dokid=1423683&versjon=1&variant=A&>
- Nærings- og fiskeridepartementet. (2017). *Opplev Norge – unikt og eventyrlig* (Meld. St. 19 2016-2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/95efed8d5f0442288fd430f54ba244be/no/pdfs/stm201620170019000dddpdfs.pdf>
- Oslo Economics. (2020). *Brukerundersøkelse i Lofotodden nasjonalpark sommeren 2019*. (OE-rapport 2020-17). Hentet fra <https://osloeconomics.no/wp-content/uploads/Brukerunders%C3%B8kelse-Lofotodden.pdf>
- Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)*. (LOV-2008-06-27-71). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>
- Regjeringen. (2018). Landskap. Hentet 27. Februar 2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/stedsutvikling/ny-emner-og-eksempler/landskapskonvensjonen/id535766/>
- SALT (Red.). (2019). *Vi er Lofoten*. Lofoten: Lofoten matpark.
- Samstræv bygdelag. (u.å). Fredvang. Hentet 1. mai 2020 fra <http://www.fredvang.info/welcome>
- Sandnes, E. (2017). Historikk. Hentet 2. mars 2020 fra <https://flakstad.kommune.no/om-flakstad-kommune/om-flakstad-kommune/>
- Sharpley, R. (2014). Host perceptions of tourism: A review of the research. *Tourism Management*, 42, 37-49.
- SNL. (2018, 20. februar). Turist. Hentet 7. april 2020 fra <https://snl.no/turist>
- Sortland kommune. (2015). *Nærings- og miljøvirkemidlene i landbruket. Strategisk plan for Lofoten og Vesterålen 2015-2017*. Hentet fra

- https://www.sortland.kommune.no/f/p4/i04aef117-6774-4d52-a222-8d2d30c7b8f7/strategisk_plan_2015-2017_end_versj_l354820.pdf
- SSB. (2019). Kommunefakta. Flakstad - 1859 (Nordland). Hentet 6. mars 2020 fra <https://www.ssb.no/kommunefakta/flakstad>
- Statistikknett Reiseliv. (2019). Årsoppsummering 2019. Hentet fra https://www.statistikknett.no/reiseliv/ar/utv/utv_oversyn1.aspx
- Stokke, K. B., Haukeland, J. V. & Clemetsen, M. (2016). Koordinert besøksforvaltning som redskap for bærekraftig reiselivsutvikling: En casestudie av Nærøyfjordområdet (Coordinated visitor management as tool for sustainable tourism development: A case study of the Nærøyfjorden area). *Kart og plan*, 76, 263-275. Hentet fra <http://www.kartogplan.no/Artikler/KP4-2016/Koordinert%20besoksforvaltning%20som%20redskap%20for.pdf>
- Svaland, M. (2016). *Lokalsamfunn og bæreevne i verdensarvområdet Vestnorsk Fjordlandskap : et lokalt perspektiv på reiseliv- og lokalsamfunnsutvikling i Geiranger*. (Mastergradsavhandling, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet). Hentet fra <https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-xmlui/handle/11250/2436868?locale-attribute=no>
- Thorsnæs, G. (2020). Lofoten IStore norske leksikon på snl.no. Hentet 12. mai 2020 fra <https://snl.no/Lofoten>
- Turtum, M. (2016). *Tåleevne for reiselivet i verdsarvområdet Vestnorsk Fjordlandskap - Eit lokalsamfunnsperspektiv på reiselivsutvikling i Flåm*. (Mastergradsavhandling, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.). Hentet fra <https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-xmlui/handle/11250/2398822>
- UNWTO. (2018). *'Overtourism' – understanding and managing urban tourism growth beyond perceptions*. UNWTO Madrid. Hentet fra <https://doi.org/10.18111/9789284420070>
- Vabo, S. I. & Røiseland, A. (2008). Governance på norsk. Samstyring som empirisk og analytisk fenomen. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 24(01-02), 86-107.
- Vareide, K. (2011, 25. mai 2011). *Attraktivitetspyramiden, hvilke steder er attraktive og hvorfor*. Innlegg presentert ved Konferanse om vekstkraft og attraktivitet, Finnsnes. Abstract hentet fra <https://intra.tmforsk.no/publikasjoner/filer/1928.pdf>
- Walaas, K. R. & Jacobsen, J. K. S. R. (Red.). (2016). *Turisme. Globale utfordringer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Wøhni, A. (2007). *"Virker medvirkning virkelig?" Evaluering av planmedvirkning i storbyene. KS. Sluttrapport*. Hentet fra https://www.medvirkning.no/wp-content/uploads/VIRKER_MEDVIRKNING_VIRKELIG_EVALUERING_AV_PLA_NMEDVIRKNING_I_STORBYENE_Sluttrapport.pdf

VEDLEGG

Vedlegg 1: Intervjuguide – offentlig sektor

Innledning

- Presentere meg selv og oppgavens formål
- Hvorfor jeg har valgt å intervju denne informanten
- Informere om at jeg tar notater underveis i samtalen, og at deltakeren kan be om å få tilsendt og slette deler eller hele notatet om ønskelig.
- Informere om at informanten kan trekke seg når som helst

TEMA:

NASJONAL TURISTSTI, BETYDNING

- Muligheter og utfordringer
- Involvering og oppstart av prosjektet
- Betydning for lokalbefolkning, besøkende

MEDVIRKNING

- Tilrettelegging for lokal medvirkning

TURISMENS BETYDNING

- Opplevelse av økt turisme
- Utfordringer/trusler, muligheter

LANDSKAP

- Spesielle trekk/særpreg
- Favorittplass

TILRETTELEGGING

- Tiltak, hva er gjort og hvordan fungerer tiltakene
- Fremtidige tiltak for tilrettelegging

FRAMTIDAS RYTEN/KVALVIKA/FREDVANG

- Ønsker, behov, utfordringer og muligheter
- Andre nyttige opplysninger/tema

Vedlegg 2: Intervjuguide – lokalbefolkning

Innledning

- Presentere meg selv og oppgavens formål
- Hvorfor jeg har valgt å intervju denne informanten
- Informere om at jeg tar notater underveis i samtalen, og at deltakeren kan be om å få tilsendt og slette deler eller hele notatet om ønskelig.
- Informere om at informanten kan trekke seg når som helst

TEMA:

TILKNYTNING TIL LOKALSAMFUNNET

- Jobb
- Hvordan er det å bo her? (endringer over tid, endringer pga økende turisme?).
- Engasjement i lokale lag, frivillighet etc.

MEDVIRKNING

- Involvering og deltakelse i tilrettelegging for besøkstrafikk og NTS
- Hvordan oppleves prosessen?
- Positive og negative sider

TURISMENS BETYDNING

- Muligheter og begrensninger/trusler ved turismen
- Økende turisme på Ryten og Kvalvika.
- Turisme og lokal påvirkning på natur og kultur

LANDSKAP

- Hva gjør Ryten og Kvalvika unikt for deg?
- Hva er viktig å ivareta, hvorfor?
- Andre områder som bør trekkes frem?

TILRETTELEGGING

- Hvordan fungerer tiltakene som er gjort for å tilrettelegge for turismen?
- Hvilke nye tiltak trengs?

FRAMTIDAS RYTEN/KVALVIKA/FREDVANG

- Ønsker, behov, utfordringer og muligheter
- Andre tanker, tema?

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til informanter

Invitasjon til deltakelse i masteroppgaveprosjektet «Nasjonal turiststi – mulige synergier mellom økt turisme og lokalbefolkning i Flakstad kommune»

Jeg er student ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) i Ås, og skriver våren 2020 masteroppgave i Naturbasert reiseliv. Dette er en invitasjon til å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å kartlegge betydningen av landskapet i og rundt Fredvang, Ryten og Kvalvika. Dette skrevet gir deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Masteroppgaven er relevant for det pågående arbeidet med tilrettelegging for økt besøk på attraktive steder i Lofoten. Med denne oppgaven ønsker jeg å se på hvordan turismen påvirker lokalsamfunnet i og rundt Fredvang, og om tiltaket med å opprette en n\Nasjonal turiststi kan bidra med å skape nye synergier mellom de to gruppene. Oppgavens problemstilling er som følger:

«Hvordan kan etablering av Nasjonal turiststi i samspill med besøksforvaltningsarbeidet, gi grunnlag for mulige synergier mellom den økende turismen og lokalsamfunnet i Flakstad kommune? - Muligheter og begrensninger for bred verdiskaping.

Oppgavens mål er å blant annet kartlegge hvordan lokale interessenter og aktører medvirker i det pågående arbeidet med Nasjonal turiststi og tilrettelegging på Fredvang. I tillegg søker jeg informasjon om hva turismen betyr for Fredvang og hvilke kvaliteter som gjør området unikt og skilles fra andre landskap.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) er ansvarlig for prosjektet.

Prosjektet utarbeides i samarbeid med Flakstad kommune, Lofotodden Nasjonalpark og Nordland fylkeskommunes pilotprosjekt for bærekraftig besøksforvaltning.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Informantene velges på bakgrunn av hvilken tilknytning de har til området. I undersøkelsen ønsker jeg å snakke med lokalbefolkningen i Fredvang som eksempelvis bygdelag og beitelag. Jeg ønsker også å snakke med personer i offentlig sektor tilknyttet besøksforvaltningsprosjektet samt nærings- areal- og samfunnsutvikling i denne delen av Lofoten. Dersom du velger å delta, vil du kunne bidra med informasjon som videre kan bli benyttet til å utforme strategier og tiltak tilpasset tilretteleggingen i tilknytning til Nasjonal turiststi.

Hva innebærer deltakelse for deg?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar på et intervju. Under intervjuet vil temaene som er beskrevet under formål tas opp. Jeg vil ta notater underveis i intervjuet, og samtalen vil ta omtrent en time.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine opplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er jeg som student og min veileder som vil ha tilgang til personopplysningene. Navn, stilling og kontaktopplysninger vil ikke

beskrives i notatene fra intervjuene, og du vil få tilsendt notatene slik at du kan lese igjennom og godkjenne eller slette det som står der. Den ferdige oppgaven vil heller ikke inneholde slike opplysninger og jeg vil så langt det gjør seg mulig anonymisere opplysningene, slik at du ikke kan identifiseres.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, og vil slettes senest 01.08.2020. Jeg bruker min private mobil og min private pc til lagring av opplysningene. Opplysningene vil lagres passordbeskyttede mapper på pc. Lagrede personopplysninger blir slettet fra alle lagringsenheter som er benyttet i prosjektperioden senest 01.august 2020.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Dine personopplysninger behandles basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NMBU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) ved:

Student: Kristin Rogstad Olsen
Kristin.rogstad.olsen@nmbu.no
Telefon: 93 86 77 41

Veileder: Knut Bjørn Stokke
knut.bjorn.stokke@nmbu.no
Telefon: 67 23 12 20

Vårt personvernombud: Hanne Pernille Gulbrandsen
personvernombud@nmbu.no
Telefon: 40 28 15 58

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD Norsk senter for forskningsdata AS på epost personvernombudet@nsd.no eller på telefon: 55 58 21 17

Beste hilsen

NMBU
Knut Bjørn Stokke
Kristin Rogstad Olsen

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet «*Nasjonal turiststi – mulige synergier mellom økt turisme og lokalbefolkning i Flakstad kommune*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet 01.08.2020.

☐ å delta i intervju

Ved elektronisk samtykke i Microsoft word marker anmerkingsboks, klikk på utvikler – alternativer – klikk aktivert under standardverdi – klikk ok.

Alternativt kan elektronisk samtykke sendes over e-post til meg, hvor du skriver følgende: «*Jeg samtykker til å delta i intervju og at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet*».

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Prosjektdeltaker, dato

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway